

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Roman NOVAK

Mentor: doc. dr. Damijan GUŠTIN

**PODOBA TERITORIALNE OBRAMBE SLOVENIJE V ČASNIKU
"DELO" MED LETI 1968 IN 1989**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

KAZALO

KAZALO	2
UVOD	5
1. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	8
1.1. Predmet analize	8
1.2. Cilji analize.....	8
1.3. Hipoteze	9
1.4. Uporabljene metode	9
1.5. Temeljni pojmi.....	10
2. KRATEK ORIS PROSTORA IN ČASA	11
2.1. Družbeno-politični okvir	11
2.2. Slovenija v Jugoslaviji (1960-1989).....	12
3. JUGOSLOVANSKI OBRAMBNI KONCEPT IN DOKTRINA	17
3.1. Mednarodno okolje in geostrateški položaj nekdanje Jugoslavije	17
3.2. Zgodovinski razvoj zasnove in sistema Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite	18
3.2.1. Neposredni povojni razvoj (obdobje med 1945-1948).....	19
3.2.2. Jugoslovansko iskanje lastnih rešitev in opiranje na lastne moč (1948-1958).....	20
3.2.3. Doktrina splošne ljudske obrambne vojne (1958-1968)	22
3.2.4. Nadaljnje podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite (1969-1983).....	23
4. TERITORIALNA OBRAMBA	26
4.1. Nekatera teoretična izhodišča o teritorialni obrambi	27
4.1.1. Namen in osnovne naloge v oboroženem boju.....	28
4.1.2. Načelna organizacija enot teritorialne obrambe	29
4.1.3. Vodenje in poveljevanje	30

4.1.4.	Financiranje teritorialne obrambe.....	32
4.2.	Kratek pregled razvoja Teritorialne obrambe v Sloveniji	33
5.	ČASNIK "DELO"	37
6.	JAVNA PODOBA TERITORIALNE OBRAMBE V ČASNIKU "DELO" V LETIH 1968-1989.....	39
6.1.	Kvantitativne in kvalitativne razsežnosti pregleda vira - časnika "Delo"	40
6.2.	Teritorialna obramba v časniku "Delo" v obdobju od ustanovitve leta 1968 do sprejetja Ustave 1974	40
6.2.1.	Leto 1968.....	40
6.2.2.	Leto 1969.....	46
6.2.3.	Leto 1970.....	47
6.2.4.	Leto 1971.....	51
6.2.5.	Leto 1972.....	55
6.3.	Obdobje od sprejetja Ustave leta 1974 do začetka osemdesetih let	57
6.3.1.	Leto 1974.....	57
6.3.2.	Leto 1975.....	60
6.3.3.	Leto 1976.....	64
6.3.4.	Leto 1977.....	69
6.3.5.	Leto 1978.....	72
6.3.6.	Leto 1979.....	76
6.4.	Obdobje od smrti Tita leta 1980 do konca leta 1989	78
6.4.1.	Leto 1980.....	79
6.4.2.	Leto 1981.....	82
6.4.3.	Leto 1982.....	83
6.4.4.	Leto 1983.....	85
6.4.5.	Leto 1984.....	86
6.4.6.	Leto 1985.....	88
6.4.7.	Leto 1986.....	89
6.4.8.	Leto 1987.....	91
6.4.9.	Leto 1988.....	94
6.4.10.	Leto 1989.....	96

7. SKLEPI IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	100
SEZNAM KRATIC	104
PRIMARNI VIR	105
SEZNAM LITERATURE.....	105
PRILOGA:	108
Seznam uporabljenih člankov	108

UVOD

Ko se danes spominjamo nastanka slovenske države, ne moremo mimo vloge in pomena, ki jo je pri osamosvojitvi odigrala Teritorialna obramba. Junija 1991 se je Teritorialna obramba RS skupaj z takratno milico spopadla z enotami JLA in tudi z oboroženim odporom potrdila in zavarovala izpeljavo plebiscitarne odločitve o samostojni državi. V ključnih trenutkih slovenske zgodovine je odigrala pomembno vlogo in se iz sestavnega dela oboroženih sil SFRJ preoblikovala v slovensko vojsko. Ta teritorialna obramba pa je imela tudi pred ključnim nastopom svojo zgodovino in svojo podobo.

Po ukinitvi in preoblikovanju NOV in PO Slovenije v del Jugoslovanske armade, je bila partizansko-teritorialna oblika vojaškega organiziranja v Jugoslaviji in tudi Sloveniji ukinjena. Po Informbiroju leta 1948 je bila teritorialna oblika vojaškega organiziranja ponovno uvedena, vendar v okviru JLA. Pomemben premik, ki je vplival tudi na kasnejšo osamosvojitve Slovenije, se je zgodil jeseni leta 1968, ko so se jugoslovanske oblasti pod vplivom zasedbe Češkoslovaške s strani Varšavskega pakta odločile, za decentraliziranje oboroženih sil. Ustanovitev Teritorialne obrambe je pomenila oživitev dediščine slovenske partizanske vojske in krepitev samostojnosti Slovenije na obrambnem in varnostnem področju v okviru federalne države. Slovenska teritorialna obramba se je od ustanovitve 20. novembra 1968 do konca osemdesetih številčno okrepila, opremljala in z usposabljanjem dosegla visoko bojno pripravljenost, k čemur je pripomogel občutek, da gre za slovensko vojsko.

Ta občutek se je krepil skozi slovenski poveljevalni jezik, slovensko vojaško publicistiko, avtonomno financiranje, skozi vodenje in poveljevanje, katerega vrh je dejansko predstavljal poveljnik teritorialne obrambe v republiki, z različno uniformo od enot JLA in skozi njeno podobo v slovenskih medijih. Medij, ki je zaznamoval slovenski medijski prostor v zadnjih petdesetih letih dvajsetega stoletja, pa je bil zagotovo časnik "Delo". Kot osrednji dnevnik v času socialistične oblasti na Slovenskem ni odigral samo vloge glasila SZDL, ampak tudi socializatorja, informatorja, agitatorja in oblikovalca javnih mnenj. Ko je konec osemdesetih let Slovenija stopila na pot demokratizacije, liberalizacije in 'boja' s centralizmom in JLA, so se te vsebine deloma prenesle tudi v časnik "Delo".

Tako kot je Slovenija v 45 letih znotraj "druge Jugoslavije" doživljala številne spremembe in preobrazbe (od uvedbe totalitarne oblasti takoj po koncu druge svetovne vojne, mehčanja totalitarnosti po sporu z Informbirojem, do v šestdesetih in sedemdesetih letih omiljene različice komunističnega totalitarizma, imenovanega samoupravni socializem, in demokratizacije konec osemdesetih let prejšnjega stoletja), tako se je s tem tudi spreminjala javna podoba teritorialne obrambe.

V svojem raziskovanju se bom osredotočil na podobo teritorialne obrambe v časniku "Delo" v obdobju od njenega formiranja leta 1968 do konca leta 1989. Zanimalo me bo: kakšna je bila podoba teritorialne obrambe, kako se je spreminjala, na kakšen način se je izražala, zakaj in kdaj se je spreminjala in zakaj je bila takšna, kdo vse je nanjo vplival, kdo jo je kreiral, kako so nanjo vplivale mednarodne razmere, notranje družbeno-ekonomske in politične okoliščine, kakšno vlogo je pri tem imel časnik "Delo". Pri pregledu člankov o teritorialni obrambi sem bil posebej pozoren na tendence in vidik pisanja, količino posredovanih informacij, na pristranskost, vplive politike, nacionalizmov, afere, spore itd.

Pri obravnavi vira bom izhajal tudi iz Grafenauerja (1980), da je zgodovina kot dogajanje v preteklosti objektivno dejstvo, ki ga nobena stvar ne more spremeniti. Zgodovinarju ni pristopna v vsej objektivnosti in vsa, marveč le kolikor je zapustila svoje sledove - zgodovinske vire. Le s posredovanjem zgodovinskih virov je moč spoznavati preteklost in znova obujati njeno podobo ter analizirati njeno notranjo strukturo in zakonitost. Zato je poglobljena zgodovinarjeva naloga pretres vira.

Tudi sam se zavedam omejitev pri svojem predmetu preučevanja, zato se bom omejil tako časovno kot teritorialno. Ker bom raziskoval tendence v zgodovini obravnave teritorialne obrambe v mediju, bom uporabljal zgodovinskorazvojno analizo kot zgodovinsko metodo, ki je sestavljena iz treh delov: iskanja virov, kritike virov in ugotavljanja in povezovanja dejstev. Da bi spoznal javno podobo teritorialne obrambe, bom kot primarni vir uporabil časnik "Delo", ki je s svojo naklado, dostopnostjo in javnostjo predstavljal osrednji slovenski dnevnik v obravnavanem obdobju. Ker pa se zavedam slabosti publicističnega vira, bom ob pretresu primarnega vira uporabljal tudi različne sekundarne vire in ob njuni primerjavi skušal priti do ustreznih ugotovitev in razlag.

Za doseg teh ciljev se mi zdi potrebno obravnavano problematiko postaviti v ustrezen zgodovinski okvir. Specifična družbenopolitična ureditev in njen razvoj sta skozi vodenje in izvajanje politike bistveno vplivala tako na teritorialno obrambo, kot

tudi na naravo medija. Kakšna je bila podoba teritorialne obrambe v časniku "Delo" ni mogoče spoznati, ne da bi se prej seznanili z okoljem, v katerem se je oblikovala. Zato bom najprej na kratko obravnaval položaj Slovenije v Jugoslaviji med leti 1960 in 1989, jugoslovanski obrambni koncept in doktrino splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, njen geostrateški položaj in mednarodno okolje, ki sta nanj vplivala. Kot bistvena elementa raziskovanja bom v prostor in čas umestil teritorialno obrambo in časnik "Delo". Poglavitni del vsebine bo posvečen kritičnemu pretresu primarnega vira-časopisa "Delo" in različnih sekundarnih virov s ciljem raziskati in ugotoviti, kakšna je bila javna podoba teritorialne obrambe.

1. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

1.1. PREDMET ANALIZE

Analiza je zajemala: umestitev obravnavane problematike v ustrezen družbeno-politični okvir ter oris prostora in časa med leti 1960 in 1989, krajši pregled jugoslovanskega obrambnega koncepta in doktrine s poudarkom na zgodovinskem razvoju zasnove in sistema Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, pregled teoretičnih izhodišč o teritorialni obrambi, namen in osnovne naloge teritorialne obrambe, organizacijo enot teritorialne obrambe, vodenje in poveljevanje v teritorialni obrambi, financiranje teritorialne obrambe, pregled razvoja Teritorialne obrambe v Sloveniji med leti 1968 in 1989, opredelitev temeljnih lastnosti primarnega vira-časnika "Delo", skozi kritični pretres in pregled primarnega vira – časnika "Delo" v obdobju med leti 1968 in 1989 ter s pomočjo sekundarnih virov in njune interpretacije podati podobo Teritorialne obrambe Slovenije v časniku "Delo".

1.2. CILJI ANALIZE

Cilji analize so bili: s pomočjo kritičnega pretresa primarnega vira in njegove primerjave s sekundarnimi viri ugotoviti, kakšna je bila podoba Teritorialne obrambe Slovenije v časniku "Delo" v obdobju od njene ustanovitve do konca leta 1989. Zanimalo me je, na kakšen način se je oblikovala javna podoba teritorialne obrambe, kako, zakaj in kdaj se je spreminjala, kako se je izražala, kdo vse je nanjo vplival in zakaj, kakšno vlogo so pri podobi teritorialne obrambe odigrale mednarodne razmere, družbeno-ekonomske okoliščine, politični sistem, jugoslovanska obrambna zasnova in doktrina, lastnosti medija, subjektivni vidik novinarjev itd. Pozoren sem bil na količino in tip posredovanih informacij, o čem se je največ in o čem najmanj pisalo, frekvenca pisanja o teritorialni obrambi, kdo je bil avtor člankov, na možne afere, propagando, manipulacije itd.

1.3. HIPOTEZE

Glede na opredeljeni predmet analize, sem si zastavil naslednje hipoteze:

- H1:* Oblika in tip nedemokratske ter socialistične politične ureditve sta bistveno vplivala na vsebino člankov in pozitivno podobo o Teritorialni obrambi Slovenije v časniku "Delo".
- H2:* Družbeno-ekonomske razlike in konflikti med Slovenijo in federacijo so se kazali skozi podobo o Teritorialni obrambi Slovenije v časniku "Delo".
- H3:* Zasnova časnika "Delo" kot glasila Socialistične zveze delovnega ljudstva in nesvoboda medijev sta vplivala na neobjektivno poročanje o Teritorialni obrambi Slovenije.

1.4. UPORABLJENE METODE

Analiza strukture in zakonitosti v preteklosti je mogoča samo skozi uporabo zgodovinskih virov. Raziskoval sem tendence obravnave teritorialne obrambe v mediju v preteklosti. Uporabljal sem predvsem zgodovinsko razvojno analizo, in sicer kot zgodovinsko metodo, sestavljeno iz iskanja in kritike virov ter ugotavljanja in povezovanja dejstev. Zavedam se pomanjkljivosti časnika kot primarnega vira, zato sem uporabljal tudi druge sekundarne vire in ob njihovi primerjavi skozi analizo in interpretacijo podatkov skušal priti do ustreznih ugotovitev in razlag. Pri tem sem se posluževal tudi pristopa obramboslovja, ki izhaja iz interdisciplinarnega obravnavanja vsebine, strukture in funkcije obrambne dejavnosti.

1.5. TEMELJNI POJMI

Temeljni pojmi, s katerimi sem operiral v procesu raziskovanja so bolj podrobno obravnavani v vsebini naloge, zato na tem mestu podajam samo krajše in osnovne opredelitve.

Splošna ljudska obramba (SLO) – Sistem obrambne organiziranosti jugoslovanske družbe, ki je bil zasnovan na principu splošne oboroženosti in aktivni udeležbi ljudstva ter aktiviranju vseh materialnih zmožnosti države v obrambnih pripravah ter pri izvajanju obrambe. Kot specifični model pripravljanja ljudstva na obrambo je SLO zajemal politične, ekonomske, vojaške in druge funkcije, na podlagi katerih se vsi subjekti družbe organizirajo zaradi odvratanja agresije, v kolikor do nje pride pa zaradi obrambe in zaščite. V SFRJ je SLO predstavljal sistem obrambne organiziranosti družbe, zasnovan na osnovah samoupravnega socializma med leti 1958-1991 (Vojna enciklopedija 6, 1973: 422-425).

Teritorialna obramba (TO) – Način in organizacija obrambe ozemlja, izvaja se s partizanskim načinom bojevanja. Teritorialna obramba se uporablja, kadar branilec ne more preprečiti napadalčevega vdora na svoje ozemlje samo s frontalno obrambo. Namen teritorialne obrambe je ohranjanje splošnega bojnega nadzora na državnem ozemlju, obramba osvobojenega ozemlja, zaščita prebivalstva, objektov in organov oblasti itd. V SFRJ je TO pomenila izvajanje doktrine SLO. Med leti 1968 in 1991 je bila namenjena obrambi posameznih republik in avtonomnih pokrajin in je bila sestavni del oboroženih sil SFRJ. TO je bila sestavljena iz štabov, enot in ustanov, organizirale, oskrbovale in pripravljale so jo republike, pokrajine, občine, krajevne skupnosti in podjetja (Vojna enciklopedija 9, 1975: 762-765).

Časnik "Delo" – Spada v kategorijo množičnih medijev in sicer v skupino tiska, katerega lastnosti so: publiciteta, periodičnost, univerzalnost, aktualnost in ažurnost. Časnik "Delo" je bil od začetka izhajanja leta 1959, ko je nastal iz Slovenskega poročevalca in Ljudske pravice, do leta 1990 glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije in je v tem obdobju predstavljal osrednji slovenski dnevnik (Enciklopedija Slovenije 2, 1988: 215-216).

2. KRATEK ORIS PROSTORA IN ČASA

Zaradi boljšega razumevanja predmeta preučevanja je potrebno obravnavano tematiko umestiti v prostor in čas ter družbeni sistem, v katerem se je razvila in delovala. Zasnova sistema (samoupravni socializem oz. komunizem), katerega lastnosti sta bili tudi nedemokratičnost in nesvoboda medijev, je ena izmed bistvenih determinant, ki je vplivala na teritorialno obrambo in njeno podobo v mediju. Zaradi posebnosti družbenopolitičnega sistema (ki se je v teoriji naslanjal na marksizem in njegovo jugoslovansko inačico - samoupravni socializem) je veljala visoka vpetost in povezanost države, družbe in posameznika na vseh nivojih, tudi na obrambnem, zato je nujno, da se najprej seznanimo s političnim okoljem.

2.1. DRUŽBENO-POLITIČNI OKVIR

V sedmih desetletjih svojega obstoja je Jugoslavija doživela številne preobrazbe, zlasti po drugi svetovni vojni, ko je prišlo do spremembe družbenopolitičnega sistema. Kljub svojim posebnostim pri graditvi socializma in razvojnim dosežkom ni ostala imuna na številne deformacije ter težave, ki so pestile tudi druge, predvsem socialistične države. Zadnja desetletja njenega obstoja so se povečali in zaostri problemi v odnosih med narodi in narodnostmi jugoslovanske federacije, zlasti pa med partijskimi in političnimi vodstvi posameznih republik ter vodstvom federacije.¹ Ob krizi socializma v vzhodni Evropi so se v osemdesetih letih tudi v Jugoslaviji začele napete družbenoekonomske razmere, ki so jih pogojevale gospodarske težave, vzpon nacionalizma in nesoglasja med partijsko - političnimi oligarhijami, ki so se med seboj borile za prevlado, ter pritiski Zahoda. Zaostri so se pogledi na ideološka, politično - partijska, gospodarska, socialna, demografska, obrambna, nacionalna in verska vprašanja, vprašanja temeljnih človekovih pravic, demokracije in svobode. Zaradi težav

---

1 Za večnacionalno Jugoslavijo so bili prav odnosi med narodi posebno občutljivo vprašanje. Čeprav so se ti odnosi skozi vse povojno obdobje uspešno razvijali, in sicer celo na račun slabitve centralne oblasti, so se v njihovem okviru začeli pojavljati parcialni interesi. Gospodarski razvoj Jugoslavije, ki je bil zlasti v prvih povojnih desetletjih izredno hiter, je sčasoma začel stagnirati, s tem pa je znotraj države sprožil nastajanje parcialnih političnih in ekonomskih teženj (Kolšek, 2001: 15).

v gospodarstvu,² upada proizvodnje in trgovinske menjave, zgrešenih naložbenih vlaganj, drastičnega padca življenjskega standarda, naraščanja brezposelnosti in inflacije, zbirokratiziranosti in neučinkovitosti države se je nezadovoljstvo širših družbenih slojev v vseh republikah večalo.³ Pri sporih s federacijo so zavzemale vidno mesto republike Slovenija, Srbija in Hrvaška. Tudi kriza v Zvezi komunistov Jugoslavije, vodilni politični sili v državi je dosegla kritično stanje. Birokratske strukture niso bile pripravljene na nikakršne spremembe niti jih niso bile sposobne izvesti. Čedalje izrazitejši so postajali mednacionalni in idejni spori posameznih vodstev ter nesoglasja znotraj Centralnega komiteja ZKJ. Partijsko vodstvo ni bilo v stanju soglasno sprejeti kakršno koli odločitev. Partijsko politične konfrontacije med federativnimi in republiški partijskimi vrhovi so obstajale več let, širša javnost zanje ni vedela, ker so taka soočenja potekala za zaprtimi vrati. Čeprav je v Jugoslaviji že dolgo obstajal politični koncept samoupravljanja, v nasprotju s parlamentarno predstavniško demokracijo v teoriji zasnovan kot koncept neposredne demokracije in neposrednega odločanja, so bile deformacije enopartijskega sistema čedalje opaznejše. Zveza komunistov, ki jo je uspavala nenavzočnost politične konkurence, ni pokazala pripravljenosti za spremembe, ki bi posegle v srž sistema. V opisanih pogojih so se čedalje bolj potencirala vprašanja demokracije, človekovih pravic in svoboščin. Nastajale so politične delitve in novi programi, na podlagi katerih so se oblikovale politične stranke, organizacije in civilna združenja (Kolšek 2001, Repe 2004, Prunk 1998).

2.2. SLOVENIJA V JUGOSLAVIJI (1960-1989)

Konec petdesetih in v začetku šestdesetih let, v času porajajoče se ekonomske krize, se je v jugoslovanskem vrhu končalo obdobje monolitnosti in vedno bolj odkrito sta si nasprotovali dve struji z dvema vizijama razvoja: centralistična z idejo o močni

---

2 Ker je v osemdesetih letih ekonomska moč države znatno opešala, je vlada leta 1983 javno priznala, da se je znašla v gospodarski krizi. Zadolženost, minimalne devizne rezerve, inflacija, občutno znižanje življenjskega standarda, rast nezaposlenosti, uredba o drsečem tečaju dinarja, katerega vrednost se je med leti 1979 in 1985 zmanjšala za 90 % itd., je kazalo na krizo, ki je ni bilo mogoče sanirati z delnimi ukrepi (Kolšek, 2001: 17).

3 Družbenopolitična protislovja in spopadi so bili v Jugoslaviji navzoči že dalj časa, posebej pa so se zaostriili po Titovi smrti. Na Hrvaškem je konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let nastalo »gibanje MAS« (ti. Maspok) (Kolšek, 2001: 16).

partiji, kontrolnem in represivnem aparatu ter demokratičnejša, s težnjami po samoupravljanju, decentralizaciji, upoštevanju zakonitosti ekonomskega življenja. Dejansko se je z vso ostrino postavilo vprašanje položaja posameznih federalnih enot, teži konflikta s centrom pa so v tistem trenutku nosili slovenski politiki. Ti so se že spuščali v javne polemike z zagovorniki centralizma, pojavile so se zahteve po decentralizaciji gospodarstva, nasprotovanje davku na ekstra dobiček in drugim ekonomskim ukrepom v škodo Slovenije. Začel se je tudi boj za jezikovne in kulturne pravice, ki bi jih Slovenija po ustavi sicer morala imeti. V tem boju so proti zahtevam centra enotno nastopili tako slovenska kultura kot slovenski politiki, kar je bila za slovenske razmere novost.⁴

Za zahtevami centralistom po enotnih učbenikih, enotnih učnih programih, enotnih zveznih skladih za kulturo, centralizirano kulturno izmenjavo s svetom (vse to v imenu racionalizacije in enotnega gospodarskega prostora) se je skrivala težnja po oblikovanju skupne socialistične kulture kot neke vrste nadomestku za neobstoječi jugoslovanski narod. Poskus discipliniranja vodilnih republiških voditeljev s strani Tita ni prenesel rešitve, ampak je konflikt le še poglobil. Odločanje se je zato le še bolj zožilo na Tita in nekaj ljudi okrog njega (Repe, 2004: 179).

V šestdesetih letih v Sloveniji politične homogenosti ni bilo več, konflikt med Edvardom Kardeljem in Stanetom Kavčičem⁵ oz. razdeljenost med »konzervativno« in »liberalno« strujo v ZKS je v Sloveniji v odnosu do federacije precej škodovala, še posebej v času t.i. »cestne afere« (spora med Slovenijo in federacijo zaradi dodeljevanja mednarodnih kreditov za ceste poleti 1969). Kljub temu pa, kar zadeva načelni odnos do centra in položaj Slovenije v Jugoslaviji, med obema političnima strujama ni bilo bistvenih razhajanj, le da je bila »liberalna« struja bolj radikalna in je zahtevala hitrejše in temeljitejše spremembe (pravico republike do navezovanje neposrednih mednarodnih kontaktov in najemanja mednarodnih posojil, princip kotizacije pri vzdrževanju

---

⁴ Slovenski politiki in kulturniki so nasprotovali temu, da zvezno vrhovno sodišče izdaja odločbe le v srbohrvaščini, čeprav gre za slovenske vloge, da se na slovenskih mejah uporablja zgolj srbohrvaški jezik, da na postajah visijo napisi v latinici in cirilici, da so filmski in televizijski podnapisi v srbohrvaščini največkrat pa tudi v cirilici, da poteka pouk obrambe na univerzi v srbohrvaščini, da zvezni center zavrača slovenske kandidate za diplomatsko službo (Repe, 2004: 179).

⁵ Maja 1967 je Skupščina SRS izvolila za predsednika Izvršnega sveta Staneta Kavčiča, ki je imel bolj liberalne gospodarske nazore, večina odločujočih v zvezi komunistov pa je ostala konzervativna. Kavčič in somišljeniki so vztrajali pri enostranskem socialističnem sistemu, zagovarjali pa so bolj samostojen ekonomski razvoj republik in njihovo večjo neodvisnost v mednarodnih odnosih. Slovensko gospodarstvo naj bi se usmerilo v vrhunsko tehnologijo in v razvoj industrijskih izdelkov za izvoz, bančništva, storitvenih dejavnosti in turizma. Zato je bila velika pozornost namenjena posodobitvi cestnega prometa (odločitev za gradnjo avtocest) in policentričnosti razvoja Slovenije (Prunk, 1998: 163).

federacije, večjo samostojnost pri obrambni politiki v obliki republiške teritorialne obrambe, pravico do služenja vojaškega roka v lastni republiki ali, kjer je to mogoče, nacionalno homogene enote in pravico do uporabe nacionalnega jezika v vojski).

Večina teh zahtev ni bila dosežena, vendar je bil v osnovi z ustavo⁶ iz leta 1974 dejansko vpeljan (kon)federativni model, kakršnega so si slovenski politiki želeli že dobro desetletje prej. Vpeljane so bile nekatere funkcije, ki so krepile položaj republik (predsedstvo republike, nova republiška »ministrstva«, to je komiteji, npr. komite za mednarodno sodelovanje; okrepljena je bila vloga republiških skupščin in drugih organov). Toda ustava je bila v svojem bistvu kompromisna in nekonsistentna: nacionalne pravice je v bistvu ponujala v zameno za demokracijo in ne skupaj z njo, formalnopravno je potrdila zmago konzervativne struje (ustavno zagotovljena vodilna vloga ZKJ) in dala podlago za uvedbo neučinkovitega ekonomskega sistema, saj je bila ekonomska reforma ustavljena že leta 1971. Ker znotraj republik ni bilo prave demokracije, so s federalizacijo nastale republiške oligarhije, ki so znotraj doseženih pristojnosti nekontrolirano gospodarile na svojem. Poleg tega srbsko vodstvo in vojska nove ustave nikoli nista zares sprejela in sta že od samega sprejetja delovala proti njej. Na številnih področjih pristojnosti med zveznim centrom in republikami niso bile jasno razmejene. Zaradi tega novi ustavni model nikoli ni zares deloval, kanali odločanja so v glavnem potekali mimo skupščinskih teles, tako da je do Titove smrti (1980) Jugoslavija funkcionirala kot neke vrste polfederacija. Z ustavo iz leta 1974 se je socialistični model jugoslovanske federacije izčrpal. V drugi polovici sedemdesetih let, kljub pogostemu pisanju o nacionalnem vprašanju v Sloveniji ni bilo alternativnih modelov. Po Titovi smrti so se po začetnem lovljenju ravnotežja v kompliciranem in nepreglednem sistemu kolektivnega vodenja s kratkimi mandati in »dežurnimi« predsedniki znova začeli močni centralističnimi in hegemonističnimi pritiski ter mednacionalna trenja (Repe, 2004: 182-183).

Tudi v osemdesetih letih je bil temelj vseh nesporazumov med Slovenijo in federacijo v različnem dojemljanju Jugoslavije, ali zveza samostojnih držav ali unificirana država, ki naj bi sčasoma postala tudi enonacionalna, z večinskim jugoslovanskim

---

⁶ Ustava je bila ob nasprotovanju večine srbskega vodstva sprejeta 21. 2. 1974. Jugoslavijo je opredeljevala kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti. Federativno načelo je vsakemu narodu priznavalo pravico do samoodločbe (in odcepitve). Izhajalo je iz načela primarnosti republik in pokrajin, v katerih državljani uresničujejo svoje pravice. Pri pristojnostih prenesenih na zvezo, je bilo odločanje zasnovano na sporazumevanju in dogovarjanju s soglasjem ter na enakopravnosti republik in pokrajin, ki sta bili v glavnem izenačeni z republikami. Poleg dvodomne skupščine (s pomembnejšim zborom republik in pokrajin) je imelo odločujoč položaj predsedstvo SFRJ (Prunk, 1998: 167).

narodom. Kulturne in ekonomske razlike (7:1 med Slovenijo in Kosovom), slabo medsebojno poznavanje in stereotipne predstave drug o drugem pa so se kljub večdesetletnemu skupnemu življenju v osemdesetih začele večati. Informacijski sistemi so funkcionirali predvsem znotraj republik. Slovenci so na Jugoslavijo gledali vedno bolj z mešanimi občutki. To je bilo pogojeno z gospodarsko krizo, izginjanjem strahu pred nekdanjimi velikimi sovražniki (Nemci in Italijani) in naraščanjem strahu pred agresivno srbsko politiko, nenazadnje pa tudi z generacijskimi razlikami, čeprav so se pogledi z naraščanjem jugoslovanske krize homogenizirali. Občutek, da Slovenija zaostaja, je bil vse močnejši, saj naj bi po podatkih, s katerimi so razpolagale oblasti, kupna moč Slovencev, ki je sredi sedemdesetih let znašala 80% kupne moči Avstrijcev, sredi osemdesetih padla na 45%. K homogenizaciji Slovencev so prispevali tudi tendencioznost poročanja medijev v drugih republikah in zavist, ker je Slovenija kot edina federalna enota še razpolagala z minimalno akumulacijo. Odnos slovenskih oblasti do federacije v prvi polovici osemdesetih let je bil tih in zagrizen, a v glavnem jalov boj z naraščajočo centralizacijo, ki močno spominja na štirideseta in začetek petdesetih let. Starejša generacija, zlasti partizanska, je imela do Jugoslavije čustven odnos, kar velja zlasti za politike, ki so sodelovali pri njenem ustvarjanju. Čeprav so stalno branili slovenske interese, si slovenske prihodnosti niso znali predstavljati zunaj Jugoslavije. Tudi pogled generacije, rojene med vojno in v prvih dveh desetletjih po njej, ki je postopoma začela prevzemati vodilne položaje, se ni bistveno razlikoval. Tako prepričanje se je dokončno razlomilo šele konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let. Tudi vrednote so bile popolnoma različne. Pri Slovencih je prevladoval ekonomski »egoizem«, usmerjenost na zahod, potrošništvo in želja po modernizaciji, ki naj bi iz Slovenije čim prej naredila postindustrijsko družbo in jo izenačila z razvitimi evropskimi državami. Nacionalizem je izhajal predvsem iz zavesti, da Jugoslavija postaja »cokla« v razvojnih težnjah Slovenije. Slovenske ambicije, čeprav v javnosti ne pretirano poudarjane, so bile jasne: ostati najmočnejši gospodarski dejavnik v Jugoslaviji, izkoristiti prednosti, ki jih nudi, hkrati pa povečati konkurenčnost na kapitalističnih trgih zlasti sosednjih držav. Slovenija se je svoje vloge in pomena v Jugoslaviji interno zelo dobro zavedala in jo tudi skušala maksimalno izkoristiti oziroma skozi vsakdanje ekonomske procese kompenzirati tisto, kar ji je federacija jemala po administrativni poti. Sorazmerno s povečanjem dvoma, ali se je, sicer v mednarodnih krogih zelo vplivna Jugoslavija resnično pripravljena vključiti v evropske integracije, ki so bile za Slovenijo vitalne, pa se je povečeval dvom o smiselnosti njenega obstoja v nespremenjeni obliki.

Čeprav slovenska uradna politika v svojem bistvu ni bila ni bila nič manj ideološko obremenjena kot jugoslovanska, pa je izkazovala bistveno več pragmatizma in še posebej na gospodarskem področju ni imela predsodkov ali pomislekov v zvezi z odpiranjem na zahod. V notranjih jugoslovanski odnosih pa ni bila imuna tudi pred klasičnim nacionalizmom. Ta je imel vzroke v naraščajoči krizi, usmerjen pa je bil predvsem proti priseljencem z juga, k čemur je precej prispevalo tudi vedno pogostejše medijsko razglašanje Slovenije za »dežurnega krivca« v Jugoslaviji (Repe, 2004: 183-184).

Proces postopne krepitve samostojnega položaja in demokratizacije Slovenije je sprva potekal v razmerah, ko osnovne postavke »titoizma« uradno niso bile postavljene pod vprašaj. Po Titovi smrti je položaj Zveze komunistov ostal nespremenjen. Še vedno je o vsem odločal njen vrh (predsedstvo CK ZKJ in CK ZKJ), odločitve pa so bile potem zgolj speljane skozi megalomansko delegatsko in samoupravno strukturo. Vsi glavni politični konflikti so se do konca osemdesetih let odvijali v vrhu ZKJ. Tudi v strukturi in funkcioniranju jugoslovanske federacije se do druge polovice osemdesetih let ni spremenilo nič bistvenega. Politična elita pa je bila ob pomanjkanju Titove avtoritete prisiljena, da del odločitev prenese v institucije sistema, to je v zvezno skupščino, zvezno vlado in predsedstvo SFRJ, ki pa na to niso bili pripravljene in so pravila obnašanja šele morali oblikovati. Poleg tega je v zapletenem jugoslovanskem pravnem sistemu veljala precejšnja zmeda, poleg javne pa je od leta 1980 do marca 1989 v Sloveniji obstajala tudi tajna zakonodaja. Skupščina SFRJ je bila koncipirana tako, da brez konsenza republik ni bilo mogoče sprejeti nobene pomembne politične odločitve in je taka ostala do razpada Jugoslavije. Podobno je veljalo za zvezno ustavno sodišče in še nekatere institucije, katerih odločitve je bilo zaradi nedorečene ustave in dvoumne zakonodaje moč blokirati. Zvezna vlada se je dolgo omejevala zgolj na ekonomske probleme in se v politične odnose med republikami ni želela vpletati več, kot je bilo nujno za sprejetje proračuna in uresničevanje ekonomske politike. Od političnih organov je na koncu kot glavni dejavnik ostalo le predsedstvo SFRJ, na katerem se je jugoslovanski sistem zaradi srbskih blokad tudi dokončno razlomil (Repe, 2004: 185).

3. JUGOSLOVANSKI OBRAMBNI KONCEPT IN DOKTRINA

Specifični poti Jugoslavije v socializem, ki je kot odgovor stalinističnemu državno-partijskemu modelu ponudila samoupravni socializem, je sledila tudi izvorna obrambna doktrina, ki je temeljila na konceptu vseljudske obrambe (SLO) in mednarodni politiki neuvrščeni. Na tako usmeritev pa so poleg politične ureditve vplivale tudi mednarodne okoliščine in geostrateški položaj Jugoslavije.

3.1. MEDNARODNO OKOLJE IN GEOSTRATEŠKI POLOŽAJ NEKDANJE JUGOSLAVIJE

S koncem druge svetovne vojne se je zaradi razsežnosti najbolj uničevalnega vojaškega spopada upravičeno izrazilo pričakovanje, da bodo tragične izkušnje druge svetovne vojne prispevale k osveščanju človeštva in ustvarile pogoje za takšen sistem mednarodnih odnosov, ki bo grajen na miru, varnosti, sodelovanju in napredku. Ta pričakovanja niso bila uresničena. Obdobje od konca druge svetovne vojne do konca osemdesetih let tako zaznamuje pojav hladne vojne, bipolarnost sveta, medblokvska konfrontacija dveh svetovnih sil, okrog katerih so bile zbrane ostale države, oboroževalna tekma, množica geografsko razpršenih konfliktov, satelizacija vzhodnoevropskih držav DR Nemčije, Poljske, Češkoslovaške, Madžarske, Romunije in Bolgarije, skratka nestabilno mednarodno okolje (Benko, 2000: 220).

Pomen in občutljivost strateškega položaja nekdanje Jugoslavije sta v marsičem vplivala na vojaško-politično situacijo v Sredozemlju.⁷ Ocene o razširitvi kriz in vojnih

---

⁷ Geostrateški položaj predstavlja eno od stalnih in pomembnejših determinant, ki jih je treba imeti v oziru tako s stališča obrambe v celoti kot pri koncipiranju sistema oboroženih sil. Ta determinanta je nujna, glede na značilnosti vojn takratnega obdobja, ter glede na bivši jugoslovanski prostor, kar ga je delalo pomembnega in občutljivega. Njegov pomen in občutljivost v preteklem obdobju se lahko oceni glede na več dejavnikov. Znano je, da je geostrateški položaj Jugoslavije opredeljeval njen položaj v Evropi, Sredozemlju in na Balkanu. Preko njenega prostora so vodile pomembne strateške linije iz Evrope k Bližnjemu in Srednjemu vzhodu in Sredozemlju, kar ga je s tega stališča opredeljevalo kot pomembnega in občutljivega. Poleg tega so jugoslovanski prostor obkrožale velike oborožene sile NATO pakta in Varšavskega sporazuma na južno-evropskem vojskovališču, kjer so bili na obeh straneh jugoslovanskega prostora nameščeni raketno-jedrsko orožje in drugi taktični sodobni sistemi orožja, kar je še dodatno povzročalo občutljivost prostora bivše Jugoslavije. Jadransko morje je bilo zaradi svoje lege, razčlenjenosti in celotne infrastrukture pomembno za oborožene sile obeh strani, ki so v Sredozemlju konstantno imele pomembne pomorske sile. Zaradi tega je bilo realno

žarišč na Bližnjem in Srednjem vzhodu, ter številčne pomorske, letalske in raketne-jedrske sile blokov so prispevale k ranljivosti prostora nekdanje SFRJ, in vplivale na njen vojaški⁸ in politični položaj. SFRJ je s svojim prostorom zavzemala sredinski položaj na Balkanu in je neposredno mejila na države, ki so bile članice nasprotujočih si blokov. Obstajale pa so tudi ocene o aspiracijah nekaterih sosednjih držav po suverenem teritoriju Jugoslavije. Spoštovanje neodvisnosti in teritorialne integritete vseh balkanskih držav in težnja po konstruktivnem medsosedskem sodelovanju so po ocenah takratne uradne politike predstavljali temeljne postulate zunanje politike SFRJ kot tudi odločenost zoperstaviti se vsakršnim poskusom vmešavanja v Jugoslovanske notranje zadeve in ogrožanju z ustavo potrjenih dosežkov in ozemeljske celovitosti SFRJ. In v tej funkciji naj bi se nahajal koncept Splošne ljudske obrambe in vojaške organizacije »socialistične samoupravne družbe« Jugoslavije (Živković, 1985: 173-174).

3.2. ZGODOVINSKI RAZVOJ ZASNOVE IN SISTEMA SPLOŠNE LJUDSKE OBRAMBE IN DRUŽBENE SAMOZAŠČITE

Zamisel o splošni ljudski obrambi je temeljila na izkušnjah jugoslovanskih narodov v NOB in modelu ljudske vojne.⁹ Razvoj in graditev zasnove in sistema splošne

---

predpostavljati, da bi morebitna vojna delovanja večjih dimenzij najverjetneje zajela celotni ali vsaj večji del nekdanjega jugoslovanskega prostora. Velik pomen strateškega položaja nekdanjega jugoslovanskega prostora v globalnih strateških kalkulacijah nasprotujočih si blokov se je ocenjeval kot eden od možnih razlogov za morebitno agresijo na Jugoslavijo. Ta položaj naj bi pomembno vplival na načrtovanje jugoslovanskega obrambnega sistema (Živković, 1985: 173).

⁸ Geostrateški položaj Jugoslavije je odlikovala tudi njena velikost, relief in druge značilnosti geografskega prostora. Gledano s stališča sodobnih vojaških zmogljivosti- zračnih, pomorskih in raketno-jedrskih sil je bil jugoslovanski prostor relativno majhen z veliko stopnjo občutljivosti in ogroženosti. Ocena je bila, da z razčlenjenostjo in lastnostmi reliefa, pokritostjo in razširjenostjo rečnih tokov, z dopolnitvijo z ureditvijo prostora in infrastrukture ponuja ugodne pogoje za manever in uporabo oboroženih sil v primerih vseh oblik oboroženega boja. Vse te lastnosti prostora naj bi vplivale na koncipiranje oboroženih sil, da bi se izkoristili vse prednosti ki jih omogoča prostor in njegov celotne lastnosti. Geografsko-topografske lastnosti prostora z zahtevno karakteristiko ter razčlenjeno jadransko obalo je oteževalo dejavnosti mogočega agresorja in mu onemogočalo uspešno uporabo težje vojne tehnike s pomočjo delovanja teritorialnih in partizanskih enot na celotnem prostoru (Živković, 1985: 174).

⁹ Model ljudske vojne je temeljil na množični in neposredni samoobrambni dejavnosti prebivalstva v zvezi z varovanjem lastnega obstoja, svobode in življenjskega okolja. Za uresničevanje splošne ljudske obrambe je bila bistvena obrambna zavest državljanov; zanjo so bili pomembni predvsem enakopraven in avtonomen položaj ljudi in narodov oz. narodnih skupnosti v političnem sistemu, občutek povezanosti in pripadnosti lastnemu narodu in državi ter medsebojna vzajemnost in solidarnost. Po tem se SLO najbolj razlikuje od klasične državne organiziranosti obrambe. SLO temelji na obrambni zavesti prebivalstva in zato na prostovoljnem sodelovanju; to omogoča njihovo večjo iniciativnost, samostojnost, dejavnost, požrtvovalnost in odgovornost (Enciklopedija Slovenije, 1993: 200).

ljudske obrambe (SLO) v vsem povojnem obdobju je potekal v zahtevnih notranjih in mednarodnih razmerah. Ta razvoj je bil odvisen od razvoja jugoslovanske države, (kot politične skupnosti in celotnih družbenopolitičnih razmer, v katerih se je razvijala), ter od gibanj v mednarodnih odnosih in vojaško-političnih razmer v svetu (Begović, 1986: 169).

Po postopnem opuščanju sovjetskih vzorov pri obrambni doktrini po 2. svetovni vojni je bila v SFRJ leta 1958 sprejeta *Koncepcija splošne ljudske obrambne vojne*. V letih 1958 - 1968 so novo zasnovo SLO postopoma strokovno in normativno urejali (navodila o ljudski obrambi 1963), po vojaškem posegu Sovjetske zveze oziroma Varšavskega pakta v ČSSR 1968 pa je bila dokončno oblikovana in uveljavljena (doktrina SLO 1969, zvezna zakona o ljudski obrambi 1969 in 1982). Normativno je bila SLO urejena v ustavah federacije, socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin in je veljala za neločljivo sestavino in funkcijo socialističnega samoupravnega sistema (Enciklopedija Slovenije 12, 1993: 200).

3.2.1. Neposredni povojni razvoj (obdobje med 1945-1948)

Obraunavano obdobje zajema čas med koncem 2. svetovne vojne in sporom z Informbirojem. V notranjem merilu je bil to čas obnove v vojni opustošene države, čas graditve sistema t.i. ljudske oblasti, razlaščenja oziroma konfiskacij ter boja proti "kontrarevolucionarnim silam".¹⁰ V mednarodnem merilu je prišlo v tem obdobju do zaostrovanja odnosov med državami protihitlerjevske koalicije, do globalne konfrontacije Vzhoda in Zahoda, svet pa je vstopil v čas hladne vojne.

V Ustavi z dne 31. januarja 1946 je bila obramba obraunavana kot izključna pravica in dolžnost federacije. Ljudska obramba je bila v pristojnosti Federativne ljudske republike Jugoslavije oziroma najvišjih organov državne oblasti in državne uprave. Ustava je vsebovala posebno poglavje, ki se je nanašalo samo na Jugoslovansko armado,

---

¹⁰ Po zaključku druge svetovne vojne se je konsolidiranje družbe in ustvarjanje najnujnejših materialnih pogojev za njen nadaljnji razvoj odvijalo po poti centralizacije oblasti v rokah države, na kar so vplivali ekonomski, družbeni in politični vzroki. Na organizacijo in izbiro oblike oboroženega boja so vplivali nizka stopnja proizvodnih zmogljivosti in oteženi mednarodni odnosi. Najširši okvir družbeno-političnih pogojev, ki so vplivali na oblikovanje in vsebino vojaškega organiziranja so bili po Živkovičevem mnenju: možnost nastopa kontrarevolucionarnih sil s pomočjo Zahoda, ostanki kolaboracijskih enot, permanentno zaostrovanje mednarodnih odnosov, predvsem nekdanjih zaveznikov na vojaškem, političnem, ekonomskem in ideološkem področju v Evropi, pojav hladne vojne; ekonomska zaostalost in veliko uničenje v vojni; družbeno-politični razvoj pod vplivom Sovjetske Zveze (Živković, 1985: 86-87).

katere naloga je bila, da zagotavlja in brani neodvisnost države in svobodo ljudstva, je čuvaj nedotakljivosti državnih meja in skrbi za vzdrževanje miru in varnosti. V Ustavi ni bilo določb o vlogi in nalogah republik, ljudskih odborov in drugih subjektov na obrambnem področju. Za vključevanje občanov v obrambne zadeve pa so imele poseben pomen ustavne določbe, po katerih je bila obramba domovine najvišja dolžnost in čast vsakega občana, "izdaja domovine pa največji zločin zoper ljudstvo".

Podobno kot razvoj političnega sistema je bil tudi razvoj sistema obrambe in oboroženih sil v tej etapi pod vplivom vojne doktrine ZSSR in izkušenj sovjetske armade. Njihova vojaška literatura se je na veliko prevajala, del poveljniškega kadra pa se je šolal tudi v ZSSR, v višja poveljstva in ustanove, vse do generalštaba, je prišlo več sovjetskih vojaških inštruktorjev.¹¹ Glede na možno agresijo na Jugoslavijo, ki je po takratnih ocenah grozila samo z Zahoda, fiziognomijo morebitne vojne, značilnosti oboroženih sil potencialnih agresorjev ter značilnosti in možnosti Jugoslovanske armade je bila osnovna doktrinarna opredelitev frontalno vojskovanje (Begović, 1986: 169-170).

3.2.2. Jugoslovansko iskanje lastnih rešitev in opiranje na lastne moči (1948-1958)

To je bil čas od resolucije Informbiroja leta 1948 do sprejetja doktrine splošne ljudske obrambne vojne leta 1958. V tem obdobju so SZ in vzhodnoevropske države najmočneje pritiskale na Jugoslavijo, prihajalo pa je tudi do pritiskov z Zahoda v času tržaške krize leta 1953. V tem obdobju je prišlo, do vzpostavitve dveh vojaških blokov v Evropi, in sicer zveze NATO leta 1949 s strani ZDA in zahodnoevropskih držav in Varšavske pogodbe leta 1955 s strani SZ in vzhodnoevropskih držav. Intenzivirala se je hladna vojna, oboroževalna tekma ter proizvodnja velikih količin sredstev za množično

---

¹¹ Po Bojanu Polaku-Stjenki je Jugoslovanska ljudska armada po drugi svetovni vojni kopirala doktrino in strategijo oboroženega boja Rdeče armade. Veljali sta za vse ravni poveljevanja. Partizanski način vodenja oboroženega boja, partizanska taktika in operatika so bili odpisani. O tem se je začelo spet razmišljati leta 1953 ob tržaški krizi. Takrat so na ozemlju Slovenije ustanovili partizanske brigade, ki pa so jih po umiritvi napetosti na Tržaškem in v slovenski Istri spet ukinili. Nekdanji slovenski partizanski general Dušan Kveder - Tomaž je v petdesetih letih izoblikoval vojaško znanstvene poglede na vodenje partizanskega oboroženega boja v zaledju okupatorja. Analiziral je slovensko partizansko vojsko in njeno specifičnost v jugoslovanskem osvobodilnem boju. Svoja stališča je uspešno predstavljal na predavanjih vojaškimi krogom nekaterih skandinavskih držav, saj zanje doma in bilo razumevanja. Šele ob koncu petdesetih let sta partizanska taktika in operatika spet postali sestavni del učnega programa v višji vojaški akademiji JLA. Vodstvu JLA so dajali pripombe in nasvete zlasti Tito, Kardelj in Bakarić. Opozarjali so na izvirne in bogate izkušnje narodnoosvobodilnega boja, ki bi jih lahko s pridom uporabili, če bi jih prilagodili sodobnim pogledom na vodenje oboroženega boja in hitremu napredku vojaške tehnike (Munda, 2001: 25).

uničevanje. V notranjem merilu je prišlo leta 1950 do uvedbe samoupravljanja, v mednarodnem merilu pa je dala Jugoslavija pobudo za politiko neuvršenih - miroljubnega in aktivnega sožitja.

Z resolucijo Informbiroja junija 1948 je nastala za Jugoslavijo popolnoma nova situacija, njen mednarodni, vojaški in politični položaj pa se je korenito spremenil. Takratna politična in državna vodstva SZ in vzhodnoevropskih držav so prekinila vse dotedanje stike z Jugoslavijo, izvedla politično, gospodarsko in vojaško blokado, prišlo je do množičnih izzivanj na mejah in organiziranja različnih subverzivnih aktivnosti. Jugoslavija se je srečala z neposredno nevarnostjo oboroženega spopada. Takšno stanje je pospešilo proces iskanja lastnih doktrinarnih rešitev, intenziviralo je proučevanje izkušenj iz NOB in spodbudilo popolno opiranje na lastne moči. V procesu graditve t.i. samoupravne družbe v začetku 50-ih let so na področju ljudske obrambe ustavnopravne rešitve ostale nespremenjene; v Ustavnem zakonu z dne 13. januarja 1953 je bila obramba še naprej v izključni pristojnosti federacije, JLA pa edina oborožena sila SFRJ. V petdesetih letih so bile postopno dajane pobude za nove doktrinarne rešitve. Bolj kritično so se ocenjevale rešitve, ki so prevladovali v vojni. Oblikovali so se novi pogledi na fiziognomijo oboroženega boja, ki bi se po izkušnjah iz NOB vodil na fronti in v sovražnikovem zaledju s kombiniranjem frontalnega in partizanskega delovanja. To je terjalo, da so se poleg operativnih enot JLA ustanovile tudi partizanske sile. Leta 1949 so se na vsem ozemlju Jugoslavije izvajali ukrepi za oblikovanje partizanskih enot in mreže partizanskih štabov z Vrhovnim štabom partizanskih odredov na čelu.

Proces izpopolnjevanja obrambne doktrine in strategije je bil intenziviran na začetku leta 1955 z odlokom vrhovnega poveljnika o delu pri snovanju nove obrambne doktrine in pri nadaljnjem razvoju oboroženih sil. To je bil prvi najširše zamišljeni koncept oblikovanja lastne vojne in vojaške doktrine. Pri njegovi razčlenitvi se je izhajalo iz stanja in odnosov v sodobnem svetu, možnosti jedrske vojne, vojaškega, političnega in geostrateškega položaja Jugoslavije, možnosti agresije in doktrin potencialnih agresorjev ter izkušenj iz NOB. To delo je trajalo do sredine 1958, ko je bila nova doktrina, znana kot doktrina splošne ljudske obrambne vojne,¹² teoretično opredeljena, razčlenjena in sprejeta (Begović, 1986: 1970-171).

---

¹² Temeljna izhodišča so bila prizadevanja za mir, sodelovanje in enakopravne mednarodne odnose kot najpomembnejše dejavnike nacionalne varnosti, spoštovanje mednarodnega vojnega prava in drugih mednarodnih obveznosti, obramba kot nedotakljiva pravica in dolžnost vseh državljanov in organiziranih subjektov družbe, obrambno vojskovanje na celotnem državnem ozemlju, enotnost, neprekinjenost, napadalnost in dinamičnost boja in odpora na vsem vojskovališču do zmage. Nihče ni

3.2.3. Doktrina splošne ljudske obrambne vojne (1958-1968)

Z doktrino splošne ljudske obrambne vojne, ki je bila sprejeta leta 1958, in z Ustavo SFRJ z dne 7.aprila 1963 je bil odprt proces kakovostnih sprememb pri organizaciji JLA, v vojni in vojaški doktrini ter pri širšem angažiranju vseh družbenih subjektov za obrambne naloge.¹³ Ta etapa sega časovno do leta 1969, ko je bil sprejet zakon o ljudski obrambi.

V mednarodnem merilu je prišlo do nagle krepitve in uveljavitve politike neuvrščenosti, do postopnega popuščanja hladne vojne in odpiranja procesa popuščanja napetosti, do razpada svetovnega kolonialnega sistema. Leta 1968 je prišlo do intervencije sil Varšavskega pakta na Češkoslovaškem.¹⁴ Ta intervencija je bila na področju vojaških spopadov med socialističnimi državami še korak naprej od posega na Madžarskem pred dvajsetimi leti. V intervenciji so sodelovale sile petih držav: Sovjetske zveze, DR Nemčije, Poljske, Madžarske in Bolgarije. Intervencije ni nihče zahteval, pač pa so bile vse zakonite češkoslovaške oblasti, partijske in državne proti njej in so jo najostreje obsodile; sile ki so sodelovale pri intervenciji, niso bile nameščene na Češkoslovaškem, ampak so vdrle iz tujine (Stoletje svetovnih vojn, 1981: 408).

V notranjem merilu je bil z Ustavo iz leta 1963 ter "družbeno" in gospodarsko reformo iz leta 1965 intenziviran proces "podružbljanja" na vseh področjih družbenega

---

imel pravice priznati ali podpisati kapitulacije niti priznati ali sprejeti okupacije države ali njenega dela, nihče ni imel pravice državljanom preprečiti boja proti napadalcu, zoper napadalca bi se lahko uporabljale vse možne vrste boja in upiranja prebivalstva, odločilen pa bi bil oborožen boj (Enciklopedija Slovenije 12, 1993: 200).

- 13 Po Špegeljevem prepričanju je od leta 1958 do 1962 potekala izgradnja ambiciozne, zelo kvalitetne študije o možnostih obrambe majhnih držav, obkroženih z velikimi vojaškimi bloki (NATO, VS). Pravi tvorci študije so bili po Špegeljevem mnenju generala Bogdan Oreščanin in Ivan Rukavina, na samem projektu pa je delala večja skupina visokih častnikov različnih profilov. Delo je bilo opravljeno v tajnosti, ker se je partijsko-politični vrh bal da bi s takimi idejami lahko povzročil razburjenje. V bistvu naj bi šlo za vmiševanje k filozofiji ljudske obrambe, neke vrste obliki decentralizacije oboroženih sil v t.i. totalni obrambi oziroma oboroženem narodu. Razpravljalo se je o odgovornosti republik za obrambo, o obrambi, ki bi se istočasno odvijala na celotnem jugoslovanskem ozemlju in ne samo na fronti, ki se jo lahko prebije. V temeljih projekta je bila modificirana oblika organizacije in vodenja gverilske vojne iz obdobja protifašistične vojne v zahodnih republikah. V sklopu tega se je zagovarjal obstoj dveh vojaških komponent: ena bi bila sposobna voditi oboroženi boj s frontalno obrambo, druga pa za vodenje gverilskega boja od samega začetka agresije na celotnem jugoslovanskem bojišču. Partijsko-politični vrh se je po Špegeljevem mnenju, ustrašil »oboroženega naroda« in naj bi sklenil, da je potrebna nadaljnja centralizacija proizvodnje in države, ter da se mora to nanašati tudi na oborožene sile. Materiali študije naj bi se umaknil v trezor, od avtorjev naj bi se zahtevala molčečnost (Špegelj, 2001: 51).
- 14 Po agresiji sil Varšavskega pakta na Češkoslovaško leta 1968, zlasti še po poskusni mobilizaciji večje vojaške enote v Vojvodini, je dozorelo spoznanje, da doktrinarna obrambna načela in strategija oboroženega boja JLA ne zagotavljata varnosti Jugoslavije. Kardelj in Bakarić sta prepričala Tita, da je pristal na formiranje teritorialne obrambe. Nastala je nova vojna doktrina, ki so jo v Beogradu imenovali doktrina splošne ljudske obrambe (Munda, 2001: 25).

življenja, upoštevajoč tudi obrambno področje. V Ustavi SFRJ iz leta 1963 je bila ljudska obramba prvič uvedena kot ustavna kategorija, saj je bilo ljudski obrambi in JLA posvečeno posebno poglavje. V Ustavi je bilo zapisano da je obramba domovine pravica in najvišja dolžnost in čast vsakega občana, delovnih in drugih organizacij ter federacije, republik, občin in drugih »družbenopolitičnih« skupnosti. Tudi po določbah te ustave so bili JLA, njeno pripravlanje in organiziranje ter zakonodaja na področju ljudske obrambe v izključni pristojnosti federacije. Za organiziranje civilne zaščite, predvojaške vzgoje in za pripravlanje in organiziranje obrambe države nasploh so bile odgovorne federacija, republike, občine in druge družbenopolitične skupnosti. S tem je bil širše odprt proces decentralizacije nalog ljudske obrambe. Za razvoj ljudske obrambe so bile posebnega pomena ustavne določbe, po katerih ni imel nihče pravice, da bi v imenu SFRJ podpisal ali priznal kapitulacijo ali okupacijo države. JLA se je v tem obdobju v organizacijskem pogledu gradila kot operativno-teritorialna armada. Hkrati z operativnimi poveljstvi in enotami kot so armade, korpusi, divizije, se je gradila tudi teritorialna sestavina, sestavljena iz teritorialnih poveljstev, partizanskih, teritorialnih in diverzantskih enot. Na ravni armadnih poveljstev in vojaških območij so bila za vojne razmere formirana dvojna poveljstva, operativna in teritorialna. Formiranih je bilo več partizanskih divizij, 143 partizanskih brigad, 52 teritorialnih bataljonov, 1596 občinskih teritorialnih čet ter več teritorialnih in diverzantskih odredov (Begović, 1986: 171-173).

3.2.4. Nadaljnje podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite (1969-1983)

Za nadaljnji razvoj zasnove in sistema SLO in DS so bili posebnega pomena sklepi in stališča 9. kongresa ZKJ, ki je bil marca 1969, sprejetje Zakona o ljudski obrambi, ustavni amandmaji iz leta 1971 ter Ustava SFRJ iz leta 1974, novi Zakon o ljudski obrambi sprejet leta 1974, ki je bil leta 1983 dopolnjen, na področju doktrine je bila leta 1976 sprejeta Strategija oboroženega boja, ki je bila leta 1983 predelana in znova sprejeta.

Pomembna značilnost te etape je intenziven proces "podružbljanja" sistema SLO in DS¹⁵. Po Ustavi iz leta 1974 zakonodaja s področja ljudske obrambe ni bila v izključni

---

15 Nosilci SLO so bili vsi prebivalci ter vse družbenopolitične skupnosti (republike, avtonomni pokrajini, občine, krajevne skupnosti ...), vsi Ozdi in Sis-i; sodelovali so v vseh oblikah in načinih obrambe, se zanj pripravljali in usposabljali. Vodenje sistema SLO in DS je bilo sestavina splošnih družbenih

pristojnosti federacije, ta je urejala samo temelje sistema ljudske obrambe, temeljne pravice in dolžnosti občanov, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti in drugih subjektov na področju ljudske obrambe ter je določala temelje načrtov in pripravljanih ukrepov za obrambo države. V izključni pristojnosti federacije so bila vsa vprašanja, ki so se nanašala na JLA, vrhovno poveljevanje v oboroženih silah, vojaško pravosodje in nekatera druga skupna vprašanja. Glede na Ustavo iz leta 1974 je bila pravica in dolžnost občin, SAP, SR in drugih »družbenopolitičnih« skupnosti, da so vsaka na svojem ozemlju uredile in organizirale ljudsko obrambo, pripravile in organizirale teritorialno obrambo in civilno zaščito. V skladu s tem so vse republike in avtonomni pokrajini v svojih ustavah in zakonih, občine in druge »družbenopolitične« organizacije pa po svojih statutih uredile in organizirale SLO in DS (Begović, 1986: 173).

Koncept SLO je v teoretičnem smislu predstavljal celovit in trajen sistem obrambne organiziranosti družbe, zasnovan na socialno-političnih osnovah samoupravnega socializma. V njegovi osnovni ideji, je bil vsebovan tudi razredno-socialni in politični pogled na vojno, osnovne oblike organiziranja in pripravljanja "samoupravne družbe" in njenih materialnih sil za splošno obrambno vojno ter osnovne principe njenega vodenja. V tem pomenu je koncept SLO predstavljal celovit sistem obrambe pred vsemi vrstami splošnih nevarnosti, zasnovan pa je bil na vsesplošnem sodelovanju ljudstva in neposredni aktivnosti vseh zmožnosti države.¹⁶

---

zadev na vseh ravneh družbenega življenja. Temeljilo je na načelih podrejenosti in izpolnjevanja navodil, vendar tudi na usklajevanju in sodelovanju (Enciklopedija Slovenije 12, 1993: 200).

16 Teorija SLO je predvidevala raznovrstne oblike odpora agresiji. Dominantno in primarno vlogo pri tem je imel oborožen boj. Druge oblike odpora (politični, propagandni, psihološki, ekonomski itd.) so predstavljale dopolnilo oboroženemu boju ter nujen pogoj za oborožen odpor in boj, ter v končni fazi za zmago nad nasprotnikom. (Vojna enciklopedija 6, 1973: 422) Cilji SLO so bili sestavljeni v večini iz obrambe samoupravnih socialističnih družbenih odnosov, suverenosti in enakopravnosti narodov in narodnosti Jugoslavije; obrambi teritorialne integritete vsakega dela in celote teritorija SFRJ; obrambi in utrditvi neodvisne in neuvrščene pozicije Jugoslavije v mednarodnih odnosih; obrambi in utrjevanju miru in pravičnega sodelovanja med narodi in državami na osnovah aktivne miroljubne koeksistence. Osnovne funkcije SLO so bile, da s trajno razvitim sistemom, pripravljenostjo in sposobnostjo vseh komponent za odločen upor preprečuje oz. odvrta agresijo in vojno; da v primeru agresije z oboroženim bojem in z vsemi drugimi načini in oblikami odpora neposredno aktivira vse sile in sredstva družbe za odločen upor agresorju ter da zagotovi kontinuiran oborožen boj in vse druge oblike odpora in s tem prepreči okupacijo ter vzpostavi politične oblasti pod zaščito agresorja, da izbojuje zmago nad agresorjem in vzpostavi teritorialno integriteto, svobodo in neodvisnost države. V jugoslovanski federativni skupnosti je SLO predstavljal izraz skupnih interesov in zavesti o usodni povezanosti vseh narodov in narodnosti, povezujoče naj bi deloval med »delovnimi ljudmi« SFRJ ter omogočal kohezijo samoupravne družbe v moralno-političnem, socialnem, ekonomskem in kulturnem pogledu (Vojna enciklopedija 6, 1973: 425).

Glede organiziranja in strateške uporabe oboroženih sil je prišlo v tej etapi do sprememb. Oborožene sile so bile organizirane v JLA in TO kot dela enotnih oboroženih sil.¹⁷

Zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti je določal da se za vodenje SLO in DS na vseh ravneh ustanovijo komiteji za SLO in DS; vodili so jih predsedniki občinskih in mestnih komitejev Zveze komunistov, republiškega pa predsednik CK ZK republike. Družbeno politične skupnosti (SR, SAP, občine) so vsaka na svojem območju organizirale ljudsko obrambo in zaščito prebivalstva, organizirale in pripravljale teritorialno obrambo, ob morebitnem napadu na državo pa naj bi organizirale in vodile vseljudsko obrambo. Družbenopolitične organizacije so imele osrednjo vlogo pri razvijanju obrambne zavesti. SLO se je opirala na vse človeške, gmotne in druge zmogljivosti države. V SLO in DS so sodelovali vsi sposobni prebivalci, vključeni v posebne sile SLO ali neposredno v svojih življenjskih in delovnih okoljih. Za opravljanje posebnih nalog SLO so bile organizirane posebne sile SLO, oborožene sile, civilna zaščita ter služba za opazovanje in obveščanje. Neposredno sodelovanje prebivalstva pri obrambi in zaščiti je bilo edino v Sloveniji organizirano tudi v Narodni zaščiti kot organiziranem samoobrambnem in samozaščitnem delovanju prebivalstva, ki ni bilo vključeno v posebne sile SLO in DS (Enciklopedija Slovenije 6, 1993: 200).

---

17 Osnove enotnosti oboroženih sil je po Živkoviću opredeljevala: družbeno-razredna osnova socialistične samoupravne družbe; enotnost ciljev in nalog v vojni in miru; enotna doktrina in strategija; enotnost organiziranja; enotnost vodenja in poveljevanja; Enotnost uporabe oboroženih sil v vojni in miru; enotnost materialnega in zdravstvenega zavarovanja in enakopravnost in enotnost narodov. Ti dejavniki naj bi predstavljali temeljne osnove, na katerih je bila zasnovana enotnost oboroženih sil Jugoslavije (Živković, 1985: 180).

4. TERITORIALNA OBRAMBA

Ker je predmet preučevanja podobe teritorialne obrambe v mediju, se je potrebno pred začetkom empiričnega raziskovanja najprej seznaniti z nekaterimi bistvenimi teoretičnimi predpostavkami in lastnostmi teritorialne obrambe in njeno zgodovino.

Oborožene sile Jugoslavije so bile od leta 1968 sestavljene iz Jugoslovanske ljudske armade, kot skupne oborožene sile vseh narodov in narodnosti Jugoslavije in Teritorialne obrambe kot najširše oblike organizacije "delovnih ljudi" in državljanov za oborožen boj. Tak sistem oboroženih sil, organiziran na osnovi oboroženega ljudstva naj bi imel polno vrednostno verifikacijo v praksi in teoriji, kot optimalen sistem vojne organiziranosti "socialistične samoupravne družbe". Na organizacijo so vplivali naslednji dejavniki: družbenopolitični sistem, zunanje politična orientacija, koncepcija in doktrina splošne ljudske obrambe, strategija oboroženega boja, možne vrste agresije in potencialne zmogljivosti agresorja, geostrateške značilnosti jugoslovanskega bojišča, strateški položaj Jugoslavije, ekonomske zmožnosti, število prebivalcev itd. Vsi ti dejavniki so se upoštevali, pri snovanju optimalne organizacije oboroženih sil kot sodobne oblike oboroženega ljudstva za obrambo suverenosti in integritete ozemlja.

Živković je postavil hipotezo, da se je teritorialna obramba z majhnimi oscilacijami kontinuirano razvijala kot del enotnih oboroženih sil Jugoslavije, v polni medsebojni odvisnosti in dialektični enotnosti s celotnim družbenim razvojem in doseženim nivojem samoupravne teorije in prakse. Raziskovanje in teoretično definiranje teritorialne obrambe Živković neposredno povezuje z razvojem sistema samoupravljanja, zunanji in notranji dejavniki in doseženim nivojem spoznanj o vojaški organizaciji (Živković, 1985: 178-180).

4.1. NEKATERA TEORETIČNA IZHODIŠČA O TERITORIALNI OBRAMBI

Teritorialna obramba je bila kot najširša oblika organiziranega splošnega ljudskega odpora prvič definirana v Ustavi SFRJ iz leta 1974. V ustavi se je prvič normativno uredil status teritorialne obrambe kot dela oboroženih sil in najširša oblika organiziranega splošnega ljudskega odpora. V evoluciji razvoja teritorialne obrambe je to pomenilo novo kvalitativno-vsebinsko opredelitev.

Živković (1985: 180) je teritorialno obrambo opredelil kot: »Teritorialna obramba je del enotnih oboroženih sil Jugoslavije in najširša oblika organiziranja in priprav delovnih ljudi in državljanov za oborožen boj in oboroženo zaščito pred vsemi oblikami ogrožanja države. Temeljno osnovo in družbeno bit je opredeljeval socialistični samoupravni družbeni sistem in samoupravni družbeni odnosi. Raznolikost in fleksibilnost organiziranja na proizvodno-teritorialnih načelih in naslonitev na široko družbeno bazo, naj bi omogočali angažiranje vseh sposobnih ljudi za izvajanje oboroženega boja in naj bi s svojimi strukturami pokrilo sleherni del ozemlja Jugoslavije. Samoorganizacija, njena narava in družbena funkcija jo opredeljuje kot optimalno, sodobno in najširšo obliko oboroženega naroda. Konstitutivni elementi v celoti dajejo široko operacionalizacijo bistvenih vsebin teritorialne obrambe.« Begović (1986:174) pa teritorialno obrambo definira kot: »TO je najširša oblika množičnega organiziranja družbe za oborožen boj in določene naloge družbene samozaščite. Organizirajo jo SR, SAP, občine in druge družbenopolitične skupnosti, organizacije združenega dela in krajevne skupnosti po enotnih načelih v skladu s svojimi zmožnostmi, konkretnimi potrebami, razvojnimi načrti in načrti uporabe. Zajema štabe, ki so ustanovljeni na ravni republik, pokrajin, občin, skupnosti občin-regij in večjih krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela kot ustrezne enote teritorialne obrambe.«¹⁸

---

¹⁸ »Enote in štabi teritorialne obrambe se organizirajo s strani delovnih ljudi in državljanov, tam kjer živijo in delajo, ne da bi se ločili od svojih delovnih obvez, izjemoma kadar se aktivirajo za izvajanje oboroženega boja ali za samozaščito. Na ta način se v dobesednem smislu realizira eden od principov oboroženega ljudstva, ko so vsi državljanji vojaki in vsi vojaki državljani.« »Organiziranje TO se ne nanaša samo na enote, štabe in ustanove, ampak se mora pogledati s širše perspektive. Štabi TO družbeno-političnih skupnosti in samoupravnih združenj, posebno v mestnih skupnostih in v OZD-ih, so primarni organi, ki so neposredno izpeljani iz samoupravne zasnove. S pomočjo teh organov politični sistem socialističnega samoupravljanja izvaja funkcijo vojaške organizacije in vodenje oboroženega boja, ta funkcija pa se ne nanaša samo na ustanavljanje enot, ampak tudi na organizacijo in vodenje oboroženega boja v vseh pogojih. To je tudi vzrok, zakaj se štabi v družbenopolitičnih organizacijah in samoupravnih skupnostih ne podrejujejo vodstvu operativnih enot, neodvisno od

V okviru tako zasnovanega sistema oboroženih sil, je teritorialna obramba po svoji zasnovi predstavljala del oboroženih sil in enotnega sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, vendar v domeni socialističnih republik, socialističnih avtonomnih pokrajin, občin, mestnih skupnosti in organizacij združenega dela. Osnove organiziranja TO so bile potrjene v: Ustavi SFRJ, Zakonu o splošni ljudski obrambi, doktrini in zasnovi SLO, idejno-politični opredelitvi ZKJ na osnovah samoupravljanja, osnovah načrtov razvoja oboroženih sil in njihove uporabe, sistemu vodenja in poveljevanja, enotnih osnovah oboroževanja in opremljanja in odločitvah in načrtih družbeno-političnih skupnosti. Tako se je teritorialna obramba organizirala na enotnih doktrinarnih načelih v celotni državi. Po Živkovičevem mnenju (1985: 181) naj enotna doktrinarna osnova ne bi predstavlja motnje pri določenih razlikah v organizaciji, ki bi jo odražale nacionalne, družbene, zgodovinske, geografske in druge posebnosti .

4.1.1. Namen in osnovne naloge v oboroženem boju

Teritorialna obramba je imela po svojem namenu in nalogah v oboroženem boju svoje posebnosti in specifičnosti. Čeprav je oborožen boj predstavljal bistvo izmed mnogih dejavnikov oboroženega boja, so imele operativna in teritorialna komponenta oboroženih sil Jugoslavije različne osnovne naloge, ki so bile medsebojno odvisne in enkratne na celotnem ozemlju Jugoslavije. V tej celovitosti je imela teritorialna obramba zelo pomembno vojaško-strateško in družbeno-politično vlogo tako v miru kot v vojni. S stališča njene celostne vloge, lahko sklenemo, da so bile njene zmožnosti take, da bi lahko v vseh vojnih pogojih uspešno izvajala svoje namenske bojne naloge, istočasno pa s svojo organiziranostjo in zasnovo omogočala nemoteno delovanje "samoupravnega" sistema. Teritorialna obramba je skupaj z JLA in drugimi silami splošne ljudske obrambe omogočala udeležbo "delovnih ljudi" in državljanov v oboroženem boju na teoretičnih osnovah oboroženega ljudstva. Teritorialna obramba je po Živkovičevem mnenju omogočala najpopolnejšo realizacijo ustavnih načel o neodtujljivi pravici in dolžnosti delovnih ljudi in državljanov o obrambi države in nepriznanju kapitulacije ter okupacije države. S svojo zasnovo in masovnim pristopom ter bojno usposobljenostjo je imela nalogo delovati tudi v miru kot zelo pomemben dejavnik odvracanja. Poleg tega se je

---

nivoja poveljstva in enote, ampak so v sistemu vodenja in poveljevanja vključene in izpeljane iz strukture družbenopolitičnih skupnosti in združenj« (Živković, 1985: 182).

lahko aktivirala tudi za vzdrževanje javnega reda in miru v določenih samozaščitnih nalogah.

V okviru integralnega sistema družbene samozaščite je imela teritorialna obramba in njene enote vlogo in nalogo boja proti diverzantskim, terorističnim in drugim silam specialne vojne, obenem pa tudi preprečevanje vseh kontrarevolucionarnih akcij proti SFRJ. Za izvrševanje teh akcij bi se aktivirale prostorske enote TO v mestnih skupnostih, OZD-ih in občinah, po potrebi pa tudi manevrske enote.

Osnovni namen teritorialne obrambe je bil vodenje oboroženega boja; sposobna je bila, da skupaj z JLA in drugimi silami splošnega ljudskega odpora izvaja oborožen boj na celotnem prostoru in akvitoriju Jugoslavije, tako na fronti¹⁹, kot tudi na začasno zasedenem ozemlju²⁰ ter v lastnem zaledju²¹ (Živković, 1985: 192).

4.1.2. Načelna organizacija enot teritorialne obrambe

Enote teritorialne obrambe so bile lahko formirane v različne sestave in moči, od skupine vojakov do brigade, odvisno je bilo od konkretnih namenov in nalog. Po namenu

---

¹⁹ Na fronti naj bi bilo njeno delovanje različno. V načelu se bi aktivirala za izvajanje bojnih delovanj na težje prehodnih in pomožnih smereh; pri obrambi mest in naseljenega ozemlja; pri zaprtju medprostora bojne razporeditve operativnih enot; predvsem po raketnih in topniških položajih; drugih ešalonih in rezervah, poveljniških mestih in centrih zvez; enotah za elektronsko delovanje, zalednih ustanovah in drugih objektih v globini sovražnikove razporeditve; za obrambo pomembnih javnih, proizvodnih objektov; zavarovanje evakuacije in za zaščito pomembnih kulturnih in drugih dobrin itd. (Živković, 1985: 194).

²⁰ Na začasno zasedenem ozemlju je teritorialna obramba skupaj z JLA ali samostojno izvajala namenska bojna delovanja. S svojimi neprekinjenimi in predvsem ofenzivnimi bojnimi delovanji na začasno zasedenem ozemlju bi v glavnem izvajala naslednje naloge: agresorju skušala prizadeti kar se da velike izgube, tako v ljudeh kot pri materialu, neprekinjeno motenje sil agresorja in oteževanje njegovega manevra in gibanja, rušenje njegovega sistema oskrbovanja, vodenja in poveljevanja, preprečevanje vseh poskusov vzpostavitve kolaboracijske oblasti, okupacijskega sistema, vojne organizacije, politične organizacije in sodelovanja z okupatorjem; zaščita prebivalstva zaradi represalij in ropanja; onemogočanje uničevanja materialnih, kulturnih in ostalih dobrin; preprečevanje agresorju da izkorišča proizvodne kapacitete in naravna bogastva; ustvarjanje ugodnih pogojev za kontinuirano delovanje oblasti, družbeno-političnih organizacij in delovanje družbeno-političnega sistema itd. Da bi teritorialna obramba kar se da uspešno izvajala te naloge na začasno zasedenem ozemlju, naj bi svoja bojna delovanja usmerila na osnovne objekte, kot so: komunikacije in sredstva na njih, letališča in ostali zračni objekti in instalacije, območja baziranja pomorskih sil in njihova infrastruktura, položaje raketnih in topniških sil, oskrbovalne kolone, enote na odmoru, poveljniška mesta, centri zvez, sile za elektronsko delovanje, skladišča streliva, goriva in drugega bojnega materiala itd. (Živković, 1985: 185).

²¹ V lastnem zaledju naj bi teritorialna obramba s svojimi silami izvajala naslednje naloge: bojno kontrolo ozemlja in zaščito vitalnih objektov, kulturnih dobrin, cestnega, železniškega, pomorskega, rečenega in zračnega prometa; zavarovanje delovanja organov oblasti in vodstev in družbeno-političnih organov; vodi boj proti terorističnim, diverzantskim in drugim sovražnim silam; organizira boj proti zračnim, pomorskim desantom agresorja; organizira protizračno obrambo pomembnih vojnih in proizvodnih objektov; sodeluje v pripravi in urejanju teritorija za izvajanje oboroženega boja; s policijskimi in ostalimi silami sodeluje pri vzdrževanju javnega reda in miru in preprečuje morebitne poskuse rušenja sistema SLO in DS (Živković, 1985: 193).

in drugih lastnostih se je teritorialna obramba lahko delila v dve osnovni vrsti, in sicer na: združene enote in druge velike sestave, ki so tvorili manevrske enote,²² in na manjše sestave, ki so tvorili prostorske enote.²³

4.1.3. Vodenje in poveljevanje

Vodenje in poveljevanje teritorialni obrambi je predstavljalo del enotnega sistema poveljevanja in vodenja oboroženim silam v Jugoslaviji.. V miru se je realiziralo skozi organizacijo, pripravljanje in načrtovanje razvoja teritorialne obrambe, v vojni pa z vodenjem oboroženega boja in poveljevanjem njenim enotam v vseh pogojih vojne. V teoretični osnovi je poveljevanje in vodenje obsegalo aktivnosti vseh dejavnikov in subjektov "samoupravne družbe" v organiziranju in urjenju teritorialne obrambe za oboroženi boj. Poveljevanje je bilo sestavni del vodenja in je bilo zasnovano na posebnih pravicah in dolžnostih o uporabi teritorialne obrambe. Te pravice in dolžnosti so bile potrjene v Ustavi SFRJ, Zakonu o Splošni ljudski obrambi in drugih normativnih aktih in

---

²² Manevrske enote so predstavljale t.i. udarni del in glavno manevrsko silo TO, katere osnovni namen je bil izvajanje širših ofenzivnih delovanj. To so bile večje formacijske sestave, ki so bile po ognjeni moči, opremljenosti, gibljivosti in bojni sposobnosti sposobne samostojno ali v sodelovanju z ostalimi enotami TO in operativno armado izvajati različna bojna delovanja večjega obsega na večjem območju v vseh vojnih pogojih. Manevrske enote so svoje predvidene naloge izvajale na fronti, začasno zasedenemu ozemlju ter v lastnem zaledju. Manevrske enote so se oblikovale v brigade (za izvajanje določenih taktičnih ali operativnih nalog so se lahko formirale v skupine brigad, skupine odredov in divizije TO). Poleg tega so se oblikovale zračne in padalske enote ter mornariško-plovne enote. Višje združeni in specialni sestavi so se lahko oblikovali na osnovi ocen potreb, možnosti in prostora za vsako konkretno situacijo. Ta del TO, ki predstavljal eno tretjino sil TO, je imel posebej pomembno vlogo. Manevrske enote so se načelno nahajale pod poveljstvom regionalnih štabov oziroma štabov TO republik oz. SAP. Kot pomembna udarno-manevrska sila so imele sposobnosti, da so izvajale težje bojne naloge v zaledju fronte, na začasno zasedenem ozemlju ali v lastnem zaledju. Te enote so bile nezamenljiv del TO v primeru sprejetja partizanske oblike oboroženega boja. Predstavljale so močno zaslombo za varnost teritorija in za uspešen boj proti zračnim desantom (Živković, 1985: 185).

²³ Prostorske enote so bile zelo številčne, organizirane so bile v mestnih skupnostih, občinah in osnovnih in drugih OZD-ih za izvajanje bojnih aktivnosti in izvrševanje nalog družbene samozaščite. Glede na vrsto nalog so bile organizirane v različne formacijske sestave od skupin borcev do četne sestave. Prostorske enote TO so izvajale bojne naloge na teritoriju občine in mestne skupnosti, v izrednih primerih pa tudi zunaj tega prostora. Poleg tega so se aktivirale za naloge družbene samozaščite, bojne kontrole ozemlja, za odstranjevanje posledic elementarnih nesreč itd. Njihova organiziranost je bila odvisna od ocene potreb in zmožnosti OZD-ov, mestnih skupnosti in občin. V celoti gledano so bile prostorske enote najširša oblika organiziranosti TO in so obsegale skoraj dve tretjine celotnih sil (poleg pehotnih, so se razvile izvidniške, artilerijske, inženirske, diverzantske, protidiverzantske, protizračne obrambe, JBK obramba itd. v sestavi od enote, oddelka, voda, čete do odreda četne sestave. »Prostorske enote se kažejo kot neposreden izraz in rezultat prakse organiziranja za oborožen boj v okviru družbene baze, kar kaže na širok družbeni značaj.« Vloga in naloge prostorskih enot so bile večpomenske. Njene možnosti niso bile samo v kvantitativni velikosti, ampak tudi v sprejetju vseh za boj sposobnih v vsakršnih pogojih, najbližje delovnemu mestu, kar je omogočalo hitro organizacijo za izvajanje oboroženega boja, po tem pa bi se lahko vrnili na svoja delovna mesta (Živković, 1985: 184).

pravilih o uporabi teritorialne obrambe. Kljub normativni regulativi, pa naj bi bilo vodenje in poveljevanje v teritorialni obrambi, kot pravi Živković (1985: 195), »predvsem družbeno, kar je osnova samoupravnega konstituiranja.«

Med najpomembnejšimi aktivnostmi v sistemu vodenja in poveljevanja teritorialni obrambi so bile: organiziranje teritorialne obrambe in sistema vodenja in poveljevanja, priprava, urjenje in vadba teritorialne obrambe in sistema vodenja in poveljevanja, načrtovanje uporabe in poveljevanje enotam v oboroženem boju itd. Da bi sistem vodenja in poveljevanja deloval v vseh, tudi v najtežjih pogojih, je bil sistem zgrajen na vseh nivojih. Zasnovan je bil na načelih: enotnosti, neprekinjenosti, elastičnosti, učinkovitosti in zanesljivosti.

Predsedstvo SFRJ je bil najvišji organ vodenja in poveljevanja oboroženim silam tako v miru kot v vojni. Potrjevalo je sistem vodenja in poveljevanja; osnove razvoja oboroženih sil; načrt uporabe oboroženih sil v primeru vojne, imenovalo in razreševalo je z dolžnosti poveljnike teritorialne obrambe republik in SAP itd. Funkcijo najvišjega organa vodenja in poveljevanja oboroženih sil v vojni, je predsedstvo SFRJ opravljalo v sodelovanju z Vrhovnim poveljstvom oboroženih sil SFRJ. Štabne naloge Vrhovnega poveljstva v vojni je opravljal Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo v okviru Vrhovnega poveljstva SFRJ. Predsedstvu SFRJ kot najvišjemu organu vodenja in poveljevanja so bili neposredno podrejeni poveljniki Teritorialni obramb socialističnih republik in socialističnih avtonomnih pokrajin. Predsedstvo je lahko s svojo odločitvijo o uporabi oboroženih sil preneslo določene pravice in dolžnosti na komiteje za SLO in DS. Pri vodenju in poveljevanju v teritorialni obrambi je bil vzpostavljen sistem odgovornosti po vertikalni in horizontalni liniji. Tak sistem je bil uveljavljen zaradi tega, ker so bile oborožene sile enotne, kar je bila enotnost vodenja in poveljevanja po vertikalni liniji, po drugi strani je bila z Ustavo SFRJ določena vloga pravic in dolžnosti socialističnih republik in SAP, občin, mestnih skupnosti in OZD-ov, kar je tvorilo horizontalno linijo.

Vodenje in poveljevanje v teritorialni obrambi so izvajali poveljniki TO in starešine enot in ustanov TO v skladu z Zakonom o splošni ljudski obrambi. Poveljniki TO in starešine enot TO so odgovarjali predpostavljenim vojaškim starešinam za svoje delo, bojno pripravljenost, uporabo enot in ustanov, vodenje in poveljevanje v skladu s potrjenim enotnim sistemom in v okviru svojih pooblastil. Istočasno so bili po horizontalni liniji odgovorni za svoje delo, bojno pripravljenost, in vodenje TO; poveljnik TO je bil odgovoren pristojnemu organu družbeno-politične skupnosti v

republiki, pokrajini, občini. Za svoje delo, bojno aktivnost in vodenje enot TO v OZD-ih in mestnih skupnostih je bil starešina enote TO odgovoren organu, ki je upravljal te organizacije oz. pristojnemu organu mestne skupnosti (Živković, 1985: 197-200).

4.1.4. Financiranje teritorialne obrambe

Financiranje teritorialne obrambe je bilo v pristojnosti družbenopolitičnih skupnosti (republik, pokrajin, občin, krajevnih skupnosti) in organizacij združenega dela, po obsegu pa naj bi se izvajalo v skladu z ekonomskim razvojem družbe in njenimi materialnimi zmožnostmi. Financiralo se je organiziranje, oboroževanje in opremljanje ter urjenje štabov, enot in ustanov. Federacija je bila pristojna za financiranje znanstveno raziskovalne dejavnosti na obrambnem področju, omogočala naj bi proizvodnjo in druge kapacitete za proizvodnjo oborožitve in opreme, kot tudi izgradnjo objektov posebnega pomena za obrambo države. Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo oziroma JLA naj bi odstopala teritorialni obrambi znatne količine orožja in opreme in ji omogočala hranjenje, varovanje in vzdrževanje ter tudi šolanje in pomoč pri urjenju in izobraževanju (Vojna enciklopedija 9, 1975: 765).

4.2. KRATEK PREGLED RAZVOJA TERITORIALNE OBRAMBE V SLOVENIJI

V petdesetih letih je slovenski general Dušan Kveder napisal vojaško znanstvene poglede na vodenje partizanskega oboroženega boja v zaledju okupatorja.²⁴ V svojem prispevku je analiziral slovensko partizansko vojsko in njeno specifičnost v jugoslovanskem osvobodilnem boju z vso oblastno in politično strukturo. Svoja stališča je uspešno predstavljal na predavanjih vojaškimi krogom nekaterih skandinavskih držav, saj za to doma ni bilo razumevanja (Polak-Stjenka, 1999: 19-20).

Po intervenciji sil varšavskega pakta v Češkoslovaško leta 1968²⁵ je prevladalo spoznanje, da JLA ni zmožna ubraniti frontalnega napada z vzhoda²⁶. Sledilo je več sej zveznega sveta za SLO²⁷, ki jih je vodil Tito, in izvršnega komiteja CK ZKJ, posledica je bil sprejem sklepa o dvokomponentnosti obrambe oziroma oboroženih sil: Jugoslovanska ljudska armada kot sila, ki bi ob morebitnem napadu sprejela in zadržala prvi udarec, in teritorialna obramba, ki se bi upirala na okupiranih območjih in v zaledju (Repe, 2002:197).

Agresije sil Varšavskega sporazuma ne bi mogla JLA niti preprečiti niti zaustaviti. Morebiten spopad bi se lahko za Jugoslavijo ugodno razpletel le v dolgotrajni vojni in na

---

²⁴ Dušan Kveder-Tomaž je v svojem prispevku o teritorialni vojni definiral nekaj njenih osnovnih lastnosti: »... sodobna teritorialna vojna je regularna vojna, je vojna v kateri prevladuje delovanje večjih regularnih enot, teritorialna vojna poteka po vsem državnem ozemlju, zanjo niso značilne toge, jasno označene fronte, teritorialna vojna je organizirana in načrtno vodena.« (Kveder-Tomaž, 1975: 135-147).

²⁵ Leta 1968 je prišlo do intervencije sil Varšavskega pakta na Češkoslovaškem. Ta intervencija je bila na področju vojaških spopadov med socialističnimi državami še korak naprej od posega na Madžarskem pred dvajsetimi leti. V intervenciji so sodelovale sile petih držav: Sovjetske zveze, DR Nemčije, Poljske, Madžarske in Bolgarije. Intervencije ni nihče zahteval, pač pa so bile vse zakonite češkoslovaške oblasti, partijske in državne proti njej in so jo najostreje obsodile; sile ki so sodelovale pri intervenciji, niso bile nameščene na Češkoslovaškem, ampak so vdrle iz tujine. Začelo se je s hudo notranjo krizo zaradi nasprotja med konzervativnimi stalinističnimi elementi in progresivnim delom partije in javnosti. Politični razplet, ki se je začel januarja 1968, ko so vodilnega stalinista Antonina Novotnega odstavili z vodstva partije, pozneje pa tudi s položaja predsednika republike, je šel vseskozi v korist demokratizacije ter graditve modernejši, naprednejši in učinkovitejši socialistične družbe (Stoletje svetovnih vojn, 1981: 408).

²⁶ Na tedanjega obrambnega ministra, generala Ivana Gošnjaka, pa so letele kritike, da je obrambo koncentriral predvsem proti zahodu v prepričanju, da SZ zgodovinsko ni več nevarna za Jugoslavijo. Tega gotovo ni storil samovoljno, ampak z odobritvijo Tita, ki ga je v konfliktih z liberalnejše usmerjenimi generali v armadi ves čas podpiral. Prav med napadom na Češkoslovaško so v Jugoslaviji ukiniteli vrsto operativnih enot severno od Drave, Save in Donave ter vzhodno od Morave in Vardarja (Repe, 2002: 197).

²⁷ Reorganizacijo JLA sta najbolj vneto zagovarjala Edvard Kardelj in Vladimir Bakarić. Ustanovitev TO je bila vsekakor politična odločitev. Novi državni sekretar za ljudsko obrambo Nikola Ljubičić in generali JLA so TO nasprotovali, vendar zahtevi vrhovnega poveljnika ter hkrati predsednika države in ZKJ odkrito niso smeli nasprotovati (Munda, 2001: 39).

celotnem vojskovališču, če bi se težišče bojnega delovanja preneslo na zasedeno oziroma okupirano ozemlje. (Ustava ni priznavala izraza okupacija, uporabljal se je izraz začasno zasedeno ozemlje.) Javno sicer ni bilo rečeno, da ustanavljajo teritorialno obrambo zaradi dogodkov na Češkoslovaškem, avgust 1968 je samo pospešil razvoj sistema SLO in oblikovanje teritorialne obrambe (Munda, 2001: 39).

Po Švajncerjevem (1992: 205) mnenju naj bi bila ta nova organiziranost oboroženih sil, tudi poskus zadostitve nenehnih želja nekaterih republik, zlasti Slovenije in Hrvaške, po vrnitvi vsaj delne samostojne vojaške organiziranosti. V Sloveniji naj bi bilo izročilo slovenske partizanske vojske tako živo, da je bilo stanje že nevzdržno,²⁸ in tako je nastanek teritorialne obrambe v resnici pomenil prenos dela oboroženih sil zvezne države na republike. Razvoj teritorialne obrambe v Slovenije se je začel 20. novembra 1968 z uradno ustanovitvijo Glavnega štaba za splošno ljudsko obrambo. Za njim so bili postavljeni conski štabi in poveljstva partizanskih enot. Nova vojaška organizacija se je zgledovala po NOB, tudi poveljevali so ji nekdanji partizanski poveljniki in upokojeni oficirji JLA.

Vsi štabi in poveljstva partizanskih enot na ozemlju vsake od republik so bili podrejeni republiškem štabu. Ta je republiškem izvršnemu svetu odgovarjal za organizacijo, mobilizacijo, oborožitev in opremo, federaciji pa za načrtovanje in uporabo enot ob morebitni agresiji. Poveljnik republiškega štaba²⁹ je bil podrejen neposredno poveljniku oboroženih sil SFRJ. Za republiški štab, šest conskih štabov, za opremljanje, vzgojo in oborožitev enot, ki so jih ustanovili ti štabi, je zagotavljala denar republika iz proračuna, po enakem principu pa so financirale svoje enote občine in delovne organizacije. Ker je vodstvo Teritorialne obrambe Slovenije odgovarjalo tistemu, ki jo je financiral, ker je poveljevanje potekalo v slovenskem jeziku in ker je imela TO celo

---

²⁸ Konflikt med JLA in Slovenijo je segal v zadnje obdobje druge svetovne vojne, ko je bila ukinjena samostojna slovenska partizanska vojska, partizanski poveljniki pa razporejeni na razne dolžnosti po Jugoslaviji (Na drugem zasedanju AVNOJ-ja je Tito slovenskemu generalu Jaki Avšiču zagotovil, da bo slovenska vojska po vojni ostala in da bo v njej poveljevalni jezik slovenski. Zaradi razvoja dogodkov ob koncu vojne, mednarodnih razmer, izvedbe revolucije in sovjetskega vpliva na preoblikovanje partizanske vojske v regularno armado se to ni zgodilo. Avšič si je vse od sredine šestdesetih let dalje stalno prizadeval, da bi Slovenci služili vojaški rok v svoji republiki in da bi slovenski jezik postal enakopraven v JLA (o čemer je večkrat pisal Titu). Armada je do leta 1969 ostala edina oborožena vojaška formacija v Jugoslaviji. V njej je zelo hitro prevladala mešanica starojugoslovanske oficirske mentalitete in togega sovjetskega organizacijskega sistema, v celoti pa je bila sprejeta tudi sovjetska vojaška doktrina, ki se je bistveno razlikovala od partizanske (Repe, 2002: 197).

²⁹ Poveljniki TO SRS oz. RS so bili generali: B. Polak (1968-73), R. Hribnik (1974- 77), B. Jerkič (1977-80), M. Petrič (1980-83), R. Klajnšček (1983-84), E. Pavčič (1985-88), I. Hočevar (1988-90), v letih 1984-85 pa polkovnik M. Zorc kot namestnik poveljnika (Enciklopedija Slovenije, 1993: 238).

drugačno uniformo, jo je večina Slovencev jemala za slovensko vojsko, za naslednico slovenske partizanske vojske, ki je bila leta 1945 kljub drugačnim obljubam in dogovorom z Beogradom ukinjena (Munda, 2001: 26).

Po ustavi iz leta 1974 so oborožene sile SFRJ sestavljali JLA kot skupna oborožena sila narodov in narodnosti ter vseh delovnih ljudi in občanov ter od armade ločena teritorialna obramba kot najširša oblika oboroženega ljudskega odpora. Teritorialno obrambo so organizirale republike, občine, krajevne skupnosti in podjetja. V federaciji oziroma na ravni federacije teritorialna obramba ni bila organizirana in poveljstveno ni bila podrejena generalštabu JLA. Vrh poveljevanja je predstavljal poveljnik Teritorialne obrambe republike; nad njim je bil samo vrhovni poveljnik oboroženih sil SFRJ. V republikah so sami (po svojih zmožnostih in pričakovanih bojnih razmerah) odločali o tem, koliko, kakšne in katere enote bodo ustanovili. Zvezno predsedstvo je sicer izdajalo razvojne smernice za teritorialno obrambo, vendar niso bile obvezne, čeprav so jih v Beogradu želeli razlagati kot obvezujoča stališča (Munda, 2001: 35).

Teritorialna obramba Slovenije je bila organizirana, skladno z upravno organiziranostjo, teritorialno. Vojaška uprava je delovala na republiški in občinski ravni. Pokrajine oziroma skupnosti občin so bili le koordinacijski organi (na ravni pokrajin so imele večje pristojnosti le družbenopolitične organizacije). Conski štabi so bili oblikovani kot izpostave glavnega štaba za splošni ljudski odpor. Teritorialna obramba v Sloveniji je oblikovala partizanske enote. Republika in občine so jih ustanovile po teritorialnem, delovne organizacije pa po proizvodnem načelu. Enote v občinah so ustanovile občinske skupščine na predlog svetov za ljudsko obrambo, v delovnih organizacijah pa delavski sveti. Enote na območju ene občine so tvorile celoto, delovale so po enotnih kriterijih, načelih in načrtih v SR Sloveniji. Velike enote, njihovo organizacijsko in formacijsko strukturo, oborožitev in kadrovske sestavo so določali v občinah.

Enote Teritorialne obrambe so se oblikovale v oddelke, vode, čete, baterije, bataljone in divizione. V posamezni občini so imeli bataljon ali več bataljonov, ti pa so se povezovali v odrede skladno s tradicijami NOB in partizanskega boja v Sloveniji. V SRS je bilo poleg glavnega štaba za SLO ustanovljenih šest conskih štabov (gorenjski, dolenski, primorski, vzhodno in zahodnoštajerski ter ljubljanski) in občinska poveljstva partizanskih enot.

Dokument Strategija oboroženega boja je določal, da se teritorialna obramba v vojni skupaj z JLA, skladno s svojo namembnostjo in s svojimi zmogljivostmi bojuje na

fronti, na začasno zasedenem ozemlju (to je bil politično-pravni izraz za sovražnikovo zaledje) in v lastnem zaledju, da pa se še posebej pripravlja in usposablja za boj na začasno zasedenem ozemlju ter za nadzor in zaščito ozemlja, kar izvaja tudi samostojno. Ta doktrinarna izhodišča so bila obvezna tudi za republiški štab za SLO Slovenije (Munda, 2001: 35-41).

Prva oborožitev enot teritorialne obrambe v Sloveniji so bila sredstva bivših stražarskih enot JLA, pozneje pa je armada začela odstopati teritorialni obrambi svojo oborožitev in opremo, kmalu pa so občine in delovne organizacije začele same kupovati orožje in opremo. Najprej iz presežkov JLA, po letu 1971 pa tudi iz redne jugoslovanske vojaške proizvodnje. Pouk in poveljevanje v Teritorialni obrambi sta tekla praviloma v slovenskem jeziku. Srbohrvaške izraze so poslovenili, vendar se je slovensko izrazoslovje vse bolj uveljavljalo.

V začetku osemdesetih je bilo na razne načine v Teritorialni obrambi zajetih okrog 4,5% slovenskega prebivalstva, organizacija je bila zelo močna. Večina teritorialcev je imela svoje enote in poveljstva rada. Ob sklicih so prihajali skupaj stari znanci in tudi prijatelji iz civilnega življenja. Teritorialna obramba je bila zelo priljubljena tudi med mladino, tudi mladinci - prostovoljci so se vključevali v enote teritorialne obrambe (Švajncer, 1992: 206).

5. ČASNIK "DELO"

Za začetno obdobje Jugoslavije (petdeseta leta) je bilo na komunikacijskem področju značilno centralistično usmerjanje tiska, vzpostavljanje poenotениh partijskih listov, krepitev zveznega tiska in radia ter državno – centralistično strukturo tiskovne agencije Tanjug. Obstajal je interes oblasti, da bi se javnosti posameznih republik utopile v "velikodržavni jugoslovanski javnosti". Kljub nenehnemu "boju" med centralisti in federalisti se je ta trend ustavil šele v drugi polovici šestdesetih let z pojavom "liberalizma" v Sloveniji ter predvsem po Brionskem plenumu (IV. Seja CK ZKJ na Brionih leta 1966) in odstranitvi Aleksandra Rankovića iz političnega življenja. Agitpropovsko usmerjanje je začelo zamirati, množični mediji pa so se začeli približevati evropskemu sistemu množičnega informativnega tiska (Vreg 1980: 278).³⁰

Časnik "Delo" je znotraj teorije množičnega komuniciranja opredeljen kot množični medij³¹, katerega funkcije so: informacijska, mnenjska in orientacijska, akcijska, socializacijska, integracijska, politična, ekonomska, kulturna, znanstvena, izobraževalna itd. (Gorše, 2000: 3).

Slovenski tisk in z njim osrednji slovenski dnevnik "Delo" je bil več kot štirideset let podvržen zakonitostim in pravilom t.i. marksističnega koncepta pojmovanja množičnih medijev in znotraj njih tiska. Način marksističnega pojmovanja tiska in njegove naloge nazorno zajame Leninova opredelitev, ki izpostavi naslednje ključne naloge tiska: tisk kot kolektivni propagandist, kolektivni agitator, kolektivni organizator. V ospredju je bila vloga komunistične partije kot osrednje politične organizacije v državi, ki je bila tudi "lastnica" medijev, na katere je prenašala značilnosti svoje organizacije. Naloge partijskega glasila kot množičnega medija so bile predvsem: širjenje in posredovanje idej socializma širšim množicam (zastopanje in razlaga partijskih stališč v tisku), oblikovanje "socialističnega javnega mnenja", krepitev enotnosti, mobilizacija ljudi okrog partije, zavračanje morebitnih "škodljivih ali nepravilnih" idejnih vplivov. Tisk v SFRJ, torej tudi v Sloveniji, je bil v okviru

---

³⁰ Brionski plenum je bil pomemben za razvoj komunikacijskega sistema v Jugoslaviji, saj je posredno zavrnil centralistične tendence v informacijskem sistemu. Utrl je pot deetatizaciji zveznih agencij in zveznega tiska, radia in televizije. V tem obdobju se je začelo krepiti tudi raziskovanje javnega mnenja (Vreg 1980: 278-279).

³¹ Mediji sooblikujejo vrednote, predstavljajo določene modele ravnanj (jih legitimizirajo), postavljajo okvir, kaj je družbeno sprejemljivo in kaj ne (Košir, 1996: 27).

marksističnega pojmovanja vpet od konca II. svetovne vojne pa vse do druge polovice osemdesetih let dvajsetega stoletja. Mediji so bili pretežno v lasti države, močnega opozicijskega tiska ni bilo, torej ne moremo govoriti o svobodi tiska (Gorše, 2000:9-10).

Časnik "Delo" je nastal po partijski odločitvi o združitvi konkurenčnih Ljudske pravice in Slovenskega poročevalca in tako postane osrednji slovenski dnevnik (od 1.maja 1959 izhaja kot dnevnik). Vse od začetka izhajanja do leta 1990 je bilo glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije. V tem obdobju (enopartijskega komunističnega režima) je imelo vlogo vodilnega komunističnega (mnenjskega) časopisa (Gorše, 2000: 58).

Glavne urednike "Dela" sta vse do konca osemdesetih let imenovala predsedstvo in izvršni odbor republiške konference SZDL. Partijsko vodstvo je preko SZDL redno nadziralo vsebino svojega glasila, ki je bilo posredno podrejeno partiji in smernicam njene politike.³²

Pomembnost medija za informiranje posameznika o obrambnih vsebinah je potrdila tudi slovensko – makedonska medrepubliška raziskava z naslovom "Pripravljenost družbenopolitičnega sistema za SLO in DS", ki je v Sloveniji potekala leta 1985. V raziskavi je bilo namreč ugotovljeno, da so bila za občane in delavce daleč najpomembnejši vir informacij o SLO in DS republiška javna občila, med katere je sodil tudi časnik "Delo" (Vreg, 1987: 87).³³

---

³² Kako močno je bila Komunistična partija Slovenije povezana z "Delom" in obratno, kažejo podatki o funkcijah, ki so jih pred oziroma po imenovanju za urednika časnika opravljali le ti: primer. Rudi Janhuba, član CK KPS, član SZDL Slovenije, Janez Vipotnik, predsednik republiške konference SZDL... (Gorše, 2000: 66).

³³ Kar 65,1 % delavcev in 63,9 % občanov je izjavilo. Da vedno ali pogosto dobivajo informacije o obrambnih vsebinah iz republiških javnih občil (Vreg, 1987: 87).

6. JAVNA PODOBA TERITORIALNE OBRAMBE V ČASNIKU "DELO" V LETIH 1968-1989

Da bi prišel do odgovora na vprašanje *Kakšna je bila v javna podoba teritorialne obrambe skozi čas in kako se je spreminjala?*, bom pri kritičnem pretresu in analizi vira pozoren predvsem na: kako in koliko poročajo, frekvenco oz. pogostost poročanja, dolžino člankov, količino informacij, o čem največ pišejo, o čem najmanj, kdo je avtor člankov, kakšna je narava, vidik in tendenca pisanja, vzrok - namen pisanja, tip informacij; kakšno je pisanje glede na okvir totalitarnega političnega sistema in nesvobodo medijev, v smislu pristranskosti - kolikšen je vpliv politike, nacionalizma, gospodarskega stanja, družbenopolitičnega stanja, kakšno podobo želi posredovati avtor in zakaj, možne afere, senzacionalistično poročanje, propaganda političnih usmeritev in odločitev na področju teritorialne obrambe, manipulacije, ohranitev ureditve in privilegijev itd.

Na vsebino člankov in s tem na podobo teritorialne obrambe so po mojem mnenju vplivali naslednji dejavniki in elementi: časovni oz. zgodovinski okvir pod katerega sodi: ustavna ureditev oziroma zasnova političnega sistema (komunizem oz sistem socialističnega samoupravljanja), mednarodne okoliščine v obravnavanem obdobju, gospodarske okoliščine, politični interesi, lastnosti medija v tistem obdobju, medijska nesvoboda, opredeljenost medija in njegova zasnova, samocenzura avtorjev zaradi narave sistema, uredniška politika, osebna nota avtorja, namen poročanja.

Zaradi boljše preglednosti bom obravnavano obdobje razdelil na tri etape, po mejnikih, ki so po mojem mnenju pomembneje vplivali na obravnavani problem. Prvo obdobje bo zajemalo čas od ustanovitve Teritorialne obrambe Slovenije leta 1968 do sprejetja ustave leta 1974. Drugo obdobje od sprejetja ustave do začetka osemdesetih let in tretje od smrti Tita leta 1980 do leta 1989, ko je Jugoslavija zašla v resno politično in gospodarsko krizo.

6.1. KVANTITATIVNE IN KVALITATIVNE RAZSEŽNOSTI PREGLEDA VIRA - ČASNIKA "DELO"

V obravnavanem obdobju enaindvajsetih let je po moji oceni izšlo približno 6500 in nekaj številčk (na leto je izšlo v povprečju približno 313 številčk) časnika "Delo". Pri pregledu časnika, ki je izhajal v obdobju med septembrom 1968 in decembrom 1989, sem obdelal približno 220 člankov, katerih vsebine se nanašajo na teritorialno obrambo oz. širše tudi na obrambni sistem in doktrino splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. V enem letu v povprečju to pomeni 10 člankov, ki so obravnavali tematiko teritorialne obrambe oz. sistema SLO in DS.

Omeniti moram posebnost pri pregledu vira. Ker gre za dnevnik, sem zaradi časovnega obsega 21 let v dokumentaciji "Dela" pregledoval tako posamezne številke kot posebne fonde, ki so bili formirani in zbrani po tematikah. Pregledal sem fonde, ki so se nanašali na teritorialno obrambo, oborožene sile, sistem Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter vojaške vaje. Dokumentacija "Dela" je v preteklosti pri arhiviranju in evidentiranju teh vsebin uporabljala samo datum izdaje časopisa, ne pa tudi številke izdaje in strani, zato bom zaradi take narave evidentiranja pri navajanju citatov iz primarnega vira uporabljal datum izdaje časnika in avtorja.

6.2. TERITORIALNA OBRAMBA V ČASNIKU "DELO" V OBDOBJU OD USTANOVITVE LETA 1968 DO SPREJETJA USTAVE 1974

6.2.1. Leto 1968

V letu 1968 prevladujejo članki katerih, vsebina je predvsem odziv na poseg sil Varšavskega pakta na Češkoslovaškem. V članku z naslovom "*Vseljudska obramba*" je poseg obsojen s strani države in medija oz. avtorja članka: »*Zdaj vemo, da tudi pred tistimi deželami, ki same o sebi trdijo da so socialistične, jugoslovanske socialistične pridobitve niso varne ...*« (Delo, 6. 9. 1968). Izraženo je prepričanje o edinstvenosti socialističnega sistema, ki naj bi bolj kot drugi spoštoval neodvisnost in suverenost ter enakopravnost držav. Skozi vsebino je zaslediti dokazovanje pravilnosti usmeritve in koncepta jugoslovanske obrambne zasnove v smeri vseljudske obrambe. Nakazana je zrušitev jugoslovanskih obrambnih iluzij ter potrditev novega obrambnega koncepta.

Primer Češkoslovaške naj bi opozoril tudi na to, da je treba biti vedno kar najbolj usposobljen in vsak hip pripravljen na obrambo. Ocenjujem, da je medij odigral vlogo pri rekrutiranju ljudi za podporo državi (sistemu) in skušal tako zagotoviti oporo oblastem pri sprejemanju odločitev in obrambi svojih stališč. Jasno je zaznati zagovarjanje stališč oblasti o suverenosti in neodvisnosti: *»O tem ne bo nobenih pogajanj in kompromisov za nobeno ceno: nihče nima pravice podpisati ali priznati kapitulacije ali okupacije.«* (Delo, 6. 9. 1968, France Jeras). Posebej je poudarjen pomen občanov in "delovnih ljudi" v obrambnem sistemu. S tem je bila nagovorjena skorajda vsa populacija. Povprečen bralec je prikazan kot akter in oblikovalec ter celo vodja obrambne politike: *«... občani so zainteresirani, da bi bila naša obramba kar se da učinkovita; njihova zahteva je, da postane obramba pomemben element aktivnosti vseh delovnih ljudi in vseh dejavnikov naše samoupravljalne družbe, (...) naši občani dajejo vedeti vsem, ki so prevzeli svoj delež odgovornosti, da ne bodo dopuščali in odpuščali popustljivosti ter zavlačevanja pri izvajanju smernic ...«* (Delo, 6. 9. 1968). Dejansko je o najpomembnejših zadevah v državi, kamor bi lahko umestili tudi obrambne vsebine, odločal razmeroma ozek krog ljudi v vrhu zveze komunistov in vojske, zbranih okrog Tita.³⁴

Prispevek z naslovom *"Vseljudska obramba in redno samoupravljanje"* poroča o sklepih predsedstva in izvršnega odbora RK SZDL o aktualnem političnem položaju in nalogah vseh slovenskih organizacij SZDL. Jasno je obsojena agresija in okupacija ČSSR. Poudarjena je visoka enotnost in odločenost "delovnih ljudi": *»Da z vsemi sredstvi, proti vsakomur in ob vsakem času branimo suverenost domovine, njeno*

---

³⁴ Titove "medene tedne" s Sovjeti so nenadoma prekinili dogodki na Češkoslovaškem. Januarja 1968 je po odstopu stalinista Novotnega zasedel mesto generalnega sekretarja KPČS Aleksander Dubček. Z njim je prišla na oblast nova generacija, ki je prevetrla praško zadušnost ter začela z radikalno gospodarsko in družbeno reformo. Njena odločitev, da ustvari »socializem s človeškim obrazom«, pa je kmalu zaskrbelo Sovjetsko zvezo in njene satelite. Brežnjev je pomislil na Titovo podporo in ga je zato konec aprila povabil v Moskvo. Srečanje pa je tokrat steklo povsem drugače, kot je pričakoval. V nasprotju s politiko, ki jo je vodil ob nastopu madžarske krize, je Tito namreč pritrdil sovjetski tezi, da so v Pragi na delu buržoazni, prozahodni elementi in da je treba priskočiti na pomoč tamkajšnjim »zdravim silam«. Bil je mnenja, da imajo Dubček in njegovi dovolj močno vojsko in partijo in da se torej lahko branijo sami. Tito je odločno zavrnil očitke na račun jugoslovanskega liberalizma in Sovjetom odsvetoval, da bi se s silo vmešavali v češkoslovaške notranje zadeve. Tito je javno izrazil upanje, da v svoji kratkovidnosti sovjetski voditelji ne bodo nastopili proti bratski državi. Avgusta 1968, ko je šlo med Dubčkom in Brežnjevem že na nož, je obiskal Prago, kjer so ga ljudske množice sprejele kot odrešitelja. Ob tej priliki je razglasil, da se morajo odnosi med socialističnimi državami razvijati po načelu enakopravnosti, češkoslovaškim voditeljem pa je v dolgem pogovoru svetoval, naj ne prehitujejo časa in naj vodijo manj tvegano politiko. V noči med 20. in 21. avgustom so čete Varšavskega pakta, z izjemo romunskih, zasedle Češkoslovaško. Tito je takoj izjavil, da so kršile suverenost neodvisne države in prizadele hud udarec socialističnim silam vsega sveta. V teh dneh je jugoslovanski vrh zasedal skoraj brez premora, da bi praško krizo razčlenil v vseh njenih implikacijah (Pirjevec, 1995: 275-277).

neodvisnost in samostojen notranji razvoj.» (Delo, 11. 9. 1968). Postavlja se vprašanje, če je bilo takšno dejansko stališče ljudi ali pa je šlo samo za mnenje oblasti in v kolikšni meri je imelo to propagandni in opozorilni namen. Pri članku gre za očitno nagovarjanje posameznika s strani države za podporo njenim odločitvam: *«Dobro pripravljeno in oboroženo ljudstvo, sposobno, da se na vsakem koraku upre agresorju, je hkrati največje jamstvo in trdna prepreka tujim silam pri njihovih avanturah ...»* (Delo, 11. 9. 1968). Nov obrambni koncept je predstavljen v smislu pomiritve državljanov in opozarjanja mogočih napadalcev. Članek opozarja potencialnega napadalca, da bi napad na Jugoslavijo pomenil tveganje z daleč segajočimi posledicami. Vsebuje pa tudi propagandne elemente: *«Delajmo kot da bo vedno mir, toda pripravljene bodimo, kot da bo jutri vojna.»* Še posebej je izpostavljena njuna enotnost in odločnost vsakega naroda in narodnosti ter vseh družbenopolitičnih organizacij ter poziv Predsedstva in izvršnega odbora organizacijam Socialistične zveze. Nagovorjeni so vsi državljani: *»Vsak državljan mora poznati naloge v primeru nevarnosti.»* (Delo, 11. 9. 1968).³⁵

Članek, katerega naslov je *"Novi zakon o narodni obrambi"*, je zasnovan kot sporočilo jugoslovanske tiskovne agencije Tanjug. Vsebina govori o sprejetju dopolnil, ki jih je sprejel Zvezni izvršni svet (ZIS) k predlogu za sprejem zakona o narodni obrambi, za katerega je rečeno, da bo: *»... konkretiziral in razčlenil ustavna načela o obrambi države kot pravici in dolžnosti vseh družbenopolitičnih skupnosti, državljanov, delovnih in drugih organizacij.»* (Delo, 18. 9. 1968). Poudarjena je potrditev doktrinarnih stališč v zakonu, poskus njihove realizacije v praksi ter pravice in dolžnosti posameznika v novem obrambnem sistemu, katerega del je bila teritorialna obramba.

V članku z naslovom *"Pravica do obrambe"*, ki obravnava predloge k dopolnitvi zakonov o narodni obrambi in vojaški obveznosti, se pokaže tudi osebno opažanje avtorja in nek kritični pretres dogajanja, kar se je v tistem obdobju in situaciji sicer redko dogajalo: *«... ko so pred poslance zvezne skupščine prispeli predlogi zakonov o*

---

³⁵ V prvih mesecih po praškem avgustu 1968 so bili odnosi med Moskvo in Beogradom tako napeti, da se je Jugoslovanom zdelo potrebno z vso odločnostjo poudariti svoj bojno pripravljenost: okrepili so proizvodnjo orožja, navezali stike z Američani, da bi od njih dobili gospodarsko in vojaško pomoč, predvsem pa so v rekordnem času izdelali in februarja 1969 tudi izglasovali nov zakon o splošni ljudski obrambi. Z njim so ponovno oživili koncept partizanskega bojevanja in se pri tem sklicevali na Marxovo teorijo o »oboroženem ljudstvu. Zakon je predvideval, da morajo obstajati poleg redne vojske tudi teritorialne enote, v katere naj bi bili vključeni vsi za vojsko sposobni državljani ne glede na spol. Medtem ko je JLA ostala pod poveljstvom zveznih oblasti, naj bi Teritorialno obrambo ustanovljale in financirale republike, pokrajine, občine in delovne organizacije, da bi se čimbolj organsko zasidrala v samoupravno družbeno tkivo. Nova vojaška doktrina je namreč predvidevala, da bi se vojska v primeru napada umaknila v osrčje države, v Bosno in Hercegovino, medtem ko naj bi na zasedenih ozemljih enote Teritorialne obrambe nadaljevale boj s sabotажami in gverilskimi akcijami (Pirjevec, 1995: 311).

narodni obrambi, ni nihče dojel, da nastajajo glede dolžnost do armade in obrambe neka docela nova načela in problemska vprašanja (...) resnici na ljubo, vanj so posegla tudi nekatera kočljiva vprašanja naših občanov.» (Delo, 20. 9. 1968, Zdravko Ilić). Avtor poudari razlike s prejšnjo ureditvijo na obrambnem področju, še posebej pa izpostavi novo ureditev v smislu razdelitve obveznosti in pravic med zvezo in republikami, avtonomnimi pokrajinami in občinami ter delovnimi organizacijami. Predvsem je v pozitivnem smislu poudarjena razširjena pravica do obrambe, v kontekstu pravilne usmeritve države. Članek ne vsebuje vprašanj, kako se bodo teoretična izhodišča prenesla v praktično izvajanje in nato v uspešno delovanje v družbi, kar je po mojem mnenju pri kritičnem bralcu lahko vzbudilo določen dvom.

Med članki, ki so prevladovali, so bili tudi povzetki govorov in izraženih idej pomembnih političnih in vojaških akterjev. Tako je v članku z naslovom *"Določbe o vseljudski obrambi"* povzeta obrazložitev zakona o narodni obrambi in zakona o vojaški obveznosti na skupni seji zveznega zbora in zbora narodov, ki jo je izvedel generalpolkovnik Nikola Ljubičić. Ker gre za sporočilo Tanjuga, je brez posebnega dodatnega komentarja, celovito je predstavljen predlog zakona, z vsemi obveznostmi, pravicami in dolžnostmi državljanov, družbenopolitičnih in delovnih organizacij.³⁶ Ljubičić poudari pomen mednarodnih političnih odnosov ter pomen razvoja oboroženih sil in vojaške tehnologije v svetu, s čimer dokazuje pravilnost usmeritve jugoslovanskega obrambnega koncepta. Poudari poslabšanje stabilnosti v mednarodnih odnosih, pri čemer posebej izpostavi vojaško intervencijo na Češkoslovaškem: *«Neprestano budno spremljamo vse dogodke okoli naše države, prizadevamo si, da bi bila pripravljenost naših oboroženih sil v skladu z okoliščinami ...»* (Delo, 24. 9. 1968).

---

³⁶ V teoriji naj bi taka oblika vojaškega organiziranja na teritorialno-proizvodnji podlagi omogočala v najkrajšem času postaviti na noge povsod, množično in v celoti milijonsko oboroženo silo ljudstva. S tem bi bila zagotovljena tudi množičnost oboroženega boja in dolgotrajno vojskovanje, če bi bila Jugoslaviji vsiljena taka vojna. Zaradi tega je teritorialna obramba hkrati najprimernejša oblika stalnega mobiliziranja in aktiviranja človeških potencialov za potrebe vseh oboroženih sil v vojni. S tem so bile dane možnosti za nenehno regeneracijo, vzdrževanje in po potrebi naraščanje oborožene sile med vso vojno in v vseh okoliščinah obrambe pred agresijo. Z organiziranjem sil teritorialne obrambe na vsem ozemlju SFRJ pa je bilo omogočeno tudi izvajanje kombinirane oblike oboroženega boja kot osnovne oblike boja v splošni ljudski obrambni vojni, kar je bil prav tako eden izmed bistvenih vojaškoobrambnih razlogov za njeno organiziranje (SLO in DS SFRJ II. 1988: 40-41).

Ljubičić izpostavi, da bo novi zakon dal delovnim in družbenopolitičnim organizacijam možnost, da lahko ustanavljajo svoje oborožene formacije po svojih načrtih, možnostih in splošnih interesih obrambe. Načrti naj bi zagotovili, da se vse prebivalstvo, sposobno za obrambo, vključi v sistem splošne ljudske obrambe na različne načine: »*Vsi državljani morajo čutiti kot svojo največjo obveznost, da se, ne da bi čakali na poseben ukaz, uprejo agresorju ...*« (Delo, 24. 9. 1968). Nova obrambna usmeritev je prikazana kot naprednejša, boljša in primernejša, predvsem pa v skladu z družbeno ureditvijo.

Novica tiskovne agencije, ki sporoča o dogajanju in ne vsebuje nobenih dvomov, diskusij ali kritike, ima naslov "*ZIS bo pripravil besedilo zakona o narodni obrambi*". Poročilo iz zvezne skupščine sporoča, da je zvezni zbor sprejel predlog sekretarja za narodno obrambo, da naj bi zakon sprejeli po skrajšanem postopku. Javnost je bila obveščena o tem: «*Da bo zvezni izvršni svet pripravil besedilo zakona o narodni obrambi, hkrati bo predlagatelj predlagal rešitve glede financiranja narodne obrambe v duhu novega zakona.*» (Delo, 25. 9. 1968, Tanjug). Menim, da je bil bralec dokaj redno in izčrpno informiran o spreminjanju in sprejemanju novih usmeritev glede obrambnega koncepta.

Članek, ki ima naslov "*Revolucionarni pomen narodnega odpora*" se nanaša na sprejemanje nove obrambne doktrine v SR Sloveniji in povzema razpravo na skupni seji republiškega, gospodarskega in organizacijsko-političnega zbora. Objavljeni so bili izvlečki iz govora predsednika izvršnega sveta Staneta Kavčiča, ki je govoril o aktualnih vprašanjih narodne obrambe. Izpostavljeno je: «*... da je izvršni svet skupščine SRS že v pičlih nekaj urah po agresiji na Češkoslovaško reagiral z izjavo.*» (Delo, 27. 9. 1968, Aleksander Javornik, France Jerak, Iztok Avšec). O govoru Staneta Kavčiča o obrambnih zadevah poročajo, da je bil nagrajen z silovitim aplavzom, kar priča o posebnem dojemanju te problematike v Sloveniji. Prav na tej seji pa je bila za državni praznik SR Slovenije razglašen 27. april kot dan ustanovitve Osvobodilne fronte. Prenos pristojnosti na področju obrambe iz zveze na republiko, je bil posebno poudarjen bralcu, kar kaže na posebno dojemanje koncepta vseljudske obrambe v Sloveniji.

Munda (2001: 35) je zapisal, da je slovensko vodstvo enotno sprejelo in podprlo koncept splošne ljudske obrambe, konkretne ocene vojaško-političnega položaja in način delovanja enot splošne ljudske obrambe v primeru agresije z vzhoda. Ob nastajanju teritorialne obrambe so bili v Sloveniji prepričani, da bo morebitni agresor močnejši in da se mu bo mogoče upreti samo s partizanskim bojevanjem. Živi so bili

tudi spomini na uspešen narodnoosvobodilni boj, ni bilo pozabljeno razformiranje slovenskih partizanskih enot leta 1945 pa tudi ne nezadovoljstvo političnega in vojaškega vodstva Slovenije z do takrat veljavno jugoslovansko doktrino frontalne obrambe. Poleg tega je bil položaj Slovenije leta 1968 precej drugačen kot v prejšnji unitarni državi. Čeprav so bile že po ustavi iz leta 1963 republike neposredno odgovorne za splošno ljudsko obrambo, so teritorialne vojaške enote ostale v pristojnosti federacije in v sestavi JLA. Šele konec leta 1968 so oblikovanje teritorialne sestave oboroženih sil prevzele republike in nižje družbenopolitične skupnosti.

Izvršni svet skupščine Socialistične republike Slovenije je 20. novembra 1968 izdal odlok o ustanovitvi štaba za SLO SRS. V zadnjem odstavku tega odloka je pisalo, da pri izvajanju svojih nalog Republiški štab SLO sodeluje z JLA in Republiškim sekretariatom za narodno obrambo, iz česar izhaja, da je bil štab samostojna institucija, ki je izvajala naloge SRS na področju SLO samo na podlagi politike skupščine SRS, smernic izvršnega sveta SRS ter sveta za ljudsko obrambo SRS. Štab ni bil torej odgovoren nikomur izven Slovenije, zadolžen pa je bil za sodelovanje z JLA (Polak-Stjenka, 1999: 20).

Pod naslovom *"Vseljudska obramba ali militarizacija?"* je bil objavljen prispevek v pismih bralcev. Avtor je dokaj kritično pretresel ideje in pobude o vseljudski obrambi. Zlasti se je osredotočil na vlogo mladih v novem obrambnem sistemu. Avtor je zagovarjal stališče, da so nekatere ideje bližje militarizaciji duha in telesa, kot pa kulturi patriotizma. Opozoril je na nevarnost militarizacije družbe in na namen, da se nov koncept uporabi za obrambo socializma tako navzven kot tudi navznoter. Avtor se sprašuje: »... ali koncept prostovoljnih mladinskih vojaških enot mladincev, ki se ne gre prostovoljstva, ne postavlja onstran patriotičnih meja, ali ne ustvarja ozračja: kdor ni z nami je proti nam?« (Delo, 22. 11. 1968, D.R). Po moji oceni gre za "pogumno" kritično stališče, glede na to, da je bil to čas nedemokratičnosti, nesvobode medijev in odsotnosti pluralizma idej in mnenj, ki so izstopala iz miselnih okvirjev oblasti. Avtor pisma je dokaj jasno izrazil dvom o pravilnosti usmeritve nove obrambne doktrine.

"Slovenski predlogi upoštevani", članek poroča o stališču odbora za notranje politična vprašanja in narodno obrambo republiškega zbora skupščine SRS. Odbor je ugotovil, da so sestavljalci novega zakona upoštevali vse bistvene predloge, ki so jih poslali predstavniki iz Slovenije. Ti so med drugim vsebovali predvsem težnjo: «... da bi natančneje opredelili pristojnosti med republiko in federacijo ...» (Delo, 4. 12. 1968,

I. Isatemč). Avtor poudari, da je slovenska stran poslala svoje predloge za ureditev financiranja in za večje pristojnosti republike pri urejanju vprašanj vseljudske obrambe, še posebej pa izpostavi opozorilo slovenske strani pred ostanki nekoristnega centralizma. Menim, da je bralec lahko ocenil, da je bila Slovenija aktivna pri sprejemanju zakonodaje o vseljudski obrambi. Skozi članke se kaže želja po večji avtonomiji. Izpostavljene so razlike med pogledi na obrambni koncept ter interes, da se teritorialna obramba organizira skladno z zmožnostmi in posebnostmi vsake republike.

6.2.2. Leto 1969

Z naslovom "*Pomembne obrambne naloge*", ki poudari pomen vsebine, članek poroča o sprejetju predloga novega zakona o ljudski obrambi s strani odbora zveznega zbora skupščine za družbeno varnost in ljudsko obrambo. Na kratko je bilo povzeto bistvo obeh zakonov, posebej so bile predstavljene vsebine okoli financiranja oboroženih sil: *«Jugoslovanske oborožene sile bosta po novem sestavljali jugoslovanska ljudska armada in teritorialna obramba, oba dela oboroženih sil zakon obravnava enakopravno, razlika je le v tem da bo JLA financirala federacija, teritorialno obrambo pa družbenopolitične skupnosti in delovne organizacije ...»* (Delo, 22. 1. 1969). Izpostavil bi, da je obravnavana tudi zavrnitev predloga Slovenije, da bi obvezniki služili vojaški rok tudi v milici. Kazal se je dodatni interes Slovenije po samostojnosti v obrambnem usposabljanju, saj je bila milica izrazito republiški organ. V članku je bila še enkrat znova poudarjena pomembnost sprememb v obrambni zasnovi. Diskusije okoli financiranja so kazale na razlike med Slovenijo in zvezo. Izpostavljene so razlike v materialnih zmogljivostih občin in delovnih organizacij, ter s tem povezanih težavah pri zagotavljanju obrambne pripravljenosti: *»... nekateri predlagajo, naj bi za te občine ustanovili posebne sklade ali pa naj bi za nerazvita območja določili poseben način financiranja ...»* (Delo, 22 .9. 1969).

Da sta bila v zveznem zboru in zboru narodov sprejeta zakona o ljudski obrambi in o vojaški obveznosti, obvešča članek, katerega naslov je "*Ljudska obramba dolžnost nas vseh*". Poudarjena je bila udeležba vseh subjektov pri obrambi države in sistema kot dolžnost in pravica ter sodelovanje republik, pokrajin, občin, Socialistične zveze pri oblikovanju in sprejemanju zakonov: *«... na področju ljudske obrambe je bilo upoštevano, da se zagotovi kar največje sodelovanje vsega človeškega in materialnega potenciala dežele v oboroženem boju, odporu proti sovražniku in v vojaških naporih*

dežele za vsestranske oblike vojne, kombinirane z obrambnimi in ofenzivnimi akcijami, tako bi se spremenil vsak del naše dežele, vsako naselje in vsaka prometna zveza v prizorišče boja, vsa dežela pa v nepremagljivo trdnjavo ...» (Delo, 11. 2. 1969). Bralcu so se posredovale informacije, ki so se ga neposredno dotikale, to je njegova udeležba in pomen v obrambnem sistemu. V začetnem obdobju formiranja novega obrambnega koncepta v časniku "Delo" ni zaslediti uporabe termina teritorialna obramba, ampak se je najpogosteje uporabljal izraz ljudska obramba, saj je govora predvsem o splošnih problemih obrambe.

Menim, da je bila v začetni fazi formiranja nove obrambne zasnove ena od pomembnejših nalog medija pomoč oblastem pri motiviranju ljudi za podporo in vključitev vanjo. S pritegnitvijo skorajda vsega prebivalstva v nov sistem obrambe bi oblast rešila več problemov, in sicer: pri posameznikih bi vzpodbudili večji motiv za sodelovanje v obrambnem sistemu, če bi ga opredelili kot obrambo bolj specifičnih elementov, saj je pripadnost ožji skupnosti običajno večja kot širši; politična elita, ki ji je obstoječi politični sistem omogočal privilegije, moč in oblast je s pritegnitvijo vsega prebivalstva v obrambni sistem zavarovala svoj položaj pred vplivom in posegi od zunaj, predvsem pred Sovjetsko zvezo, ter seveda tudi pred ideološkim vplivom zahoda. Sleherni posameznik je bil še bolj vpet v družbeni sistem, z navidezno večjo vlogo, pripadnostjo in zvestobo.

6.2.3.   Leto 1970

"Simpozij o ljudski obrambi" je naslov prispevka o vlogi Teritorialne obrambe v sistemu SLO. Odvijal se je v domu JLA v Beogradu, udeležilo se ga je prek 450 udeležencev, kjer so razpravljali o zasnovi ljudske obrambe, o teritorialni obrambi. Poudarili so: *»... da moč zasnove ljudske obrambe sloni predvsem na dejstvu, da so naši narodi in narodnosti čvrsto enotni in trdno odločeni, da nikoli nikomur ne dovolijo spodkopavati te enotnosti.«* (Delo, 13. 5. 1970). Nenehno poudarjanje enotnosti v vsebinah člankov po mojem mnenju pravzaprav kaže na pomanjkanje homogenosti in nenehen strah vrha države, da bi ta element slabil funkcioniranje države na obrambnem področju. V članku je posebej izpostavljena vloga Tita, menim da zato, ker je predstavljal enega pomembnejših povezujočih faktorjev v heterogeni jugoslovanski družbi. V sklop članka spada tudi objava Titove brzojavke: *"Krepitev splošne ljudske obrambe"*, ki jo je poslal udeležencem simpozija. V brzojavki se je Tito skliceval na

izkušnje iz narodnoosvobodilnega boja: »... zasnova je nastala iz potreb samoupravne socialistične družbe, pomemben je proces podružbljanja funkcije obrambe v katerem so vsi subjekti samoupravne družbe od občana do federacije činitelji, ki odločajo o vseh bistvenih vprašanjih obrambe države in jih uveljavljajo v življenje.« (Delo, 13. 5. 1970). Bralcu je bilo posredovano teoretično izhodišče, ki je izhajalo iz marksistične ideologije o oboroženem ljudstvu. V realnosti je o obrambi pomembne odločitve sprejemala država, ožje pa Tito in vrh v CK ZKJ. Kljub temu se je samostojnost republik na obrambnem področju krepila, kar so izkoristila predvsem republiška vodstva, dejanski vpliv »navadnih« državljanov pa je ostal neznaten. Tito je v svojem pismu jasno zapisal, da taka zasnova pomeni: «... močno kohezijsko silo naše družbe v uresničevanju pravic narodov in narodnosti naše države v obrambi lastnega samoupravnega razvoja, svobode in neodvisnosti socialistične Jugoslavije kot bratske skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti ...» (Delo, 13. 5. 1970, Tanjug). Trdim, da se je skozi podobo o teritorialni obrambi kazala zadovoljitev teženj republik po večji obrambni neodvisnosti in se skušala doseči pomiritev odnosov med narodi.

V časniku "Delo" so pomembno vrsto člankov tvorili razni intervjuji ter pogovori. Z naslovom "*Uresničevanje ideje o oboroženem ljudstvu*" je bil objavljen pogovor s predsednikom komisije za vseljidsko obrambo predsedstva ZK Jugoslavije generalpolkovnikom Danilo Lukićem. Lukić je v svojem pogovoru izpostavil, kaj naj bi bilo bistvo novega obrambnega sistema. Uresničila naj bi se marksistična ideja o oboroženem ljudstvu: »*Namen nadaljnjega razvoja je, da bi obrambna organiziranost tako v vojaškem še bolj pa v moralnopolitičnem smislu predstavljala moč, ki bi jo moral zelo resno upoštevati vsak, kdor bi z agresijo nameraval ogroziti svobodo in neodvisnost narodov Jugoslavije.*« Izrazil je tudi določeno kritiko: »*Ko smo postavljali na noge enote teritorialne obrambe, pa ta široka ustvarjalna pobuda ni mogla pokazati takih uspehov, ki jih upravičeno pričakujemo v nadaljnjem razvoju in izpopolnjevanju enot teritorialne obrambe.*« (Delo, 15. 6. 1970). Bistvo procesa podružbljanja obrambe je Lukić videl v tem: »... da je naš občan-samoupravljalec postavljen v položaj, v katerem odloča o bistvenih vprašanjih, ki se tičejo organiziranja naše vseljidske obrambe ...« (Delo, 15. 6. 1970). Opozoril je, da je ta proces dolgoročen ter da mora potekati skupaj z podružbljanjem na drugih nivojih. Posebej je izpostavljen pomen javnih občil, ki bi lahko opravile večjo vlogo pri seznanjanju državljanov o vlogi, pomenu in nalogah vseljidske obrambe. Omeni tudi, da obstajajo glede financiranja različni pogledi, saj je Slovenija nasprotovala ustanovitvi nekakšnega zveznega sklada,

ker bi se po njenem mnenju sredstva razpršila. Pokazalo se je, da so se tudi skozi vsebine o Teritorialni obrambi kazali konflikti glede financiranja, saj se je Slovenija upirala odtekanju denarja v center, v razne zvezne sklade.

Pod naslovom "*Dosežen očiten napredek*" je bilo objavljeno poročilo, ki ga je na skupni seji zbora narodov in družbenopolitičnega zbora zvezne skupščine podal državni sekretar za obrambo generalpolkovnik Nikola Ljubičić. Posebej je izpostavil negotov mednarodni in vojaško-politični položaj, kjer je opozoril na še vedno prisotno oboroževalno tekmo in krepitev oboroženih sil v Evropi. Kljub temu pa se je po njegovem mnenju mednarodni položaj Jugoslavije pomembno okrepil tudi zaradi stopnje pri razvoju zasnove vseljudske obrambe, katerega uspešno izvajanje je: «... *vzelo pogum morebitnim nosilcem agresivnih namer, onemogočalo je agresivno politiko proti Jugoslaviji ...*» (Delo, 22. 10. 1970, Tanjug). V svojem ekspoziciji je izpostavil, da je bil v dveh letih na področju obrambe dosežen očiten napredek v pripravi dežel na obrambo: «... *doseženi uspehi nesporno potrjujejo, da je zasnova splošne ljudske obrambe postala del našega družbenopolitičnega sistema, (...) vse naše ozemlje je zdaj prepreženo z efektivni teritorialne obrambe, v vseh družbenopolitičnih skupnostih in večjih delovnih organizacijah so ustanovili štabe in enote teritorialne obrambe, ki so izpopolnjene z moštvom in kolikor je mogoče preskrbljene z ustrezno oborožitvijo in opremo.*» (Delo, 22. 10. 1970). Pohvalil je ustanavljanje številnih partizanskih enot in enot za posebne namene, kot so bile diverzantske, protidesantne itd. Prevladuje izrazito pozitivna podoba teritorialne obrambe, poudarjen je napredek in uspeh pri njeni organizaciji ter njen pomen pri vzpostavljanju stabilnega mednarodnega položaja Jugoslavije. Kljub težavam pri opremljanju in oborožitvijo se o problemih ni pisalo.

Po mnenju Mirka Munde (2001: 28-31) so bile težave v odnosih Slovenije in Beograda očitne, konkretno z državnim sekretarjem za ljudsko obrambo Nikolo Ljubišićem. Svoj odklonilni odnos do teritorialne obrambe, zlasti v Sloveniji, je pokazal tako, da ji JLA ni hotela prodajati potrebnih količin domačega orožja. Posledica nesoglasij med državnim sekretarjem za ljudsko obrambo in slovenskim štabom za splošni ljudski odpor je bila tudi tako imenovana "orožarska afera",³⁷ med katero so

---

³⁷ Božo Repe v knjigi "Liberalizem" v Sloveniji opiše tudi t.i. afero z orožjem. Po Repetovem mnenju so se nekateri voditelji teritorialne obrambe Slovenije nespretno zapletli pri nabavi orožja, pri čemer naj bi šlo za mešanje nacionalnih interesov z interesi nekaterih slovenskih podjetji pa tudi posameznikov: » Za ožjo politično javnost se je zadeva "afera z orožjem" začela s Titovo pripombo na sestanku s slovenskimi politikami 8. avgusta 1969 na Brionih, da ima informacijo o tem, da namerava SR Slovenija v Franciji kupovati lahko pehotno orožje. Jugoslovanski vojaški predstavnik v Parizu je to izvedel iz pogovora z novo imenovanim francoskim vojaškim predstavnikom v Beogradu, ki se je zanimal, kako

hoteli slovensko politično vodstvo obtožiti, da oborožuje svojo teritorialno obrambo, ker se hoče odcepiti od Jugoslavije. Po mnenju Munde je šlo za golo podtikanje. Razlogi za obračun s Slovenijo so bili globoki in raznovrstni. Šlo je za različne razlage koncepta Splošne ljudske obrambe, za zamero ob slovenskih predlogih, naj postane državni sekretariat za ljudsko obrambo upravni organ in naj ima samo upravne pristojnosti, ter da naj bo generalštab JLA vezan na vrhovnega poveljnika, vojaška inšpekcija pa naj bo organ zvezne skupščine. Nedvomno je odigralo pri sporu z državnim sekretariatom za ljudsko obrambo pomembno vlogo pismo, ki ga je Glavni štab za SLO SR Slovenije, katerega komisar je bil Albert Jakopič-Kajtimir, 15. avgusta 1969 poslal vrhovnemu poveljniku Titu, ter v njem ostro kritiziral težavno oboroževanje teritorialne obrambe, prepoved nakupov modernega orožja v tujini in odnos državnega sekretariata za ljudsko obrambo do teritorialne obrambe nasploh. Na Jakopičevo pismo je državni sekretariat za ljudsko obrambo hitro reagiral in v svojem odgovoru zatrdil, da je dosegel z vsemi republikami polno sodelovanje in koordinacijo, da se je pri reševanju temeljnih vprašanj v teritorialni obrambi redno posvetoval z glavnimi štabi za SLO v republikah, poleg tega pa so bili v stalnem delovnem stiku z glavnimi štabi tudi sektor civilne obrambe državnega sekretariata za ljudsko obrambo in poveljstva armad. Zato je menil, da je bilo to sodelovanje zelo uspešno in koristno in da je treba tako prakso nadaljevati.

---

je z nabavo. Tito je slovenskim politikom dejal, da želi točno vedeti, za kaj gre. Iz zapisnika ni razvidno, da bi imel Tito že na sestanku 8. avgusta 1969 na Brionih pripombe na organizacijo teritorialne obrambe. Afera se je začela pojasnjevati šele pozimi leta 1972, ko so zadevo odkrili organi sekretariata za notranje zadeve.

Slovenski politiki o nabavi orožja na sestanku niso vedeli ničesar. Popit je rekel, da prvič sliši za stvar, prav tako Kavčič, ki je zatrdil, da je bilo na sestanku Sveta za narodno obrambo SR Slovenije dogovorjeno, da gre nabava orožja za potrebe teritorialne obrambe prek JLA. Stanetu Dolancu je bilo znano, da so nekatera podjetja, konkretno ŽTP, nameravala zunaj kupovati določene količine orožja za potrebe teritorialne obrambe. Stane Kavčič je obljubil, da bodo stvar takoj po vrnitvi raziskali. To je Kavčič tudi storil in komisar teritorialne obrambe Albert Jakopič je 15. avgusta 1969 pisal predsedniku republike o nameri delegacije, ki je v Pariz odšla kupovat orožje in o drugi problematiki SLO posebno pismo. S pismom je seznanil tudi državni sekretariat za narodno obrambo, ki je nato dal predsedniku dodatna pojasnila. Tito je bil s pojasnilom zadovoljen, kar je povedal tudi Popitu na pogovoru 19. avgusta 1969 na Brionih. Vprašanje nabave orožja v Franciji za teritorialno obrambo v SR Sloveniji je imel za pojasnjeno. Menil je, da je dobro, če se po takih kanalih skuša nabaviti določene vrste orožja v tujini, v tem konkretnem primeru v Franciji, ker bi po tej poti dobili nekatere vrste najmodernejšega orožja, ki ga po normalni poti sicer morda ne bi mogli. V pogovoru je Tito še menil, da mora biti teritorialna obramba urejena drugače, kot je organizirana JLA. Predvsem ne sme biti organizirana centralistično, ker bi se s tem izgubila pobuda delovnih organizacij in krajevnih skupnosti, prav to pa je najpomembnejše. Zadeva je bila s tem razgovorom začasno zaključena (Repe, 1992: 190-191).

6.2.4. *Leto 1971*

"Splošni ljudski odpor - ali je v ustavnih pravilih popolnoma uveljavljen?" je bila naslovljena razprava o ustavnih dopolnilih in spremembah na področju obrambe. Ustavno dopolnilo je določilo: «... da so oborožene sile SFRJ sestavljene iz JLA in enot teritorialne obrambe.» (Delo, 22. 5. 1971). V članku je bilo poudarjena ustavna določba, da sta obe komponenti oboroženih sil enakovredni in enakopravni. »Obe sta enotna celota, oba dela tvorita celoto, se vzajemno dopolnjujeta in da lahko uspešno delujeta.« Izpostavljeno je bilo stališče: »... da so vsi družbeni dejavniki subjekti odpora, ter da je ljudski odpor pravica in dolžnost občanov, delovnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti.«³⁸ (Delo, 22. 5. 1971). Opažam odsotnost objektivne in kritične ocene stanja, v mediju so bili prisotni elementi propagande in manipulacije. Po mojem mnenju so težave reševali in o njih diskutirali za zaprtimi vrati brez vednosti širše javnosti. To je bil čas relativne stabilnosti in koherentnosti sistema, ko so vsi njegovi vzvodi še delovali, zato se je medij na široko uporabljal za propagando sistema in njegovih idej.

Te lastnosti je zaznati tudi v članku, katerega naslov je *"Vseljudska obramba je že del zavesti delovnih ljudi"*. Šlo je za poročilo s seje predsedstva ZKJ o vseljudski obrambi. Povzeti so bili govori in misli posameznih akterjev. Govorniki so poudarili, da je koncept vseljudskega odpora postal sestavni del zavesti delovnih ljudi. Pri podajanju takšnih trditev oblastne strukture v mediju niso podajale podatkov, ki bi bili rezultat empiričnih raziskav in bi dokazovali dejansko pripadnost, razumevanje in prostovoljno zavestno vključenost posameznika v obrambni sistem. Slednji je bil izpostavljen kot faktor povezovanja med narodi in narodnostmi v Jugoslaviji, kot element spodbujanja odgovornosti in discipline ter skrbnosti. Poudarjeno je bilo integriranje obrambe v

---

³⁸ Teoretsko izhodišče je bilo; da so družbenopolitični razlogi za graditev in razvoj teritorialne obrambe v družbenopolitičnih in proizvodnih odnosih, ki temeljijo na načelih socialističnega samoupravljanja. Vojaška organizacija po tipu stalne mirnodobne vojaške organizacije, kot je JLA, je bile nenadomestljiva oblika vojaškega organiziranja socialistične družbe v kontekstu tedanjih mednarodnih odnosov. Toda okviri te oblike vojaškega organiziranja so bili preozki, da bi lahko najneposredneje sodelovali vsi udeleženci v obrambnih zadevah tudi kot udeleženci obrambni zadev in dejavniki obrambnega sistema. To je bil glede na svoj obseg in širino organiziranja in glede na svoj družbenopolitičen značaj hkrati tudi najširši okvir vključevanja ljudstva v obrambno organizacijo in odsev pravice ljudstva, vsakega človeka, da postane subjekt svoje obrambe. V okviru armade je imel vsak občan, ki je bil sposoben za oboroženi boj, možnost ne samo vplivati na obrambno politiko, ampak tudi neposredno sodelovati v obrambnih pripravah in pri opravljanju raznih obrambnih dejavnosti. Tako je obseg oboroženih sil razširjen do skrajnih možnosti (SLO in DS SFRJ II, 1988: 40).

okvire samoupravnega družbenega sistema ter uspehi pri usposabljanju ter povezovanju enot teritorialne obrambe in enot JLA. V povzetem govoru sekretarja za narodno obrambo Ljubičića je bila izpostavljena množičnost teritorialne obrambe: »... danes je v njej organiziranih 600 000 vojakov, med katerimi je 30 000 mladincev ...« (Delo, 3. 6. 1971, Tanjug). Dodal je, da bodo del sredstev za JLA namenili za potrebe teritorialne obrambe, kar kaže na težave pri zagotavljanju zadostnih količin opreme in oborožitve.

Razprava "*Kaj mora upoštevati naša vojna doktrina*" je obravnavala vojaško doktrino Jugoslavije. Poudarek je bil na vseljuski obrambi oziroma njeni vključitvi v temeljna vprašanja prihodnje vojne: »... najverjetnejši nasprotnik bo veliko številčnejši in močnejši, bolje opremljen in oborožen in zaradi teh dejavnikov bo potrebna angažiranost vsega prebivalstva.« (Delo, 21. 8. 1971). Menim, da je bilo poudarjanje ogroženosti države s strani tehnično močnejšega nasprotnika tudi v funkciji večje mobilizacije družbe za sodelovanje v obrambnem sistemu. Hkrati pa je to pomenilo tudi zbujanje strahu, ter odvrčanje pozornosti od notranjih problemov in težav. Taka vsebina pa je imela namen tudi seznaniti in poučiti občo javnost z jugoslovansko vojaško doktrino in sistemom ljudske obrambe ter pokazati na kvaliteto, ustreznost in primernost take usmeritve. »Bistvo je v tem, da napadalcu z ustreznimi silami in sredstvi, ustrezno organizacijo, taktiko in strategijo onemogočimo njegov namen, bliskovito vojno in hitro zmago. Bliskovito vojno vzdržati in jo spremeniti v dolgotrajno pomeni doseči polovico zmage, če že ne celo, vse uspešne ljudske vojne to nedvomno potrjujejo ...« (Delo, 21. 8. 1971).

Ker je jeseni leta 1971 potekala obsežna vojaška vaja oboroženih sil SFRJ, se je nanjo nanašalo precejšnje število člankov. Pri vaji je šlo za prvi resen preizkus nove obrambne usmeritve. Članek "*Veliki manevri*" je bil obvestilo o vojaški vaji, ki je potekala na območju Bele krajine, Korduna, Like in zahodne Bosne med 2. in 9. oktobrom 1971. Šlo je za največje manevre do tedaj, njihova značilnost pa je bila, da na njih ni sodelovala samo vojska, ampak tudi enote splošnega ljudskega odpora in civilne zaščite. Namesto izraza teritorialna obramba se je v člankih uporabljal termin "partizanska vojska": »... akcije na fronti bodo neposredno povezane z akcijami partizanskih enot na ozemlju, ki ga bo zasedel "sovražnik" ...«³⁹ (Delo, 1. 10. 1971,

---

³⁹ V kombinirani obliki oboroženega boja bi sile teritorialne obrambe na začasno zasedenem ozemlju in v svojem zaledju izvajale naslednje bojne naloge: intenzivno bojno delovanje z namenom, da bi agresorjevi živi sili in sredstvom vojne tehnike povzročali izgube, da bi oteževali premike in manevriranje in raztegnili njegove sile na čim širšem prostoru in s tem prizadeli njegov sistem preskrbe in vodenja ter poveljevanja; zagotovitev nenehne kontrole ozemlja in opravljanje izvidniško-

Niko Isajević). V tem manevru je bilo prvič preizkušeno medrepubliško sodelovanje med posameznimi republiški teritorialni obrambami, saj je vojaška vaja potekala na območju treh republik. Ocenjujem, da se je pozitivna podoba o teritorialni obrambi utrjevala tudi skozi uporabo naziva "partizanska vojska", kar je pomenilo naslanjanje na pozitivno izročilo iz druge svetovne vojne.

V članku z naslovom "*Na veliki obrambni preizkušnji*" je bil opisan povzetek govora komandanta ljubljanske armadne oblasti Staneta Potočarja. Slednji je poudaril manevre kot prvo poglavitno preizkušnjo koncepta SLO: »... *predvsem pa naj bi se pokazala stopnja izurjenosti enot JLA in partizanskih enot.*« Kot cilj sistema SLO navede: »... *ljudstvo čim bolj pripraviti na učinkovit in dolgotrajen odpor.*« (Delo, 4. 10. 1971, A. Škodnik). O konceptu SLO je Potočar rekel: »... *temelji na veliki ideji o oboroženem ljudstvu in na uresničevanju pravic slehernega našega občana, naših narodov in narodnosti do obrambe naše svobode in neodvisnosti, do obrambe našega samoupravnega socializma ...*« (Delo, 4. 10. 1971). Sam članek je zasnovan kot poročilo o govoru pomembne vojaške avtoritete, je brez kritičnega komentarja ali posebnih zaključkov novinarja oz. avtorja in nekritično povzema izrazito pozitivne ocene vojaške avtoritete.

Poseben članek "*Enote so pripravljene*" je bil namenjen obisku predsednika republike in vrhovnega komandanta oboroženih sil Jugoslavije maršala Tita, ki je spremljal manevre "Svoboda 71". Poudarjen je njegov obisk pri nekaterih operativnih, teritorialnih in partizanskih enotah (Delo, 4. 10. 1971, Ivan Vidic). Skozi pohvale Tita, kot vrhovne vojaške in politične avtoritete, se je nedvomno v javnosti kazala pozitivna podoba o teritorialni obrambi. V poročilu z manevrov je Vidic opisal dogajanje na vojaški vaji. Teritorialne in partizanske enote se sicer omenjajo kot učinkovite, ki preganjajo "napadalca" od zadaj, kljub temu pa podrobnejših podatkov o delovanju enot teritorialne obrambe ni, saj je bil večji del vsebine namenjen enotam JLA (Delo: "Pred spopadom", 4. 10. 1971, Ivan Vidic). V sklopu vojaške vaje je izšla tudi posebna izdaja časnika "Delo", ki je prilagodil svojo vsebino »vojnim« razmeram. Poročal je z "bojišča", predvsem o uspehih in dosežkih "branilcev", še posebej pa so bile izpostavljene teritorialne in partizanske enote. Ta sklop člankov je zastavljen izrazito propagandno, v funkciji spodbujanja bojne morale in oporo domačemu prebivalstvu v

---

obveščevalnih in drugih bojnih nalog, pri čemer je onemogočanje vzpostavljanja kakršnekoli kvizlinške in okupacijske oblasti in organizacij, služb najpomembnejša politična in bojna naloga sil teritorialne obrambe, s katero je dosežena prva in temeljna strateška zmaga nad napadalcem (Kodrin, 1989: 83).

"vojni" situaciji". Predvsem je šlo za poročila s "položajev", poudarek je bil na prikazu ustreznosti in uspešnosti obrambne zasnove, še posebej je bil izpostavljen koncept SLO in uspehi teritorialnih in partizanskih enot.

Med serijo člankov o vojaški vaji "Svoboda 71" pade članek *"Uničili diverzante"* avtorja Marjana Kosa z opisom taktične vaje, ki so se je udeležili delavci Livarne in Primata v Mariboru. Naloga enot je bila, da uničijo diverzantsko skupino, ki naj bi se utrdila na določenem območju. Zanimivo pri tem poročilu je, da avtor za vse enote uporablja naziv partizanske enote in ne enote teritorialne obrambe. V članku je na kratko opisan potek taktične vaje. Zaznati je pozitivno tendenco, avtor je poskušal dogajanje prikazati na bralcu zanimiv način: *»Za Urbanom se je vnela huda borba, partizanski obroč okoli diverzantske skupine se je vedno bolj stiskal, zaregljali so puškomitraljezi, diverzantske skupine ni bilo več ...«* (Delo, 6. 10. 1971, Marjan Kos).

Ob koncu vojaške vaje so bile vsebine člankov namenjene predvsem oceni izvedbe vaje. V članku z naslovom *"Veličastni finale"* je bil opisan zaključek manevrov "Svoboda 71", kjer je bila za uspeh zaključnih operacij posebej izpostavljena vloga teritorialnih in partizanskih enot. Prva splošna ocena manevrov je bila pozitivna, o večjih težavah ne poročajo, tako da si je bralec lahko ustvaril pozitivno podobo o organiziranosti in izurjenosti teritorialne enote (Delo, 7. 10. 1971, Ivan Vidic).

Poseben pomen v takratnem obdobju je predstavljalo seveda mnenje Tita, kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil in predsednika države. Temu je bil namenjen članek *"Enotnost - eden izmed glavnih sadov zdaj končanih manevrov"*, v katerem so bile povzete ocene, ki jih je podal Tito. Posebno pozornost je Tito posvetil partizanskim enotam, ki naj bi: *«... čeprav so bile udeležene v manjšem obsegu, pokazale visoko zavest o tem, kako se je treba braniti ...«* (Delo, 8. 10. 1971, Tanjug). Tito je povedal: *»... da se bodo ob analizi manevrov pokazale tudi kake malenkosti, ki se jim bo potrebno v prihodnje izogniti ...«*, s tem je v vsebini poudarjena Titova avtoriteta kritike in pa znanje na vojaškem področju. Opozoril je na: *»... da napak ni moč pripisati enotam ampak materialnim možnostim ...«*, iz česar se da sklepati, da je bila oprema teh enot nezadostna: *»... tudi partizanske enota bi morale imeti kako mehanizacijo, motorizacijo in nekatere vrste orožja, da bi se lahko uspešneje spoprijele s sovražnikom ...«*.⁴⁰ Posebej je izpostavljeno dobro sodelovanje med vojsko in partizanskimi enotami:

---

⁴⁰ Prvo orožje TO je bilo tisto, ki ga JLA ni več potrebovala ali ga je imela preveč, kar je veljalo zlasti za puške M48 kalibra 7,9 in sovjetske puške mosin. Sodobnega orožja ni bilo mogoče dobiti. Slovenija si

»... vsi so bili kot eno, potrdila se je pravilnost naše usmeritve, (...) to je zelo dobra koncepcija.« (Delo, 8. 10. 1971). Manevri naj bi bili pomembni tudi zaradi vloge pri enotnosti in povezovanju med narodi, kakor tudi pri boju proti raznim ekscesom: «... dobival sem razne informacije, da je položaj v tem delu Hrvaške zelo težaven, da je ljudstvo tu zelo razcepljeno, da se tu vnema narodnostno sovražstvo ...» (Delo, 8. 10. 1971), kar priča o ne ravno idiličnih mednacionalnih odnosih med prebivalci, lahko pa sklepamo tudi v oboroženih silah ter tudi v enotah Teritorialne obrambe, če so bile nacionalno heterogene oziroma v primeru medrepubliškega sodelovanja.

6.2.5. Leto 1972

V Beogradu je bilo februarja 1972 dvodnevno posvetovanje o mestu, vlogi in nalogah družbenopolitičnih in družbenih organizacij v sistemu splošnega ljudskega odpora. V "Delu" je bilo objavljeno poročilo Tanjuga z naslovom "*Breme obrambe na vsa ramena*". Izpostavljena je bila vloga sistema SLO kot povezovalca med narodi: «*Z uresničevanjem zasnove SLO uresničujemo enotnost in popolno zaupanje med našimi narodi in narodnostmi, predvsem v boju proti vsem oblikam nacionalizma in šovinizma, separatističnim tendencam in težnjam po centralističnem hegemonizmu, ter raznim birokratskim, tehnokratskim in antisocialističnim strujam.*» (Delo, 16. 2. 1972, Tanjug). Tematika posveta priča o težavah, s katerimi se je srečevala Jugoslavija ne samo na obrambnem področju, ampak predvsem na notranjepolitičnem in ekonomskem, kar se je odražalo v odnosih med centrom in republikami ter med narodi. Zaradi očitnih problemov se je začelo o sistemu SLO poudarjeno govoriti tudi v notranjepolitični funkciji: «*... razviti sistem samozaščite omogoča politično razpoznavanje sil, ki so proti naši neodvisnosti in samoupravnemu socialističnemu razvoju ...*» Opozorjeno je bilo na težave pri financiranju sistema SLO: «*... pri organiziranju sistema SLO je še precej težav, ki jih v praksi nismo premagali, (...) breme obrambe ni enakomerno razdeljeno na vse družbene plasti.*» (Delo, 16. 2. 1972). V članku je bilo jasno izraženo kritično stališče: «*Da so številne naloge pri odpravljanju težav idejnopolitične in ne operativne narave ter da se je treba boriti za nadaljnje podružbljanje sistema SLO in zatirati vse oblike odtujevanja obrambnih zadev; skrivalnice in nezaupanje v teh stvareh slabijo družbeni položaj delovnega človeka prav tako kot obrambno sposobnost socialistične*

---

je skušala pomagati sama in se je odločila za nakup 500 brzostrelk ingram in nekaj ostrostrelskih pušk. Zaradi tega je kasneje nastal velik politični škandal (Švajncer, 1992: 205).

družbe v celoti.« (Delo, 16. 2. 1972, Tanjug). Pri izrazu kritike je vidna obča značilnost takratne dobe, da ni jasno definiranega problema in konkretnih rešitev za odpravljanje težav, ampak je problem zavrt v zapleteno in nejasno socialistično izrazoslovje, tako da si po mojem mnenju bralec ni mogel ustvariti jasne slike.

Medij se je izkazal kot pripravno orodje za propagando sistema in dokazovanje pravilnosti usmeritev in odločitev državnega vrha. *"Sposobni, da se ubranimo sami"* naslov, ki nakazuje rezultate sklepne analize manevrov "Svoboda 71": *«... poročilo je dokazalo pripravljenost in sposobnost naše družbe in njenih oboroženih sil, da se z oboroženim bojem in vsemi drugimi oblikami odpora upre sodobno oboroženemu agresorju ...»* (Delo, 20. 4. 1972, Tanjug). V vsebini močno prevladujejo pohvale: *«... prepričljivo so pokazali moč, organiziranost, tehnično opremljenost in taktično izurjenost, visoko moralno politično zavest naših oboroženih sil ...»* (Delo, 20. 4. 1972).

Junija 1972 je v "Delu" izšel članek z naslovom *"SLO ne more postati le občinska vojska"*, katerega vsebina je posvečena posvetu, ki sta ga organizirala izvršni odbor skupnosti slovenskih občin in glavni štab Slovenije za SLO. Na posvetu je bilo izraženih kar nekaj kritičnih pripomb: *»... da bi bilo treba posvetiti več pozornosti narodni zaščiti⁴¹, v partizanske enote bi bilo potrebno vključiti več mladih in žensk, večji pomen naj bi dobila vsebina delovanja, potrebno bi bilo izboljšati tudi fizično pripravljenost članov partizanskih enot. Politiko priprav za SLO v Sloveniji bo treba čim prej poenotiti, ne pa priprav prepustiti posameznim občinam ...»* (Delo, 2. 6. 1972, B. Podobnik). Izražena je bila tendenca po poenotenju sistema SLO v SR Sloveniji. To je pomenilo, da je Teritorialna obramba v bistvu bolj republiška zadeva, kot pa je bilo uradno deklarirano. Ugotavljam, da je bila problematika obdelana bolj kritično, kadar avtor članka informacij ni povzel po tiskovni agenciji. Takrat so bile predstavljene tudi slabosti, vsebine pa so se dotikale konkretnjših zadev.

---

⁴¹ Narodna zaščita se je v Sloveniji vnovič izoblikovala potem, ko se je vodstvo SFRJ odločilo za sistem SLO in družbene samozaščite ter so skrb za varnost začele prevzemati tudi temeljne družbene skupnosti. Republiški zakon o družbeni samozaščiti in notranjih zadevah (1976) je vseboval določila o Narodni zaščiti kot posebni obliki organiziranosti in delovanja občanov oz. delovnih ljudi pri razvijanju družbene samozaščite v miru, izrednih razmerah in v vojni. Za ustanavljanje enot Narodne zaščite je pooblaševal delavske svete v delovnih kolektivih in svete krajevnih skupnosti. Njihovi načrti so bili sestavni deli obrambnih načrtov družbenopolitičnih skupnosti; pripadniki so pri opravljanju nalog imele posebne oznake in imeli v skrajnih razmerah pravico do uporabe orožja. Enote Narodne zaščite so delovale v soglasju z ObO za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Narodna zaščita je bila v Sloveniji posebnost, organizirala in dobro razvila se je v vseh okoljih. Z zakonom o SLO in DS 1983 so bile njene naloge še natančneje določene (Enciklopedija Slovenije, 1993: 309).

Kot eno izmed splošnih značilnosti časnika "Delo" bi izpostavil, da je bilo poročanje o obrambnih vsebinah pogosto, vendar je bilo število člankov ki so se nanašali izključno na teritorialno obrambo v SR Sloveniji relativno majhno. Vsebine o slovenski teritorialni obrambi se namreč prepletajo s širšimi temami obrambnega področja: sistemom SLO, vojno doktrino, zakonodajo, notranjo politiko in družbenopolitično ureditvijo.

6.3. OBDOBJE OD SPREJETJA USTAVE LETA 1974 DO ZAČETKA OSEMDESETIH LET

Leta 1974 (21. 2. 1974) je bila sprejeta nova jugoslovanska ustava, ki je pomenila večjo politično samostojnost republik. Poudarjena federativnost se je odražala tudi pri vodenju obrambne politike na republiškem nivoju.

V začetnem obdobju oblikovanja enot TO so bili odnosi z JLA na vseh ravneh korektni. JLA je nudila pomoč pri usposabljanju enot TO. TO JLA kot nosilne oborožene sile ni "ogrožala", vendar bolj ko se je TO razvijala in bolj ko se je njena pripravljenost krepila, slabši so bili odnosi. Nekaterih rešitev armada ni dopustila, zlasti je nasprotovala hrambi orožja pri obveznikih na domu, položajnim činom in oznakam ter hotela je nadzorovati nabavo orožja (Slapar, 1999: 69).

6.3.1. Leto 1974

O posvetu v Boru 28. februarja o "delovni organizaciji v ljudski obrambi" je bilo objavljeno poročilo z naslovom "*Obveznost do družbe*". V njem je bila poudarjena vloga komunistov pri uspešnem uresničevanju koncepta SLO in »... *boj proti vsem negativnim pojavom v družbenem življenju, zlasti proti vsem oblikam nacionalizma, šovinizma in unitarizma, treba se je postaviti proti vsem sovražnim in antisamoupravnim tendencam in njihovim nosilcem.*« (Delo, 28. 2. 1974).

Kljub medijski podpori političnemu sistemu sem mnenja, da se je država srečevala z neuspehi pri podružbljanju obrambe in doseganju t.i. visoke zavesti slehernega posameznika. Jezik člankov je bil poln zapletene "samoupravne socialistične terminologije". Pri poročanju o težavah se ni jasno in očitno pokazalo na konkreten primer, v člankih ni zaslediti konkretizacije problema. Pogosti so bili pozivi za večje

vključevanje mladih in žensk v sistem SLO. Poudarja se, da je sodelovanje pri obrambi obveznost, pravica in čast. Skratka zapleteno dožemanje socialistične družbe se propagira tudi v časopisju. Iz vsebine člankov pa je očitno, da so se stvari v praksi odvijale drugače, kot so si to zamislili centri moči in odločanja v državi.

V juniju 1974 je bil objavljen intervju z republiškim sekretarjem za ljudsko obrambo Mihom Butaro. Avtor prispevka je želel seznaniti javnost z dosedanjim razvojem in dosežki na področju sistema SLO. Butara je zagotovil: «... da pripravljenost na vseljudsko obrambo v Sloveniji ni bila še nikoli na tako visoki stopnji, kot je sedaj.» (Delo: *Oreh, ki ga ni mogoče streti*, 29. 6. 1974, Boris Dolničar). Butara je v intervjuju ponovil znano stališče: «... da se morajo v obrambne priprave vključiti vse družbenopolitične skupnosti in njihovi organi, OZD-i, krajevne skupnosti, samoupravne interesne skupnosti itd. ...». Pripravljenost enot teritorialne obrambe je Butara ocenil: «Da o pripravah teh enot lahko govorimo le v superlativih, enote se po natančno pripravljenih načrtih stalno urijo, zato ni čudno, da so na številnih skupnih vajah dosegle številne uspehe.» (Delo, 29. 6. 1974). Po moji oceni od sredine sedemdesetih let dalje vse več člankov slovensko teritorialno obrambo obravnava izrazito pozitivno. Predstavljena je kot dobro izurjena in uspešna vojaška organizacija.

Jeseni leta 1974 se je v osrednjem delu Slovenije odvijala vojaška vaja z delovnim naslovom "Jesen 74". V časniku "Delo" je sledil sklop člankov, ki se je navezoval nanjo. "Na obrambni črti" je bil naslov poročila s terena o pripravah in udeležencih vojaške vaje. Željko Kozinc je poročal o razmerah na terenu v partizanskih enotah. Poudaril je, da je bila kljub slabemu vremenu in mrazu prisotna visoka motiviranost pri udeležencih vaje. »Morala je več kot dobra. Po jasno izdelanem načrtu se tako razvršča na položaje sodobno opremljena in hitro gibljiva partizanska enota. Svoje orožje in opremo skrbno varuje pred dežjem ...« (Delo, 4.10.1974, Željko Kozinc). Poudarjeno je dobro vzdušje med pripadniki teritorialne obrambe, skupinski duh, predanost izvrševanju naloge. Bralec si je lahko ustvaril pozitivno podobo lika teritorialca, ki je visoko motiviran, dobro izurjen in opremljen.

Dne 6. oktobra so bili objavljeni kar trije članki, ki so se navezovali na vojaško vajo. V poročilu "Fantje pod snegom" je bilo opisano odlično vzdušje med udeleženci vaje in visoka morala: »... niti sneg niti dež niti mraz jim niso prišli do živega.« (Delo, 6. 10. 1974, Barbara Goričar). Mnenja sem, da je bilo v člankih poudarjeno sodelovanje žensk v partizanskih enotah tudi v funkciji graditve podobe o teritorialni obrambi, kot odprti in dostopni instituciji.

V članku *"Odpor vseh prebivalcev do konca strl tujo oblast"*, je opisan zaključek vaje, ki je bil ocenjen zelo uspešno: *«... vsi dejavniki SLO so uspešno prestali svojo borbena preizkušnja ...»* (Delo, 6. 10. 1974, Željko Kozinc). Poudarjena je bila: množična udeležba vsega prebivalstva, visoka stopnja organiziranosti in pripravljenosti družbenopolitičnih skupnosti za delovanje v vojnih pogojih, kar naj bi bil rezultat idejnopolitične moči zveze komunistov. V članku so povzete ocene političnega vodstva in vodstva vaje, brez komentarja pisca članka. Značilno je, da o slabostih, ki bi se v tako kompleksni operaciji, kot je vojaška vaja, zagotovo pojavile, ni nobenega govora.

Pod naslovom *"Cilj vaje dosežen"* je bila objavljena izjava vodje vaje generalpodpolkovnika Franca Tavčarja-Roka: *«... cilj vaje je bil dosežen, vsi udeleženci vaje so pripravljene in usposobljeni za splošni ljudski odpor, vaja je ponovno potrdila moč in učinkovitost našega koncepta (...), pozitiven odnos do zastavljenih nalog, (...) visoka morala, delovni ljudje in občani so izpričali visoko stopnjo zavesti ...»* (Delo, 6. 10. 1974). Objave izjav politikov so bile navadno brez spremnega komentarja, tako je bralec dobil samo prirejene informacije.

Povzetek z okrogle mize ob dnevu jugoslovanskih oboroženih sil, ki se je odvijala v Ljubljani 20. 12. 1974, je nosil naslov: *"Človekova zavest je hrbtenica vseljidskega odpora"*. Eden od sogovornikov je bil poveljnik glavnega štaba SR Slovenije za vseljidsko obrambo generalpolkovnik Rudolf Hribernik-Svarun.⁴² Izpostavil je dosedanje dosežke in uspehe, poudaril dober sprejem koncepta SLO pri ljudeh. Dejal je, da se nahajajo na pomembni prelomnici, ko po petih letih razvoja prehajajo iz kvantitete na novo kvaliteto. *«V tem času smo uspeli ustvariti veliko vojsko teritorialne obrambe.»* (Delo, 21. 12. 1974, Boris Dolničar). Izrazi pa tudi nekaj kritičnih pogledov na sistem SLO: *«... stvari še vedno preveč poenostavljamo, premalo se zavedamo kakšne razsežnosti ima ta doktrina, saj zajema vse ljudi, vse prebivalce (...), dosedanje analize so pokazale, da moramo v to dejavnost vnesti višjo stopnjo organiziranosti, potrebna je vrsta sistemskih rešitev.»* (Delo, 21. 12. 1974), pri tem izpostavi sistem financiranja, ter razlike v prispevkih.

---

⁴² »Prav tedaj smo v naši družbi veliko razpravljali o konceptu SLO ter o številnih izredno pomembnih sistemskih problemih s tega področja, vse v smislu novih in boljših rešitev na podlagi dotedanjih spoznanj in izkušenj. To mi je zelo olajšalo vnašanje lastnih pogledov v koncept in vlogo te dejavnosti v celoviti obrambni strategiji in aktivnosti Slovenije.« (Hribernik-Svarun, 1995: 275).

6.3.2. Leto 1975

Leta 1975 je prišlo do reorganizacije Teritorialne obrambe. Spremenjena zakonodaja je razdelila pristojnost za vodenje SLO in teritorialne obrambe. Štabi za TO so prevzeli pristojnost in odgovornost za oboroženi del, področje civilne obrambe je prešlo v pristojnost upravne strukture. Oblikovani so bili: Republiški štab za teritorialno obrambo, zaščitna enota RŠTO, 6 pokrajinskih štabov, 62 občinskih štabov, štabi za teritorialno obrambo krajevnih skupnosti, štabi za TO v OZD-ih, formirano je bilo 19 manevrskih brigad TO (Slapar, 1999: 69).

O problematiki pristojnosti in vlogi družbenopolitičnih skupnost pri organiziranju teritorialne obrambe poroča članek: *"Obrambo tudi v statute občin"*, ki je obravnaval potrebo pravne ureditve koncepta SLO: »... kar bo storjeno s sprejemom zveznega, republiških in pokrajinskih zakonov o SLO, urediti pa bo potrebno to tematiko tudi v statutih občin, krajevnih skupnosti in organizacij združenega dela ...» (Delo, 24. 1. 1975, Tanjug). Očitno pravni status obrambnega sistema, ki se je nanašal na splošni ljudski odpor tudi po sprejemu nove ustave še ni bil dokončno urejen, kljub temu, da je Ustava 1974 prvič normativno uredila teritorialno obrambo kot del oboroženih sil SFRJ. V drugi polovici sedemdesetih let se vse večje število člankov nanaša na izključno slovenski del sistema SLO in teritorialno obrambo v Sloveniji.

V januarju 1975 je potekalo posvetovanje o razvoju teritorialne obrambe v SRS. Poročilo v "Delu" z naslovom *"Dosegli smo pomembne uspehe"* je poročalo: udeleženci posveta so bili poveljniki štabov enot, načelniki občinskih štabov enot, ter starešine vključene v teritorialno obrambo SR Slovenije. Osrednja tema je bila uresničevanje sistemskih rešitev za notranji razvoj teritorialne obrambe v Sloveniji glede na sklepe in navodila družbenopolitičnih skupnosti. Razpravljali so o vzdrževanju tehnike in materialnih sredstev enot teritorialne obrambe, izrazili so stališče o smotrnejši porabi finančnih in materialnih sredstev. Poudarili so vsestransko povezovanje med subjekti obrambnega sistema in vlogo posameznika-delovnega občana (Delo, 31. 1. 1975, Boris Dolničar).

Med januarjem in majem 1975 ni bilo objavljenih vsebin, ki bi obravnavale področja, povezana s teritorialno obrambo. *"Krajevne skupnosti srž obrambnih priprav"* je bil naslov poročila s seje sveta predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo. Izpostavljeni so bili dotedanji uspehi, ki pa niso konkretno navedeni, ampak je ocena splošna. Stališče, ki se skozi objavljene vsebine ponavlja je tudi tu izraženo: »...

dosežena visoka stopnja osveščeni in družbene zavesti.« (Delo, 20. 5. 1975, Boris Dolničar). Izražena je vse pomembnejša vloga SZDL, kot najpomembnejše naloge pa so izpostavili sprotno usposabljanje "delovnih ljudi in občanov", idejnopolitično osveščanje mladih, pomembno vlogo "sredstev javnega obveščanja" pri idejnopolitičnem in strokovnem usposabljanju. Akterji v obrambnem sistemu so se seveda jasno zavedali vloge in pomena medija pri oblikovanju javnega mnenja.

Pod naslovom "*Izročilo - nauk za obrambne naloge*" je bilo objavljeno poročilo Tanjuga iz sestanka komisije za SLO zveznega odbora ZZB NOV, konference ZSMJ in zveznega odbora ZRVS. Na posvetu so vso pozornost posvetili razpravi o usposabljanju mladih za udeležbo pri SLO in DS, delo z mladimi naj bi bilo bolj koordinirano, večji poudarek pa naj bi dali idejno-političnemu in moralnemu usposabljanju mladih (Delo, 27. 5. 1975, Tanjug). Iz vsebin člankov sklepam, da je imela država določene težave pri vključevanju mladih v sistem SLO v obsegu in načrtih, ki si jih je zastavila. Zanimivo je, da se hkrati ponavljajo tudi pozitivne ocene o vključenosti slehernega posameznika, tudi mladih, in njihovem pomembnem vplivu.

Septembra 1975 je izšel članek "*Novo v ljudski obrambi*", ki je bil posvečen zakonodajnim novostim na področju ljudske obrambe. Avtor Franci Stres je predstavil bistvene novosti predloga novega zakona o SLO in DS v SR Sloveniji in razloge za njegov sprejem. Avtor je izpostavil naslednje novosti: za obrambo bo odgovorno predsedstvo SRS, krajevne skupnosti naj bi imele svoje enote teritorialne obrambe, teritorialna obramba naj bi bila urejena po enotnem republiškem sistemu, spremenilo naj bi se poimenovanje vodstvenih organizacij v teritorialni obrambi (glavni štab se preimenuje v republiški, conski v pokrajinski itd.),⁴³ spremembe v financiranju, vsaka

---

⁴³ Republiški štab TO je vodil in poveljeval štabom, enotam in zavodom TO na območju republike. Njegove konkretne naloge so bile: določa mobilizacijski razvoj, opremljanje TO v skladu z načrtom oboroženih sil SFRJ, izdelava načrta uporabe TO, skrbi za mobilizacijsko in bojno pripravljenost TO, načrtuje in usmerja idejnopolitično in vojaško-strokovno usposabljanje pripadnikov ter štabov enot in zavodov TO, usklajuje svoje delo s pristojnim poveljstvom JLA, usmerja in vodi kadrovske zadeve TO, ureja organizacijo in vodi organe varnosti in družbene samozaščite znotraj TO, opravlja vojaško-strokovne zadeve za predsedstvo SR, za Komite za SLO in DS v socialistični republiki, za Republiški izvršni svet in skrbi za izvajanje njihovih sklepov, odločitev, ki se nanašajo na TO, sodeluje z republiškim sekretariatom za ljudsko obrambo in za notranje zadeve ob skupnih zadevah za TO itd. Pokrajinski štab za TO je vodil obrambne in varnostne priprave na območju pokrajine, ki so se nanašale na organizacijo in razvoj enot TO. Pri tem je skrbel predvsem za naslednje: predlaga mobilizacijski razvoj štabov, enot in zavodov, ki jih ustanovi pokrajina, daje mnenja k predlogu mobilizacijskega razvoja občine in skrbi za njihovo mobilizacijsko in bojno pripravljenost; izdeluje načrt uporabe TO, proučuje možnosti delovanja enot TO in oblike, taktiko njihovega boja v različnih razmerah; skrbi za idejnopolitično in vojaškostrokovno pripravljanje in usposabljanje pripadnikov ter enot TO; sodeluje pri oblikovanju predlogov za ustanovitev enot in zavodov TO v občinah, ki so na območju pokrajine; usklajuje načrte uporabe enot TO s pristojnimi poveljstvi JLA in organi notranjih zadev; ureja in predlaga kadrovske zadeve za TO; skrbi za izvajanje varnostnih in družbeno

skupnost, organ in organizacija pa naj bi svoje obrambne priprave financirala iz lastnih virov. Stres je posebej opozoril, da je na področju financiranja ostalo še marsikaj nedodelanega. (Delo, 30. 9. 1975, Franci Stres).

Oktober 1975 je bila objavljena predstavitev ekspozicije "Možnost agresije je manjša, če je ljudska obramba čvrsta" republiškega sekretarja za ljudsko obrambo Mihaela Butare, ki ga je podal na skupnem zasedanju vseh treh zborov skupščine SR Slovenije. Najprej je izpostavil nestabilno mednarodno okolje in nujnost dobre obrambne pripravljenosti. Pri tem je ponovil nekatera teoretična izhodišča na katerih sloni jugoslovanski obrambni sistem. Zavzel se je za nadaljnjo krepitev obrambne sposobnosti na podlagi idejnopolitične usmeritve zveze komunistov. Njegova ocena je bila, da postajajo obrambne priprave vse bolj neločljivi del samoupravne družbene ureditve. *»Poročilo priča, da smo na področju obrambnih priprav v naši republiki dosegli pomembne rezultate (...), in da je bila pri ustanavljanju organizacij in urjenju štabov in enot teritorialne obrambe ter usposabljanju starešinskega kadra tudi v Sloveniji posvečena v preteklem obdobju posebna pozornost ...«* (Delo, 9. 10. 1975). Izrazil je pozitivno oceno: *«... da doseženi rezultati opravičujejo storjene ukrepe, materialna vlaganja in delovne napore (...), v letošnjem letu pa je bila za krepitev in večjo operativnost teh enot izvršena tudi reorganizacija, kot najpomembnejše je pri tem gotovo ustanavljanje partizanskih brigad teritorialne obrambe, ustanovljeni so bili tudi občinski štabi za teritorialno obrambo (...), manevrska in bojna sposobnost enot je bila povečana tudi zaradi vključitve mlajših obveznikov in mladincev, ki se prostovoljno vključujejo v enote, poskrbljeno pa je tudi za idejnopolitično vzgojo in izobraževanje*

---

samozaščitnih ukrepov v TO; da skrbi za načrtovano nabavo, hrambo, vzdrževanje, evidenco in nadzor nad predmeti oborožitve in opreme za svoje enote TO itd.

Občinski štab za TO je vodil enote in zavode TO na območju občine, v kolikor zanje ni bil pristojen višji štab TO. Poveljnik štaba je bil za svoje delo, bojno pripravljenost in vodenje enot, zavodov odgovoren višjemu štabu in občinski skupščini, njenemu svetu za SLO in DS, občinskemu komiteju za SLO in DS in izvršnemu svetu občinske skupščine v skladu z njihovimi pristojnostmi. Naloge občinskega štaba TO so bile predvsem: predlaga mobilizacijski razvoj enot in zavodov TO, ki jih ustanovijo občina, OZD, KS ter skrbi za njihovo mobilizacijsko in bojno pripravljenost; izdeluje načrte za uporabo TO, proučuje možnosti za delovanje enot TO ter oblike, način, taktiko bojnega delovanja v različnih razmerah; predlaga in ureja kadrovske zadeve za svoj del TO; organizira in vodi usposabljanje pripadnikov in svojih enot TO; skrbi za načrtno nabavo, hrambo, vzdrževanje, evidenco, nadzor nad predmeti opreme in oborožitve svojih TO; skrbi za varnostno in družbeno-samozaščitno vzgojo in izvaja varnostne ukrepe v svoji TO; usklajuje delovanje, uporabo TO s pristojnimi poveljstvi JLA in OZN; sodeluje z občinskim upravnim organom za ljudsko obrambo pri izvajanju skupnih nalog; daje navodila in pomaga TOZD (OZD), krajevnim skupnostim pri pripravljanju in oskrbi njihovih enot TO in zavodov; odgovoren je za strokovno usposabljanje jeder narodne zaščite v OZD-ih, KS na območju občine, da se lahko vključijo tudi v splošen ljudski odpor, če pride do invazijskih razmer itd. (Kodrin, 1989: 87- 88).

starešin in vojakov ...« (Delo, 9. 10. 1975). Nadalje Butara spregovori še o predlogu novega zakona za SLO in DS. Zavzame se za nadaljnjo krepitev teritorialne obrambe, ki naj bi bila po njegovem uresničitvev Marxove zamisli o oboroženem ljudstvu. V članku je povzet govor republiškega sekretarja, ni opaziti komentarja ali ocene novinarja. Izpostavljeni so predvsem dosednji dosežki in načrti za prihodnost. Bralec je dobil celovito in relativno pozitivno podobo o stanju na področju SLO v Sloveniji.

Povzetek ocene vodstveno-štabne vaje, ki se je odvijala v vzhodnem delu Slovenije oktobra 1975, je za časnik "Delo" podal poveljnik republiškega štaba za vseljudsko obrambo generalpolkovnik Rudolf Hribernik-Svarun. Poudaril je mesto in vlogo slehernega občana v sistemu SLO, pomen usposobljenosti vseh družbenih mehanizmov za delovanje v vojnih razmerah itd. Avtor članka Boris Dolničar je izpostavil nekaj problemov, ki so se nanašali na organizacijo partizanske baze, zaledno preskrbo ter vodenje oziroma poveljevanje. Kljub temu pa je bila splošna ocena pozitivna. Rudolf Hribernik-Svarun je dejal: *«Prijetna je ugotovitev, da se rezultati vaje v marsičem presegli vsa pričakovanja, vaja je prepričljivo potrdila in ponovno dokazala, da najodgovornejši dejavniki že danes zelo večje rešujejo tudi najbolj zapletene naloge s področja obrambnih priprav, pri vseh ravneh in vseh dejavnikih smo lahko opazili velik napredek pri praktičnem izpeljevanju zamisli o vseljudski obrambi ...*« (Delo: *Nova spoznanja*, 25. 10. 1975, Boris Dolničar).

V decembru 1975 je bilo v "Delu" objavljeno poročilo s seje koordinacijskega odbora za ljudsko obrambo pri RK SZDL Slovenije. Po mnenju Francija Stresa je bila temeljna ugotovitev ta, da vsebinska razširjenost nalog s področja družbene samozaščite in ljudske obrambe zahteva ustrezno preobrazbo organiziranosti SZDL za delo na tem področju: *«... marsikdaj je bila naša dejavnost preplitva in neučinkovita in ni segla do slehernega delovnega človeka in občana.*« (Delo: *Skrb za obrambo*, 1. 12. 1975, Franci Stres). Skozi poročanje medijev se kaže, da so si družbene institucije v Sloveniji prizadevale, da bi teoretična izhodišča obrambnega koncepta vgradile v svoje delovanje in jih uspešno prenesla v prakso. Hkrati poudarjanje teh vsebin že kažejo na vse večji razkorak med teorijo in njenim prenosom v vsakdanje življenje.

Poročilo Tanjuga s komisije sveta ZSJ je bilo objavljeno kot kratka notica s seje na kateri so razpravljali o vlogi in dejavnosti sindikatov v sistemu SLO in DS. Sindikati naj bi se razvijali v smeri: *«... da bodo glavni nosilci SLO postali delovni ljudje in občani, organizirani v OZD-ih, krajevnih, interesnih in drugih organizacijah in skupnostih ...*« (Delo, *Nujno sodelovanje*, 2. 12. 1975). Sklepam, da je na zvezni ravni

obstajal interes, da se pristojnosti na obrambnem področju, ki so bile v rokah republike čim bolj razpršijo in prenesejo na nižje nivoje oblasti, kot so krajevne skupnosti, občine OZDi, sindikati itd.⁴⁴

Avtor članka *"SLO je pognal korenine"* Vasja Venturini je opisal prizadevanja ZSMS in štabov enot teritorialne obrambe pri vključevanju mladih v enote teritorialne obrambe. »S skupnimi napori so letos v enote teritorialne obrambe vključili več tisoč mladih, med njimi petino deklet, več kot tisoč pa se jih za vstop v teritorialno obrambo še pripravlja.« (Delo, 18. 12. 1975, Vasja Venturini). V članku je avtor predstavil potek urjenja 150 fantov in deklet, ki so se prostovoljno priključili SLO. Venturini je natančno in slikovito opisal urnik in dogajanje: »Disciplina je vzorna, učni program zelo obširen, (...) zborni pouk, spoznavanje orožja, orientacija, spoznavanje s splošnim ljudskim odporom in družbenopolitično ureditvijo ...« Venturini je izpostavil pomen ZSMS Maribor pri organizaciji te akcije. Omenil pa je tudi težave, s katerimi so se srečali organizatorji: »V začetku smo naleteli tudi na nerazumevanje in na težave, predvsem pri predstojnikih dijakov in pri nekaterih starših.« (Delo, 18. 5. 1975). Problem je predstavljala nepolnoletnost udeležencev in odgovornost zanje. V besedilu avtor večkrat uporabi termin mladi partizani, ki je pogosto nadomeščal naziv teritorialci. Pri opisih urjenja teritorialcev prevladujejo pozitivne ocene, ki so najpogosteje izražene z besednimi zvezami, kot so: vzorna disciplina, visoka motiviranost, dobra pripravljenost, politična osveščenost itd.

6.3.3. *Leto 1976*

Marca 1976 je avtor članka *"Moč varnosti in obrambe je v ljudskih množicah"* Lojze Briški ob kongresu Zveze komunistov Jugoslavije povzel dotedanji razvoj pri zagotavljanju ustavne in družbene varnosti in obrambe in kako ju naprej utrjevati. V relativno dolgem članku je obnovil doktrinarna in teoretična izhodišča družbenopolitičnega in obrambnega sistema, s poudarkom na samoupravljanju in vodilni vlogi zveze komunistov pri izgrajevanju sistema (Delo, 4. 3. 1976, Lojze Briški). Članek je vseboval teoretična izhodišča jugoslovanske obrambne doktrine,

---

⁴⁴ Sindikat je bil opredeljen, kot enotna in najširša razredna družbenopolitična organizacija delavcev in delovnih ljudi, in kot tak je imel neposredno in posredno vlogo in odgovornost za krepitev in razvoj SLO in DS, ki naj bi jo uresničeval v povezanem delovanju in usklajevanju znotraj SZDL. Sindikat je bil neposredno odgovoren za zagotavljanje splošnih in posebnih družbenih pogojev, v katerih so delavci uresničevali ustavno pravico in dolžnost krepitev, razvoja in varovanja samoupravnih družbenih odnosov (Vreg, 1987: 234).

veliko zapletene samoupravne socialistične terminologije, pohval dotedanjemu razvoju ter pravilnosti dotedanje usmeritve. Opozarja na nestabilno mednarodno okolje in mogočo nevarnost ogrožanja jugoslovanske politične ureditve ter ponovi že znana dotedanja stališča o vlogi delavca in občana v obrambnem sistemu. Ocenjujem, da je medij s poudarjanjem obrambne doktrine in zunanjega ogrožanja skušal utrditi zavest o pomembnosti vloge komunistov v obrambnem sistemu.

Ob ustanovitveni seji sveta za SLO in DS pri RK SZDL marca 1976, je Franci Stres povzel vsebino sestanka. Bralca je seznanil s sprejemom delovnega načrta za tekoče leto in izpostavil njegove temeljne vsebine. Poudarek naj bi bil na vzpostavitvi celovitega sistema usposabljanja, na problematiki kadrovanja, na podružbljanju obrambnih priprav (Delo: *Celovita obramba*, 26. 3. 1976, Franci Stres). Do sredine sedemdesetih let je bil bralec "Dela" večkrat seznanjen z aktivnostmi in načrti političnih organov na področju SLO in DS kot pa z dogajanjem neposredno v teritorialni obrambi.

Leta 1976 so je v teritorialni obrambi Slovenije začel ciklus osnovnega sedemdnevnega usposabljanja, ki je potekalo enkrat v petih letih. Poleg tega so bili pripadniki teritorialne obrambe vsako leto na dvodnevni taktični in mobilizacijski vaji, na katerih se je pokazala bojna pripravljenost enote. Odziv na vaje je bil visok, praviloma višji kot pri rezervnih enotah JLA. Vajo so potrdile moč in dobro organiziranost ter visoko stopnjo usposobljenosti teritorialne obrambe Slovenije (Munda 2001, Švajncer 1992).

Kodrin (1989: 82) je o usposabljanju teritorialne obrambe zapisal: V miru je bila priprava enot in štabov teritorialne obrambe usmerjena na usposabljanje, urjenje za izvajanje raznih oblik bojnega delovanja in za izvajanje drugih nalog med "splošno ljudsko vojno", predvsem v kombinirani obliki oboroženega boja. Enote so se pripravljale za delovanje na začasno zasedenem ozemlju, v lastnem zaledju, za boj proti diverzantskim terorističnim skupinam in tudi za preprečevanje "kontrarevolucionarnih" akcij proti SFRJ.

"*Vaje jutrišnjih branilcev*", je imelo naslov slikovito napisano poročilo z vaj pripadnikov teritorialne obrambe, ki so potekale v okolici Maribora. Avtor Marjan Kos je natančno opisal potek enega dne v taboru za urjenje enot teritorialne obrambe. Prevladovalo je podajanje izrazito pozitivne podobe: «... *povsod red in čistoča, (...) urejanje šotorov, osebne opreme je bilo hitro končano, (...) starešine so zadovoljni, doseženi rezultati so odlični.*» (Delo, 16. 6. 1976, Marjan Kos). Avtor je izpostavil: kar se da nazoren vojaški pouk, usposabljanje v rokovanju z orožjem, različne taktične vaje

in bogat kulturni program. Menim, da se je skozi opise usposabljanj enot teritorialne obrambe gradil pozitiven lik slovenskega teritorialca. Urjenja so bila opisana kot zahtevna, poudarjali so se red in disciplina, dobra usposobljenost, visoka motiviranost in odlični rezultati.

Pod naslovom "*Vnema in vedrina*" je Boris Lenič opisal dogajanje v taboru vzgojnega centra dolenjskih enot teritorialne obrambe. Opis je zasnovan iz dveh delov, in sicer kot dogajanje v taboru ter pogovor z častniki. Ton opisa je izrazito pozitiven: » *Vse teče po programu, niti minuta ni izgubljena, (...) kljub temu da je program izredno natrpan, pa so vsi pripadniki enote pokazali izredno pripravljenost in zagnanost, tako da bo zastavljeni cilj dosežen (...), v tabor so se vrnili utrujeni a zadovoljni da so uspeli storiti vse, kar so si zastavili ...*« (Delo, 14. 9. 1976, Boris Lenič). Citiran je bil častnik, ki je izrazil pohvalo: »*Deset tudi dvanajst ur traja naš pouk, a fantje in dekleta imajo toliko volje, da je tudi potem še čas za pogovore in pesem ob tabornem ognju ...*« Lenič je izpostavil posebnosti tabora in sicer: da v njem ni bilo aktivnega časnika, da so bili v njem zelo različno stari udeleženci, ter pripadniki različnih poklicev in občin. Omenil je tudi opozorilo častnikov: »... *da taka oblika urjenja precej stane, vendar uspešnost in učinkovitost odtehtata.*« (Delo, 14. 9. 1976). Tu se postavi vprašanje, ali ni morda izrazito pozitivna podoba urjenja mladih teritorialcev prikazana v funkciji pritegniti v TO čim več ljudi. Ocenjujem, da je imela teritorialna obramba v Sloveniji izrazito medijsko podporo.

Pouk in poveljevanje v teritorialni obrambi sta praviloma tekla v slovenskem jeziku, uporabljalo se je slovensko vojaško izrazoslovje, tako da je v osemdesetih letih že izšel prvi slovenski vojaški slovar. Usposabljanje enot teritorialne obrambe je v začetku trajalo po en dan, praviloma ob nedeljah. Enkrat letno je bila izvedena mobilizacija, kot mobilizacijsko-taktična vaja (Munda, 2001: 43).

V oktobru 1976 se je novinar Marjan Kos udeležil tabora teritorialne obrambe v okolici Maribora in podal celovit opis dogajanja v taboru. Opravil je razgovor s poveljnikom tabora, ki je med drugim dejal: »*Žal nam je, da smo morali zaradi izrednega zanimanja v tej drugi skupini odkloniti 250 mladih ljudi ...*« (Delo: *Mika jih znanje o orožju*, 5. 10. 1976, Marjan Kos). Edina negativna ocena v celotnem članku je bila, da so pri pregledu šotorov odkrili, da niso bili povsod pospravljeni. Kljub temu avtor poudari, da večjih disciplinskih težav ali izgrediv ni bilo.

Švajncer (1992: 206) je v knjigi o Teritorialni obrambi ocenil, da je imela večina teritorialcev svoje enote rada. Ob sklicih so prihajali skupaj stari znanci in prijatelji iz

civilnega življenja, zato je bila teritorialna obramba po njegovem mnenju priljubljena tudi med mladino.

V juniju je bila v "Delu" objavljena razprava Franca Šetinca v komisiji za SLO in DS. Šetinc je izpostavil problem "šablon in papirjev". Zavzel se je za konkretne akcije in poudaril pomen politične volje in zavesti, vloge socialistične zveze in zveze komunistov pri nadaljnjem razvijanju obrambnega sistema. Izrazil je zahteve po večji množičnosti in angažiranju vseh delovnih ljudi: *«... splošna ljudska obramba mora postati množična politična fronta.»* (Delo: *Slabo poslovanje zmanjšuje obrambno pripravljenost*, 23. 6. 1976, Tanjug). Po mojem mnenju so oblastne strukture skušale prek medija seznaniti posameznika z doktrinarnimi izhodišči obrambnega sistema in njegovi povezanosti s politično-družbenim sistemom "samoupravnega socializma". Poudarjala se je superiornost obrambne zasnove v primerjavi z drugačnimi ureditvami.

Poročilo "*General blato v akciji*" Borisa Lenića se je nanašalo na združeno taktično vajo v jugovzhodni Srbiji "Golja 76", ki je predstavljala preizkus znanja in pripravljenosti sistema SLO. Na vaji so sodelovali vojaki, partizani, teritorialci, pripadniki civilne zaščite in družbenopolitičnih skupnosti (Delo, 20. 9. 1976, Boris Lenić). Sledilo je nekaj člankov, ki so se nanašali na vojaško vajo, obravnavali pa so predvsem srbski del sistema SLO. Splošna ocena vaje je bila izrazito pozitivna, kot npr.: *«Vsi udeleženci vaje so pokazali visoko stopnjo zavesti in odgovornosti ter pripravljenost braniti našo svobodo in neodvisnost, naš samoupravni socialistični sistem (...), dobra izurjenost in pripravljenost enot, vaja je bila uspešno izvedena in je dosegla zastavljene cilje (...), na prvem mestu velja ugotoviti, da je bila "Golja 76" še en dokaz pravilnosti našega sistema splošnega ljudskega odpora, še enkrat se je pokazalo, da so enote JLA, teritorialcev, partizanov, civilne zaščite in vse prebivalstvo močna veriga, ki lahko zdrži in odbije še tako močnega sovražnika ...»* (Delo, 28. 9. 1976, Boris Lenić). Menim, da se je skozi medijsko vsebino utrjeval videz dobrega sodelovanja med različnimi komponentami jugoslovanskega obrambnega sistema, še posebej med enotami JLA in teritorialno obrambo.

Avtor članka Janez Odar je v članku "*Kako izrabiti prednosti okolja*" obravnaval tematiko ljudske obrambe in krajevnih skupnosti. Predvsem se je dotaknil problema kadrovskega načrtovanja in v zvezi s tem izrazil kritiko: *«... da v obrambnih pripravah vse prepogosto vključujemo ene in iste ljudi v različne občinske in krajevne vodstvene, pa tudi često operativne organe in enote ...»* (Delo, 19. 11. 1976, Janez Odar).

Povzetek težiščnih poudarkov iz stališč in sklepov problemske konference SZDL Slovenije o nalogah pri krepitvi obrambnih priprav je obravnaval članek *"Stalna krepitev obrambe"*. Temeljni vsebinski poudarki so se nanašali na: *»Nadaljnje podružbljanje ljudske obrambe, ki terja da vse družbene organizacije razvijajo takšne oblike političnega dela, ki bodo zagotavljale uresničevanje ustavnih določil...«* (Delo, 19. 12. 1976). Izpostavljen je bil tudi pomen drugih organizacij, kot so: sindikati, organizacije s področja telesne in tehnične kulture, organizacije s področja vzgoje in usposabljanja, ter zlasti zveza združenj borcev NOV: *»... ki so dolžne v procesu vzgoje in usposabljanja v vseh sredinah, predvsem pa med mladimi razvijati socialistični patriotizem, negovati in prenašati revolucionarne tradicije vrednote in izkušnje ...«*. Drugi poudarki so bili namenjeni politiki kadrovanja in pomlajevanju v vseh strukturah SLO (tudi v vodstvih in enotah teritorialne obrambe), večjemu vključevanju mladine in žensk ter bolj načrtnemu usposabljanju. Bralec je dobil občutek, da so aktivnosti pristojnih organov na področju obrambe stalne, da se teritorialna obramba konstantno razvija in izpopolnjuje ter da je vloga in odgovornost Slovenije pri teh dejavnostih bistvena. Vse pogosteje pa se v drugi polovici sedemdesetih v člankih ukvarjajo s problemi kadrovanja, vključevanja mladih in žensk v teritorialno obrambo, pomanjkanjem politične zavesti in premajhni vlogi nekaterih organizacij. Menim, da je bilo pisanje o teritorialni obrambi vse bolj v notranjepolitični vlogi utrjevanja federalnega položaja Slovenije.

Decembra 1976 je bil objavljen "aktualni" pogovor z načelnikom generalštaba JLA generalpolkovnikom Stanetom Potočarjem, kjer pa je beseda tekla tudi o teritorialni obrambi. Teritorialno obrambo je Potočar ocenil takole: *»... v TO smo v zadnjem obdobju dosegli velik napredek, pripadniki njenih enot so glede na sedanje možnosti naše vojne industrije oziroma glede na njihove naloge že zelo dobro oboroženi, pri tem so enote, ki imajo pri vseljuskem odporu odgovornejše naloge, deležne več pozornosti ...«* (Delo: *Aktualnih bodic je vsak dan več*, 18. 12. 1976, Boris Dolničar). Splošna ocena stanja v sistemu SLO je bila dobra, večjih problemov Potočar ni izpostavil. Zanimivo je, da je avtor intervjuja Boris Dolničar veliko pozornosti namenil teritorialni obrambi, kljub temu da je bil Potočar načelnik generalštaba JLA.

6.3.4. *Leto 1977*

O zvezni konferenci Socialistične zveze, ki je bila posvečena vseljudski obrambi je poročal članek *"Opiramo se na lastne sile"*. Poudarki vsebine so bili: nenehna in sistematična krepitev obrambe na vseh področjih, večje prizadevanje da bi ljudska obramba in družbena samozaščita postala predmet dejavnosti vsakega "delovnega človeka in državljana", varovanje pridobitev NOV in socialistične revolucije ter revolucionarne usmeritve na Titovi poti itd. Po mojem mnenju je medij pogosto v interesu politike igral vlogo agitatorja in hkrati branilca njenih interesov. General Franc Poglajen je pozitivno ocenil rezultate, dosežene v SR Sloveniji na področju vseljudske obrambe, ter spregovoril o dveh nalogah, ki naj bi bile težišče v prihodnosti: *«Krepitev SLO in DS v TOZD-ih, krajevnih skupnostih in usposobitev socialistične zveze za delovanje v morebitnih vojnih razmerah, zlasti v velikih centrih ...»* (Delo, 26. 1. 1977, Tanjug).

Marca 1977 je bil v "Delu" objavljen pogovor sekretarja izvršnega komiteja predsedstva CK ZK Slovenije Franca Šetince o dejavnosti slovenskih komunistov pri krepitevi vseljudske obrambe. *«Ko govorimo o teritorialni obrambi in vplivu komunistov, da bi se ta obramba okrepila, smo mnenja, da ne moremo ostati pri sprejemanju stališč in resolucij, (...) potrebujemo konkretizacijo naše politike ...»* (Delo: *Dovolj imamo splošnih stališč*, 23. 3. 1977). Ocenil je: *«Teritorialna obramba v SR Sloveniji je materialno dobro pripravljena, večina enot je oborožena z najsodobnejšim orožjem, tiste, ki pa še niso, bodo v kratkem dobile vse, kar potrebujejo. To smo zagotovili z načinom financiranja: vseljudska obramba je postala skrb združenega dela in pri tem ni večjih težav.»* (Delo, 23. 3. 1977). Šetinc je poudaril kadrovske okrepitve in pomlajevanje enot. Kot bistvo je izpostavil, da so "delovni ljudje" Slovenije razumeli in sprejeli ljudsko obrambo kot svoj interes. Zaznati je, da so se v Sloveniji začeli zavedati problema prenosa idej iz teorije v stvarnost, kar se je odražalo tudi skozi objavljene vsebine. V drugi polovici sedemdesetih se pojavlja vedno več tematik, ki so se dotikale konkretnih težav. Bralec je dobival vse objektivnejšo sliko o dinamiki razvoja teritorialne obrambe v Sloveniji.

"Vedno več mladih", članek avtorja Božidarja Lakote, je obravnaval prostovoljno vključevanje mladih v enote teritorialne obrambe. Poročal je: *«... da se je število prostovoljcev v enotah povečalo za 32 odstotkov. Kljub temu pa je prišlo do nekaterih težav, in sicer v nekaterih občinah ta akcija ni potekala zadovoljivo. Drug*

problem je predstavljal status mladincev - prostovoljcev, ki naj ne bi bil dovolj določno opredeljen. Očitno je namreč, da v občinah, kjer niso zabeležili posebnih uspehov, ni bilo dobrega sodelovanja med mladinsko organizacijo in štabi za teritorialno obrambo.» (Delo, 1. 4. 1977, Božidar Lakota). Lakota je menil, da bi bilo potrebno popraviti strukturo mladih prostovoljcev, med njimi naj bi bilo največ srednješolske, premalo pa kmečke in študentske mladine. Posebno pozornost so v člankih posvečali vključevanju mladih prostovoljcev v enote teritorialne obrambe. Po mojem mnenju je medij s širjenjem pozitivne podobe in nagovarjanjem odigral pomembno vlogo pri motiviranju in rekrutiranju za sodelovanje mladih.

Članek Borisa Dolničarja je maja 1977 opisoval tečaj za politične komisarje teritorialnih enot: *»Na tečaju, ki ga je pripravil štab teritorialne obrambe SR Slovenije je sodelovalo okrog sto političnih komisarjev. Posebno pozornost so namenili uresničevanju sklepov sprejetih na kongresih Zveze komunistov. Pomen tečaja je bil temeljito usposobiti za politično delovanje v enotah, da bodo komisarji še uspešneje utrjevali vojaške kolektive ter mobilizirali ljudi na podlagi naše notranje in zunanje politike.»* (Delo: *Zahteven program*, 18. 5. 1977, Boris Dolničar).

Tudi preko medija se je kazalo poudarjanje vloge Zveze komunistov na vseh družbenih nivojih, tako tudi na obrambnem. Njena vodilna vloga je bila zagotovljena z Ustavo 1974. Orodje vladavine Zveze komunistov je bil t.i. "demokratski centralizem", to je v bistvu pomenilo, da so najpomembnejše sklepe vedno sprejeli v najvišjih organih, torej v predsedstvu ali centralnem komiteju, kljub temu pa je določena organizacijska samostojnost republiških partijskih organov obstajala (Meier, 1996: 18).

Zveza komunistov je bila tudi v Zakonu o SLO opredeljena kot glavna pobudnica in nosilka politične in druge dejavnosti pri razvoju in graditvi SLO in DS, pri krepitevi sposobnosti in pripravljenosti družbe za uspešen odpor agresiji in drugim poskusom ogrožitve pridobitev osvobodilnega in revolucionarnega boja ter razvoja SFRJ na temeljih socialistične samoupravne demokracije (Vreg, 1987: 23).

V maju 1977 je v "Delu" izšlo poročilo iz seje sveta republike o uresničevanju ciljev in nalog SLO in DS v SR Sloveniji. O teritorialni obrambi je na seji govoril Miha Butara, republiški sekretar za ljudsko obrambo, ki je poudaril: *«... da občasne ter združene vaje teh enot zagotavljajo vedno boljšo bojno pripravljenost ...»* (Delo: *Iz domovinske dolžnosti*, 26. 5. 1977, Boris Dolničar). Kljub temu pa so na seji opozorili, da nekaj vprašanj ostaja odprtih: *»... včasih se na primer zdi, da je na tem področju med ljudmi premalo zanesenjaštva in prave volje, kar je bilo tako značilno za čas pred in*

zlasti med narodnoosvobodilnim bojem,(...) v obrambnih pripravah bi zato morali biti na ta faktor vsekakor dosti bolj pozorni,(...) že kar preveč zanemarjamo, rekli bi sprotne telesne in duševne priprave ljudi ...» (Delo, 26. 5. 1977). Skozi pregled člankov je opaziti nasprotujoča si stališča in poglede. S strani istih subjektov (najvišjih političnih organov), se je največkrat govorilo o izrazito pozitivni podobi sistema SLO in teritorialne obrambe, spet drugič pa je bila izražena negativna ocena in kritika glede istih vsebin.

Prispevek *"Tesno sodelovanje"* Božidarja Lakote je poročal o dosedanjih stikih in skupnih načrtih treh organizacij: komisije za SLO in DS pri predsedstvu RK ZSMS, komisije za SLO in DS pri republiškem odboru ZZB NOV ter komisije za družbeno dejavnost in SLO in DS pri republiškem odboru ZRVS Slovenije ter skupni seji o vprašanju vključevanja mladih v obrambne priprave. Splošna ocena je bila ugodna. Sodelovanje naj bi bilo boljše prav v zadnjih dveh letih. Te tri organizacije so po avtorjevem mnenju predstavljale pomemben dejavnik v formiranju obrambne zavesti in v prenašanju revolucionarnih izročil ter strokovnih izkušenj na mlado generacijo. Na seji je bilo izraženo stališče: *«... da bi morali mladi tvoriti večino v enotah teritorialne obrambe in da so zainteresirani za vključevanje, da pa se pogostokrat zdi, kot da tam niso zaželeni.»* (Delo, 30. 5. 1977, Božidar Lakota). Lakota je povzel večino stališč udeležencev seje, kakšnega posebnega spremnega komentarja ni zaznati, tako da pač podaja uradna stališča v javnost. Vsebine, ki so se nanašale na vključevanje mladih v enote teritorialne obrambe, so postajale vse pogostejše. Poudarjal se je pomen njihovega vključevanja v teritorialno obrambo. Oblasti so se po mojem mnenju zavedale pomena pritegnitve mladih v sistem obrambe, saj je preko njega potekala socializacija v "socialističnem duhu". Ocenjujem, da je pritegnitev posameznika v institucijo pomenila tudi povečati občutek pripadnosti, zaupanja in podpore političnemu sistemu in družbeni ureditvi.

Novembra 1977 je bila objavljena novica o imenovanju novega komandanta teritorialne obrambe Slovenije.⁴⁵ *»Na predlog predsedstva SR Slovenije je vrhovni komandant oboroženih sil Jugoslavije Josip Broz Tito imenoval 17. oktobra 1977*

⁴⁵ Poveljnik teritorialne obrambe je izvajal vodenje in poveljevanje v teritorialni obrambi in sicer v skladu z zakonom o Ljudski obrambi iz leta 1974. Za svoje delo, bojno pripravljenost in vodenje teritorialne obrambe je bil odgovoren pristojnemu organu družbenopolitične skupnosti v republiki. Štab teritorialne obrambe je deloval na podlagi politike skupščine SR Slovenije, smernic izvršnega sveta in sveta za ljudsko obrambo SR Slovenije (Munda 2001, Živković 1985).

generalmajorja Branka Jerkiča za komandanta teritorialne obrambe Slovenije. Dosedanji komandant Rudolf Hribernik, je bil razrešen dolžnosti, zaradi upokojitve na lastno željo.» (Delo: B. Jerkič komandant teritorialcev, 3. 11. 1977).

Decembra 1977 je bil opravljen pogovor s poveljnikom ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnikom Francem Tavčarjem za list "Naša vojska", ki ga je povzelo tudi "Delo". Tavčar je govoril o negotovem razvoju mednarodnih odnosov, ki naj bi narekoval nenehno bojno izgradnjo in ohranitev visoke bojne pripravljenosti. Omenil je tudi: *»Strategijo »posrednega prodiranja«, ki obsega vse oblike specialne vojne in naj bi skušala oslabiti notranjo čvrstost in obrambno sposobnost Jugoslavije. Glavna naloga naj bi bila zato krepitev bojne pripravljenosti vseh enot in poveljstev.» (Delo, 20. 12. 1977).* Poudaril je napredek pri izpopolnjevanju enotne naloge obrambe domovine s teritorialno obrambo SR Slovenije. *»Naše sodelovanje je bilo letos zelo plodno, saj je dobilo široko razsežnost v sami bazi med enotami armade in štabi teritorialne obrambe v občinah, krajevnih skupnostih, vaseh in zaselkih.» (Delo: Povezanost vseh sestavin SLO, 20. 12. 1977).*

Izpostavljanje ogroženosti od zunaj, kot realne nevarnosti v medijskih vsebinah, je bilo pogosto sredstvo pridobivanja podpore pri ljudeh za krepitev obrambnega sistema. V mediju so se propagirali dobri odnosi med slovensko teritorialno obrambo in JLA. Munda (2001: 46) trdi, da temu ni bilo tako, ko je zapisal: Dobra pripravljenost, izurjenost in opremljenost enot slovenske TO so ogrožala primat JLA. Zaradi konkurence in prestiža je hotela JLA zmanjšati moč TO z reorganizacijo in večjim zaposlovanjem aktivnih vojaških oseb.

6.3.5.   Leto 1978

Zveza komunistov je hotela večji vpliv pri vodenju obrambne politike. To si zagotovila z oblikovanjem komitejev za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito. Komiteji so bili oblastni državni organi, imenovale so jih skupščine pristojnih družbenopolitični skupnosti. Vodili so jih predsedniki oziroma sekretarji Zveze komunistov na posameznih ravneh. Tako so sveti za ljudsko obrambo izgubili svoj pomen. Komiteji so bili odgovorni za vodenje splošnega ljudskega odpora ter za varnost in samozaščito. Vse večkrat se je, zlasti na zvezni ravni, omenjalo delovanje notranjega sovražnika (Slapar, 1999: 70).

"*Na svojih mestih*" je bil naslov povzetka stališč s seje koordinacijskega odbora zvezne konference SZDL Jugoslavije za SLO in DS. Poudarili so, da je treba skrbeti za hitrejšo usposabljanje družbene baze za obrambno dejavnost. Opozorili so tudi, da bi morali v prihodnje posvetiti večjo pozornost precejšnjim razlikam glede stopnje podružbljenosti vseljudske obrambe, do katerih naj bi prihajalo zaradi nerazvitosti samoupravljanja in delegatskega sistema. »*Strokovno usposabljanje, širše vključevanje žensk v sistem teritorialne obrambe, enakomernejše usposabljanje mladine za obrambne naloge ...*« (Delo, 25. 1. 1978, Tanjug). Iz tega lahko sklepam, da je po mnenju države celoten proces t.i. podružbljanja teritorialne obrambe potekal prepočasi. Konec sedemdesetih se tako že kažejo razlike med usmeritvami, cilji in dejanskimi rezultati. Zato se pojavlja vse večje število člankov, ki opozarja na premajhno vključenost posameznika v procese odločanja in vplivanja v teritorialni obrambi.

Društvo novinarjev Slovenije je pripravilo enodnevni informativno-izobraževalni seminar za urednike in novinarje, ki so seznanjali javnost z dejavnostjo oboroženih sil in drugih dejavnikov družbene samozaščite. »*Razprava pa je poslužila tudi kot dogovor o bodočem in odgovornejšem delu novinarjev, ki posegajo na to področje.*« (Delo: *Skladnejše obrambne priprave*, 24. 2. 1978). V razpravi so se dotaknili nekaterih "vsebinskih spodrslijajev" v delu novinarjev na tem področju. Menim, da je bilo v interesu države kot lastnice medija, da ohrani vlogo, ki jo je imel časnik kot propagandist, agitator in zagovornik njenih idej in stališč. To je bilo značilno tudi za časnik "Delo" kot glasilo SZDL Slovenije in za njegovo vlogo vodilnega "mnenjskega" časopisa.

V maju 1978 je bilo objavljeno kratko poročilo s simpozija o teritorialni obrambi, ki se je odvijalo v Beogradu. Razpravljali so o pogledih marksističnih klasikov o vseljudski obrambi. (Delo: *Pomen vseljudske obrambe*, 14. 5. 1978, Tanjug). Simpozij je bil zastavljen kot poglobljanje teoretičnih izhodišč o obrambnem sistemu in možnostih nadaljnega razvoja teorije teritorialne obrambe.

Odmev na 11. kongres ZKJ z naslovom: "*Zapostavljene pobude*" je pripravil novinar Boris Dolničar. Avtor izpostavi, da je razprava pokazala tudi na številne pomanjkljivosti: »... ki opozarjajo da so načelne iztočnice v praksi včasih le malce preveč zastrte.« (Delo, 23. 6. 1978, Boris Dolničar). Avtor izrazi po mojem mnenju za tisti čas dokaj ostro kritiko, ko zapiše: »... zato je zadnji čas, da o obrambni pripravljenosti in predvsem o samozaščitni osveščenosti nehamo govoriti papirnato, s čimer si delamo medvedjo uslugo, saj le odlagamo naloge, ki se jih bodo slej ko prej

morali lotiti ...» (Delo, 23. 6. 1978). Izrazi tudi kritiko na vzpostavljanje sistema SLO in DS v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih, ter zanemarjanje politične sestavine obrambnih priprav. *»Potem takem si mora ZK prizadevati, da obrambne priprave postanejo vseljudsko politično gibanje.«* Vse bolj so se tudi skozi poročanje o teritorialni obrambi kazale razlike med slovenskimi in zveznimi pogledi na njeno vlogo in pomen v jugoslovanskem obrambnem sistemu. Zdi se, da so tudi novinarji začeli sprejemati bolj trdna in kritična stališča do zveznih oblasti v "konfliktu" o vlogi teritorialne obrambe in podpirali slovenska.

Članek *"Mraz in žulji ne motijo"* je opisoval usposabljanje enot teritorialne obrambe v bloškem učnem centru. V članku je poudarjena visoka zahtevnost urjenja: *»Program je napet, tudi po dvanajst ur dnevno traja osveževanje znanja in izpopolnjevanja.«* (Delo, 15. 5. 1978, Franci Stres). V ospredju urjenja je bila taktična izurjenost in njihovo samostojno delovanje v vojnih okoliščinah. Omenja se raba sodobnega orožja, s katerim, po avtorjevem mnenju, razpolagajo enote teritorialne obrambe. Poudarjena je bila: *»... živahna družbenopolitična dejavnost, zapolnjena z raznoterimi oblikami idejnopolitičnega usposabljanja in izobraževanja, ter seznanjanje z delovanjem ekstremističnih skupin naše emigracije v tujini ...*» (Delo, 15. 5. 1978). Enota se je tudi potegovala za naslov najboljše enote teritorialne obrambe v tekmovanju v Sloveniji.

V takratnem obdobju so prevladovale ocene, da Jugoslavijo najbolj ogroža notranji sovražnik, kot je liberalizem, desna gibanja, iredentizem itd. hkrati pa se je povečeval strah, da bo vse težja ekonomska situacija izzvala notranje nemire. Zato so poleg enot za protispecialno delovanje, ki so imele nalogo odkrivanja in likvidiranja diverzantskih skupin, določili tudi enote, ki naj bi delovale po varnostnih načrtih (Munda, 2001: 48).

"Družbena samozaščita - najučinkovitejša oblika obrambe samoupravnega sistema" je nosilo naslov poročilo Tanjuga o tridnevnem zasedanju komisije za SLO in DS. V članku so bila poudarjena stališča in ugotovitve vodilnih političnih institucij v obrambnem sistemu. Izpostavljen je bil: *»... pospešen proces podružbljanja obrambnih zadev, vedno večja zavest o nujnosti SLO in DS med delovnimi ljudmi in občani, neposredno sodelovanje komunistov v organih in oblikah vodenja in usmerjanja SLO in DS, še večje vključevanje žensk in mladine v obrambne aktivnosti ter da teritorialna obramba vse bolj prerašča v najširšo obliko organiziranja prebivalcev za oborožen boj, oboroženo zaščito ...*» (Delo, 23. 6. 1978, Tanjug). Ker je šlo za poročanje državne

tiskovne agencije je bila v članku odsotna vsakršna kritika ali dvom o izraženih stališčih komisije za SLO in DS. Pri poročanju prihaja do vse večjega razkoraka med članki, ki so se opirali na Tanjug in samostojnimi članki novinarjev.

Že čez tri dni izide članek, ki kritično obravnava problematiko uresničevanja nalog s področja SLO in DS v samoupravnih interesnih skupnostih. *»Na seji sveta za SLO in DS RK SZDL je razprava nakazala številne očitke in kritične pomisleke. V SIS naj bi prepočasi uresničevali naloge s področja SLO, tako v veliko SIS še ni imenovanih odborov za SLO in DS, sestava odborov ni zadovoljiva, o nalogah se razpravlja v ozkem krogu, poleg tega pa delegati o celotni problematiki vedo zelo malo ali pa nič ...«* (Delo: *Še je preveč vrzeli*, 29. 6. 1978, Franci Stres). Kljub nenehnemu ponavljanju vodilnih političnih organov o napredku sistema SLO in DS v družbi, pa očitno na vseh nivojih stanje le ni bilo tako rožnato, kot so trdile uradne oblasti. Avtor Franci Stres po mojem mnenju zavestno izpostavi negativne pojave pri izvajanju obrambnih nalog v praksi in skuša bralcu pokazati objektivnejšo sliko stanja.

Decembra 1978 je bilo objavljeno poročilo z novinarske konference o obrambnih pripravah Slovenije, na kateri so sodelovali poveljnik ljubljanskega armadnega območja Franc Tavčar-Rok, predstavnik glavnega štaba SRS za SLO Branko Jerkič in republiški sekretar za ljudsko obrambo Franc Sotlar. Poročali so: *»... o zavidljivi bojni pripravljenosti partizanskih enot, saj zdaj ni več koščka Slovenije, kjer te ne bi delovale (...), k njihovi dobri izurjenosti in organiziranosti so ogromno prispevale razne vojaške vaje.«* (Delo: *Velika izurjenost je porok obrambne moči*, 19. 12. 1978, Boris Dolničar). Podoba o slovenski teritorialni obrambi je poudarjeno pozitivna, saj teritorialna obramba tudi na političnem področju "razbijala centraliziranost in zavračala superiornost" zveznih vojaških ustanov. Po mnenju Munde (2001: 47) jo je večina Slovencev jemala za slovensko vojsko.

Leta 1978 so tudi v Sloveniji, kot prej že v drugih republikah, sprožili ogromno obrambno akcijo, ki je zajela skorajda vse prebivalce. V prispevku *"Žive obrambne priprave"* je Branko Soban poročal o izvedbi akcije z naslovom "Nič nas ne sme presenetiti". V akcijo naj bile vključene prav vse družbenopolitične skupnosti ter vsi delovni ljudje in občani zaradi preizkusa organiziranosti in obrambne pripravljenosti v morebitnih vojnih pogojih ali ob hudih naravnih nesrečah. (Delo, 25. 12. 1978, Branko Soban). Šlo je za množično akcijo, politično mobilizacijsko, ki pa v začetku ni vključevala enot JLA in teritorialne obrambe.

6.3.6. *Leto 1979*

Teritorialna obramba Slovenije je konec sedemdesetih dosegla svoj razvojni vrh in je po prepričanju Mirka Munde (2001) postala premočna. Teritorialna obramba je bila po njegovem mnenju vsaj tako dobro bojno pripravljena kot JLA. Brigade teritorialne obrambe pa so bile po ognjeni moči primerljive s partizanskimi brigadami vojne sestave JLA. Ker naj bi postala premočna, se je leta 1979 začela reorganizacija Teritorialne obrambe Slovenije. Ukinjene so bile divizije teritorialne obrambe kotčasne formacije, in povečalo se je število aktivnih vojaških oseb v TO. Slovenija se je politično, upravno in vojaško organizirala na 13 pokrajin. Oblikovani so bili pokrajinski štabi za Gorenjsko, Celjsko, Koroško, Vzhodno-Štajersko, Prekmurje, Zasavje, Posavje, Dolenjsko, Notranjsko, Ljubljana-mesto, Ljubljana-okolica, Južno-Primorsko in Severno-Primorsko (Munda, 2001: 48).

Junija 1979 je Željko Šepetavc poročal s seje predstavnikov jugoslovanskih mest in občin, ki so bile članice stalne sekcije za ljudsko obrambo. V razpravi so poudarili, da bi bilo potrebno preseči odtujenost prebivalcev v mestih, da so ostanki birokratizma še prisotni, ter da so pri podružbljanju koncepta obrambe šele na začetku (Delo: *Občan naj se aktivno vključi v obrambo*, 28. 6. 1979, Željko Šepetavc). Po eni strani opažam v člankih naštevanje uspehov pri t.i. podružbljanju obrambe, po drugi pa se konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih pojavlja vedno več člankov, kjer so bile izpostavljene težave in nezadostni uspehi podružbljanja v TO.

"Zakon o SLO bo dopolnjen z izkušnjam" nosi naslov Tanjugovo poročilo o pripravah na nov zvezni zakon o SLO. *»Potreben je zato, da bi se normativno uskladili nekateri novi pogledi o razvoju SLO, ter da se popravijo slabosti predvsem glede vloge zveze komunistov, ki je stari zakon naj ne bi dovolj opredeljevali, jasneje naj bi se opredelila vloga in pravica delovnih ljudi v temeljnih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih in občini ter da se razjasni vloga socialistične zveze v sistemu SLO.«* (Delo, 22. 11. 1979). Ob vse večjih predvsem gospodarskih pa tudi drugih težavah, je skušala država kot eno izmed rešitev ponuditi večjo vlogo Zveze komunistov v družbi. Te tendence so se začele pojavljati tudi na obrambnem področju. V "Delu" se je to kazalo kot spodbujanje večje aktivnosti komunistov v teritorialni obrambi.

V decembru 1979 je izšel članek avtorja Ivana Vidica, ki je temeljil na pogovoru z vodilnimi posamezniki, ki so sodelovali v sistemu SLO v SR Sloveniji. Opisan je bil dotedanji razvoj vseljdske obrambe ter načrti za prihodnost. V članku je

med drugim poudarjena popolna enakopravnost operativne armade (JLA) in teritorialne obrambe. »Odklonili smo tudi zmotna mnenja posameznikov, da je vojska s tem izgubila - kaj še, pridobila je. Zdaj lahko rečemo, da je visoka stopnja enotnosti pogledov na doktrino ljudske obrambe, da ni nobenih zavestnih odporov ...« (Delo: *Pripravljene pričakujemo mir*, 20. 12. 1979, Ivan Vidic). Vsebina nakazuje na različnost pogledov med armado in republiko glede vloge teritorialne obrambe. Kritiki, ki so prihajali iz vrst JLA so že ob sprejetju Ustave leta 1974 opozarjali, da nekatere uredbe uvajajo nefunkcionalno decentralizacijo in neučinkovit sistem t.i. kolektivnega poveljevanja. JLA naj bi skušala preko seminarjev, okroglih miz in poveljniško-štabnih vaj dokazati, da je poveljevanje v vojni nemogoče, dokler obstajata ločeni komponenti oboroženih sil (Špegelj, 2001: 58).

Kratko sporočilo o skupnem zasedanju vseh treh zborov v SR Slovenije, kjer so poslušali informacije o oceni varnostnih razmer v Sloveniji, je bilo v "Delu" objavljeno decembra 1979. Republiški sekretar za ljudsko obrambo je v svojem poročilu poudaril, da je: »Cilj obrambnega in samozaščitnega delovanja v naši družbi varovanje vseh temeljnih vrednot samoupravne družbe, pridobljenih v obdobju NOB, socialistične revolucije ...« (Delo: *Nove možnosti organiziranja za obrambo in samozaščito*, 20. 12. 1979). »Še boljše pogoje za te naloge naj bi zagotovil nov zakon o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, kjer naj bi bila posebej poudarjena vloga komunistov.« (Delo, 20. 12. 1979).

"Naša notranje politična enotnost je neomajen steber naše varnosti", je bil naslov povzetka pogovora z predsednikom CK ZKS Francetom Popitom. Popit je poudaril vlogo delovnega človeka in občana: »...ki je nosilec celotnega družbenopolitičnega in družbenoekonomskega sistema.« (Delo, 20. 12. 1979). »Veliko zgodovinsko vlogo in odgovornost na obrambnem področju ima Zveza komunistov.« Drugi poudarki so bili, da bi se morala okrepiti vloga žensk v teritorialni obrambi, narodni zaščiti in civilni zaščiti. »Nenehno je potrebno krepiti notranjepolitično enotnost, zato je potrebno stalno vzgajati ljudi v tem duhu in krepiti njihovo zavest.« (Delo, 20. 12. 1979).

Zdi se, da je država skušala zavarovati stanje in pridobitve na obrambnem področju tudi za obdobje po Titu, ki je predstavljal nedvomno vojaško avtoriteto.

Rešitev naj bi bila vse večje vključevanje komunistov v strukture teritorialne obrambe in poudarjeno ideološko izobraževanje.⁴⁶

6.4. OBDOBJE OD SMRTI TITA LETA 1980 DO KONCA LETA 1989

S smrtjo zgodovinskih voditeljev revolucije in socialističnega razvoja (Kardelj 1979, Tito 1980, Bakarić 1983), ki so s sredstvi partijske politike še obvladovali položaj v državi, je izginil odločilni subjektivni dejavnik. V prvi polovici osemdesetih let so se razgalila ostra mednacionalna in medrepubliška nasprotja, povezana predvsem z gospodarsko krizo (Prunk, 1998: 172). Po Titovi smrti so se po začetnem lovljenju ravnotežja v kompliciranem in nepreglednem sistemu kolektivnega vodenja s kratkimi mandati in "dežurnimi predsedniki" znova začeli močni centralistični in hegemonistični pritiski in mednacionalna trenja (Repe, 2004: 183).

Kmalu pa so se začele v vojaškem vrhu polemike ter akcije za nekatere spremembe v konceptu ljudske obrambe, še posebej ko je na čelo Zveznega sekretariata za ljudsko obrambo prišel admiral Branko Mamula⁴⁷. Največja sprememba pa se je

---

⁴⁶ Špegelj Martin v svoji knjigi Sjećanje vojnika opisuje dogajanja spomladi leta 1980: »Da bi dokazali da večnivojske oborožene sile niso dobra rešitev v primeru zunanje nevarnosti, je armadni vrh pod vodstvom generala Nikole Ljubičića, kot zveznega sekretarja za ljudsko obrambo in admiralom Brankom Mamulo, kot načelnikom Generalštaba JLA, spomladi 1980 sprožil novico, da naj bi oborožene sile Varšavskega sporazuma izvajale priprave na agresijo na SFRJ. Težka Titova bolezen in občutki, ki so se v povezavi s tem budili v celotni družbi, kot tudi politične špekulacije o razvoju »po Titu«, ki so se pojavljale v državi in v tujini, so ustvarjali ugodne pogoje za izvedbo manipulacije, s katero so hoteli unitaristi zrušiti Ustavo iz 1974. Po sprožitvi novice o mogoči agresiji, je bilo izdano povelje in kratki napotki, kako naj bi se vdor pričakal. Bojna pripravljenost oboroženih sil JLA je bila po kratkem postopku dvignjena na najvišjo raven, od Predsedstva so bile zahtevane in tudi dobljena nekatera pooblastila, s katerimi bi izvršili hitro mobilizacijo. Hkrati je bila objavljena delna in selektivna mobilizacija pomembnih zvrsti JLA in TO, veliko poveljstev je prešlo na t.i. vojne lokacije, enote JLA in TO pa so pod krinko vaj odšle iz vojašnic, ter vkopavale težko orožje. Ustvarjena je bila napetost, vendar brez odgovorov za vzroke. Vodstveni vrh JLA, je po mojem mnenju, z lažno povzročitvijo napetosti skušal doseči dva notranje politična cilja. Želel je doseči celovito homogenizacijo na celotnem teritoriju SFRJ in hotel prestrašiti zmedeno Predsedstvo SFRJ ter mu pokazati, da se lahko izogne katastrofi, če se spremeni organiziranost oboroženih sil in se hitro izvedejo spremembe v Ustavi in Zakonu o obrambi SFRJ. Spremembe naj bi šle v smer centralizacije pod enotnim vodstvom oziroma, da bi se namesto Generalštaba JLA formiral General štab oboroženih sil SFRJ. Nato bi se Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo in Generalštab oboroženih sil SFRJ združila v t.i. Štab vrhovnega poveljstva, ki bi omogočila samostojno delovanje vrhovne vojne strukture. Po dvajsetih dneh je bilo stanje povišane pripravljenosti ukinjeno tako hitro, kot je bilo uvedeno.«, (Špegelj, 2001: 59- 60).

⁴⁷ Branko Mamula v svoji knjigi "Slučaj Jugoslavija" takole opiše vzroke zakaj se je JLA zavzemala za spremembe v oboroženih silah: » Norme, na katere se sklicuje obramba vsake države, se nanašajo na enotnost bojišča, oboroženega boja, oboroženih sil in enotnost poveljevanja. Obramba Jugoslavije prav tako ni mogla biti izjema. V Ustavi 1974 tri stališča o imperativih uspešne obrambe države niso bila dovolj zastopana. Prvo se nanaša na Predsedstvo SFRJ, kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil. Njegovi člani so bili izbrani v republikah in avtonomnih pokrajinah in njim so dogovarjali za svoje

zgodila, ko je Mamulo zamenjal Kadrijević (Radaković 2003). V oboroženih silah so se vodile žolčne razprave in preiskave o tem kako Ustava iz leta 1974 onemogoča uspešno obrambo države. Vršil naj bi se močan pritisk na zvezne zakonodajne organe, da bi vsaj z delnimi spremembami zakonodaje, amandmaji pripomogli k učinkovitejšemu razvoju oboroženih sil in upravljanju z njimi. Pod učinkovitejšim vodenjem pa se je po Špegeljevem mnenju razumelo, ukinitev pristojnosti republik na področju teritorialne obrambe in prenos dela pristojnosti Predsedstva SFRJ na Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo (Špegelj, 2001: 59).

6.4.1. Leto 1980

O močno povečani bojni pripravljenosti teritorialne obrambe ob smrti Tita v časniku "Delo" ni bilo objavljenih posebnih člankov.⁴⁸ Tako je prvi članek, ki se je navezoval na slovenski del sistema SLO, obravnaval izpopolnjevanje sistema usposabljanja žensk v SLO in DS. » *Svet za ljudsko obrambo pri predsedstvu SRS je podprl stališča Sveta za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL Slovenije in predsedstva RK ZSMS Slovenije. Težišče usposabljanja naj bi bilo v rednih vzgojno-izobraževalnih organizacijah v okviru predmeta obramba in zaščita, tudi za usposabljanje za oborožene oblike odpora.*« (Delo: *Priprave žensk na SLO med šolanjem*, 18. 5. 1980).

"Vedno večja budnost in pripravljenost" nosi naslov poročilo o sestanku izvršnih sekretarjev predsedstev centralnih in pokrajinskih komitejev zveze komunistov, ki so zelo ugodno ocenili rezultate razvoja SLO in DS. »*Prav v tem času se je namreč izredno okrepila budnost in aktivnost vseh subjektov obrambe in zaščite. Proces hitrejšega razvoja obrambno-zaščitnega organiziranja v vseh okoljih družbe se uspešno*

---

delo, namesto da bi bili izbrani v federalni skupščini in ji bili tudi odgovorni, glede na to da poveljujejo oboroženim silam SFRJ. Drugo stališče se nanaša na pravico/dolžnost konsenza republik in pokrajin glede v ustavi potrjenih izključnih funkcij federacije, med katerima sta bili tudi obramba države in poveljevanje oboroženim silam. Iz tega je izšlo, da se je vpliv republik in pokrajin na pripravo in uporabo oboroženih sil vršil na osnovi njenega člana v Predsedstvu SFRJ in njeno pravico konsenza. Tretje stališče je, da so republike dobile status držav in med ostalim pravico da organizirajo svojo vojsko in jo tudi vodijo. Ustava iz 1974 je bila v nasprotju s pogoji, pod katerimi bi se lahko organizirale oborožene sile in izvajala obramba države. V tem je torej treba iskati vzroke, zakaj je JLA vztrajala, da se natančno definirajo pristojnosti in odgovornosti federacije za obrambo države in ustavno-pravna regulativa, ki bi ji to omogočila.«, (Mamula, 2000: 98).

⁴⁸ Prve dni januarja leta 1980 je resno zbolel vrhovni poveljnik ter predsednik predsedstva SFRJ in ZKJ Josip Broz- Tito. V enotah JLA in štabih TO so hitro reagirali. Ocene so govorile, da lahko pride do agresije sil Varšavskega sporazuma. V začetku februarja so bili v štabih seznanjeni z ukrepi za primer smrti vrhovnega poveljnika. Zaposleni so se ob objavi sporočila o njegovi smrti (4. maja 1980) samoiniciativno zbrali v štabih, organizirali neprekinjeno delo, spremljali žalne slovesnosti in pripravljali mobilizacijo enot. Vsi zaposleni so ostali v štabih do 10. maja. Do sredine tega meseca je tekla stalna dežurna služba, potem pa je bila povišana pripravljenost preklicana (Munda, 2001:48).

nadaljuje. *Delovni ljudje in občani so dokazali odločno pripravljenost da branijo našo svobodo, neodvisnost, teritorialno nedotakljivost in socialistični samoupravni sistem.*» (Delo, 20. 6. 1980). Vsebina je prilagojena razmeram v družbi oziroma notranje in zunanje političnemu dejavniku. Ob smrti Tita je prevladoval strah pred posegom od zunaj ali pa celo notranja destabilizacija, zato je vsebina člankov v funkciji poudarjanja dosežkov, stabilnosti, trdnosti, enotnosti in kohezivnosti.

V juniju 1980 je izšlo slikovito poročilo avtorice Katje Roš z naslovom *"Ko so prišli možje v zelenem, je bilo v Lojah še bolj zeleno"* o sodelovanju teritorialcev in domačinov v odročnih kmetijah na Tolminskem. Smisel je videla avtorica v tem, da se zblížajo rezervna vojaška moštva z ljudmi, ki v izrednih razmerah v gorskem svetu bijejo boj za preživetje. Tolminski teritorialci so namreč sodelovali pri kmečkih opravilih in košnji na osamljeni gorski kmetiji (Delo, 28. 6. 1980). Vsebina je osredotočena na pozitiven prikaz teritorialne obrambe in njenega sodelovanja z civilnim prebivalstvom. Izpostavila se je vloga teritorialca kot nesebičnega marljivega posameznika, ki je pripravljen vedno priskočiti na pomoč.

Osnutek smernic za razvijanje SLO in DS, ki ga je oblikoval Vzhodnoštajerski pokrajinski odbor za SLO je v "Delu" objavil avtor Marjan Kos in predstavil poudarke: posebna pozornost naj bi bila posvečena obrambni vzgoji, pokrajinski štab teritorialne obrambe naj bi posvečal posebno skrb različnim oblikam urjenja in vzgoje pripadnikov enot teritorialne obrambe in narodne zaščite ter njihovi oborožitvi (Delo: *Načrtno razvijati SLO*, 1. 7. 1980, Marjan Kos).

Da pa je bil položaj v Jugoslaviji zaradi smrti Tita negotov kaže povečana aktivnost obrambnega sistema, o čemer govori članek z naslovom *"Široko družbeno gibanje vseh občanov v obrambi"*, katerega vsebina je razprava o akciji "Nič nas ne sme presenetiti". *»Vaja naj bi bila še bolj množična in politično-mobilizacijska. Vanjo naj bi vključili vsi delovni ljudje in občani, sprememba v primerjavi z akcijami iz prejšnjih let je bila ta, da naj bi udeležence usposabljali tudi za vodenje oboroženega boja, zlasti za protidesantno in protioklepno bojevanje, zato naj bi aktivnosti usklajevali tudi z enotami JLA in teritorialne obrambe.*» (Delo, 3. 7. 1980).

Politična ocena in aktivnost v enotah in štabih teritorialne obrambe, ki so jo podali na sestanku sekretarjev medobčinskih svetov ZKS je bila objavljena kot povzetek razprave. V njej so ugotovili, da so bili na tem področju v preteklosti doseženi pomembni rezultati: *»To je posledica prizadevanj za podružbljanje obrambnih zadev, zavestne usmeritve in vse tesnejšega sodelovanja poveljstev teritorialne obrambe z*

družbenopolitičnimi vodstvi v posameznih okoljih.« (Delo: *Nenehno preverjanje*, 10. 7. 1980). Poudarjena je vse boljša organiziranost, disciplina, izpopolnjevanje oblik izobraževanja, predvsem na idejno političnem področju. Opozarjalo se je na nujnost posvečanja večje pozornosti mladim prostovoljcem ter še večjemu vključevanju žensk in deklet v obrambni sistem. »*Posebno pozornost je potrebno nameniti pripravam za dograjevanje novega srednjeročnega načrta razvoja teritorialne obrambe, pri čemer velja posebna pozornost nadaljnjemu razvoju narodne zaščite.*«⁴⁹ (Delo, 10. 7. 1980).

O usposabljanju 250 mladih prostovoljcev iz občine Maribor govori prispevek "*Tabor mladih prostovoljcev*". Avtor je skušal čim bolj nazorno prikazati življenje in delo v taboru, prevladovala pa je izrazito pozitivna predstava. »*Povsod vladata red in disciplina. Vsak ima svoje delo in svoje zadolžitve. Razvito je politično, kulturno in športno življenje. Mladi se usposabljujejo v ravnanju z različnimi vrstami orožja, s taktičnimi postopki v obrambi in napadu ter drugih vojaških veščinah ...*« (Delo, 30. 9. 1980, Marjan Kos). Članek je neke vrste poročilo s "terena", kjer skuša avtor, po mojem mnenju, prikazati pozitivnost, zanimivost in privlačnost načina izobraževanja v TO. Avtor je s krajšimi pogovori z nekaterimi udeleženci in vodilnimi v vaji prikazal njihove vtise, vlogo in dožemanje vaje. Bralec je dobil informacije, ki so krepile ugled in podobo Slovenske teritorialne obrambe.

Pravilnost usmeritve, ki je poudarjala vodilno vlogo Zveze komunistov na vseh nivojih odločanja in usmerjanja razvoja, predvsem na obrambnem področju, ter poseben pomen enotnosti in nujnosti njene prisotnosti za uspešno delovanje sistema poudarja Tanjugovo poročilo, ki je posvečeno posvetovanju izvršnih sekretarjev centralnih in pokrajinskih komitejev ZK. Ocenili so, da so upravičili svoj obstoj, saj so: »*Uresničili vodilno vlogo in posebno politično odgovornost zveze komunistov na področju SLO in DS ...*« (Delo: *Trden zaščitni sistem*, 9. 10. 1980, Tanjug). Poudarili so utrditev enotnega obrambnega sistema in nadaljnje podružbljanje obrambe.

---

⁴⁹ V zvezi z Narodno zaščito Mamula pravi: »Oblikoval se je tudi tretji del vojaške organizacije, katerega so nekatere republike skušale izvzeti iz kontrole Vrhovnega poveljstva - Predsedstva SFRJ. V Sloveniji zadeve okoli t.i. narodne zaščite nikoli niso bile pripeljane do konca. Slovensko vodstvo je vztrajno trdilo, da narodna zaščita ni oborožena oziroma, da je oborožena samo z lovskim orožjem, ter da sodeluje z milico, posebno na mejnih območjih, kjer naj bi opravljala mejno kontrolo namesto t.i. prostorskih struktur teritorialne obrambe. Nadaljnje razlage so se nanašale na pozitivne izkušnje narodne zaščite iz časa NOB na okupiranih področjih Slovenije. Nikoli dovoljena ter brez pravnega statusa in regulative v zakonodaji SLO je Narodna zaščita organizirano dočakala vojno leta 1991.«, (Mamula, 2000: 62-63).

6.4.2. *Leto 1981*

Tanjug je januarja 1981 objavil poročilo o ocenah, ki so jih podali izvršni sekretarji predsedstev centralnih in pokrajinskih komitejev ZK, zadolženih za delovanje zveze komunistov v SLO in DS. *»V vseh enotah in štabih teritorialne obrambe vlada visoka stopnja moralno-politične enotnosti, homogenosti in organiziranosti, (...) vse analize kažejo, da je moralno-politični položaj v enotah teritorialne obrambe zelo dober, (...) s podružbljanjem se je teritorialna obramba razrasla v močno oboroženo silo, ki danes zajema več kot 5 odstotkov vseh prebivalcev države.«* (Delo: *Usposabljanje z delom in ob delu*, 29. 1. 1981, Tanjug). Menim, da je bilo poudarjanje moralno-političnega položaja, enotnosti in homogenosti v teritorialni obrambi v funkciji spodbuditi pri bralcih občutek povezanosti in trdnosti celotnega obrambnega sistema ter zakriti razlike v pogledih na prihodnji ustroj oboroženih sil, ki so jih zastopale republike in JLA.

»V narodno zaščito čim širši krog občanov« je bil naslov članka, katerega vsebina se je nanašala na sejo sveta predsedstva SRS za ljudsko obrambo, ki je potekala v republiškem centru za obrambno usposabljanje v Poljčah. Svet je obravnaval osnutek smernic za nadaljnji razvoj teritorialne obrambe. V članku je bilo posebej poudarjeno, da je: *»... potrebno krečiti ustavno vlogo in odgovornost republik in pokrajin ter družbenopolitičnih skupnosti za organiziranje in usposabljanje teritorialne obrambe.«* (Delo, 21. 5. 1981). V vsebini seje predsedstva SR Slovenije se kaže "upor" republik po spremembah v obrambnem sistemu, Slovenija je jasno zavzela stališče, da želi obdržati z ustavo in zakonom določene pristojnosti in naloge v obrambi. Mamula je v svoji knjigi "Slučaj Jugoslavija" zapisal: *»Republike so bile najmanj pripravljene razpravljati o čemerkoli, kar bi lahko pomenilo spremembe znotraj oboroženih sil. Dosegle so toliko vpliva na organizacijo in vodenje v oboroženih silah, da bi vsaka sprememba pomenila njihovo škodo. V republikah ni bilo pripravljenosti, da se odrečejo svoji vojski (op.a. Teritorialni obrambi). Pravzaprav se je to razumelo kot največji dosežek nacionalne in državne suverenosti republik.«* (Mamula, 2000: 55).

»V zakonu o obrambi bo precej novosti« je naslov poročila iz Beograda, kjer so delegati odbora za ljudsko obrambo v zveznem zboru obravnavali osnutek zakona o SLO. Med novostmi je bilo v članku omenjeno: *»... prilagoditi sistem SLO za delovanje ne le v primeru vojne, pač pa tudi v primeru morebitnih kriznih stanj. Zakon naj bi podrobneje opredelil vlogo ZKJ v sistemu SLO v miru in vojni, novi zakon naj bi določil*

tudi, da je predsedstvo SFRJ kolektivni vrhovni poveljnik oboroženih sil.» (Delo, 15. 10. 1981). Na podlagi izkušenj iz Hrvaške leta 1971 in Kosova 1981 je bilo zaradi možnosti notranjih nemirov potrebno na to pripraviti tudi JLA in teritorialno obrambo. Ker je bila njihova organizacija, oprema, doktrina in taktika zasnovana za obrambo države pred napadom večjih vojaških formacij od zunaj, so bili za pripravo na notranje nemire in spopade potrebne spremembe. S poslabšanjem občega položaja v družbi, predvsem na ekonomskem oziroma gospodarskem področju (tudi zaradi nestabilnih razmer v mednarodnem okolju - naftna, gospodarska kriza), in s tem posledično destabilizacijo notranjega okolja, se začnejo bolj očitno kazati razpoke v osnovi političnega sistema in s tem tudi v sistemu obrambe kot njegovem neločljivem delu. Bolj izrazito se pokažejo razlike med teorijo oz. doktrino in njenim izvajanjem ter delovanjem v praksi v zapletenem notranjem okolju, prežetem z različnimi političnimi interesi (federacija proti centru), različnimi ekonomskimi pogledi, nerešenimi mednacionalnimi odnosi, kar se odraža tudi v medijih.

Članek *"Samozaščitno ravnanje ponekod zaostaja"* je opisoval vsebino seje predsedstva zvezne konference SZDL Jugoslavije o uresničevanju zasnove SLO. Poleg poudarjenih uspehov, je bilo izraženo kar precej kritik in slabosti na dotedanji razvoj. Izstopale so predvsem: nezadovoljivo usklajevanje med družbenopolitičnimi organizacijami, premajhno sodelovanje mladine v sistemu SLO, premalo odkritega pogovora o problemih, ljudje niso seznanjeni z načrti, gospodarske težave negativno vplivajo na izvajanje sistema SLO, zaznati je kontrarevolucionarno nevarnost in neugoden trend v mednarodnih odnosih (Delo, 28. 10. 1981, Tanjug). Članek ne opredeli natančno, v katerem delu države se pojavljajo težave, zato je bilo to prepuščeno presoji bralca.

6.4.3.   Leto 1982

Interes zveznih oblasti po povečanju vpliva na vodenje in delovanje teritorialne obrambe je bil vse bolj "agresiven". V marcu 1982 je bil v "Delu" objavljen povzetek govora Milana Daljevića o SLO in DS. Daljević je v svojem govoru najprej izpostavil pozitivne elemente: *»Obrambne sile so se okrepile, dosegli smo pomemben napredek, SLO uspešno uresničujemo, sistem je iz dneva v dan bolj organiziran itd.*» Opozoril pa je tudi na pomanjkljivosti: *»... idejno-vzgojno delo z mladimi danes ne ustreza dejanskim potrebam in možnostim, ZSM in druge organizacije na tem področju ne*

prispevajo toliko, kot bi morale, (...) Zveza komunistov mora biti nenehno v ofenzivi in se bojevati proti vsem oblikam nacionalizma in drugim sovražnim protisocialističnim in protisamoupravnim silam ...» (Delo: Bolj kritično ocenjevati politično-varnostne razmere, 25. 3. 1982, Tanjug).

O poslabšanju stanja v državi pričajo tudi vse večje težave pri popolnjenju oboroženih sil. Novica povzeta po Tanjugu, ki obravnava vsebino seje predsedstva ZK in ZSM Jugoslavije nosi naslov *"Vsi mladi bi morali biti vključeni v SLO"*. Članek govori o problemih, in sicer: *»... da v SLO niso vključeni vsi mladi, kar naj bi bilo nedopustno, opozorili so na številne slabosti pri usposabljanju zunaj šolske mladine, da primanjkuje ustreznih učbenikov, da se iz leta v leto vedno manj mladih zanima za šolanje na vojaških šolah in akademijah.«* (Delo, 19. 3. 1982, Tanjug). Sicer so te navedbe zadevale sistem SLO v celotni državi in se niso nanašale specifično na Slovenijo. Bralec se je tako iz dneva v dan srečeval z vedno več informacijami, ki so pričale o problemih v sistemu SLO, medtem ko se je o slovenski teritorialni obrambi še naprej pisalo izrazito pozitivno.

"Družba se najuspešneje brani z dobrim razvojem", je bil naslovljen povzet govora Milana Daljevića, izvršnega sekretarja predsedstva CK ZKJ v komisiji za vprašanja SLO in DS. Poudarki iz govora, ki so bili objavljeni v članku, se nanašajo predvsem na: vlogo komunistov v sistemu SLO, opozarjanje na mogoče nevarnosti za državo: *«... to je posebna vojna, ki teče na gospodarskem, idejnem, političnem, kulturnem in na drugih področjih družbenega življenja.»* (Delo, 27. 6. 1982). V članku so bili poudarjeni enakopravnost, bratstvo in enotnost narodov kot temelji obrambe in varnosti. *»Poglavitna bitka za ureditev obrambnozaščitne sposobnosti države bo v prihodnjem obdobju prvenstveno tekla na področju uresničevanja gospodarske stabilizacije ...«* (Delo, 27. 6. 1982). Vsebinski poudarki že kažejo na zavedanje o bistvenih problemih, ki bi lahko destabilizirali državo tako na političnem kot na obrambnem področju. Kljub temu se je kazalo močno zaupanje v dotodanje mehanizme zagotavljanja trdnosti sistema in v to se je skušalo prepričati tudi bralca.

Novembra 1982 je bil objavljen povzetek seje sveta predsedstva SR Slovenije za ljudsko obrambo, kjer so obravnavali poročilo o uresničevanju zasnove SLO in DS v obdobju 1979 do 1982 v SR Sloveniji. Ocena sveta je bila, da je bil dosežen napredek in pomembni uspehi pri razvoju obrambnih sil, to je teritorialne obrambe, civilne zaščite, narodne zaščite in drugih (Delo: *Samozaščitno ravnanje del vsakdanjosti*, 12. 11. 1982).

Teritorialna obramba Slovenije je leta 1981 vključevala 4,5 odstotka prebivalstva, štela je 86.000 ljudi. Imela je 19 brigad in je dosegla kakovostni napredek, bila je ugledna in dobro organizirana ter izurjena vojaška organizacija (Munda, 2001).

6.4.4. Leto 1983

S seje SZDL o vlogi ter nalogah socialistične zveze na področju obrambe je junija poročal Tanjug, »SZDL naj bi nekatere stvari spremenila, še večji poudarek naj bi bil na praktičnem izpolnjevanju nalog pri obrambnih nalogah od delovne organizacije do republik in manj na teoretičnih razpravah.« (Delo: Težišče dela v krajevnih skupnostih, 21. 6. 1983, Tanjug).

V avgustu je bila v "Delu" objavljena serija člankov o vojaški vaji "Enotnost 83", ki se je odvijala v Makedoniji, v njej so sodelovale tako enote JLA kot teritorialne obrambe. Vaja je bila prva preizkušnja vseh struktur SLO po "Golji 76". Na vaji se je preizkušal koncept sodelovanja sil JLA in teritorialne obrambe v globljem zaledju nasprotnika. Pomembna je bila kot preizkus nekaterih novih orožij in obrambne pripravljenosti vseh subjektov na območju, kjer je bila vaja izvedena. Podane so bile izrazito pozitivne ocene za izvedbo vaje, dosežene cilje ter skupno delovanje vseh sestavnih delov sistema SLO. Izpostavljena je bila: visoka motiviranost udeležencev, stabilno moralnopolitično stanje enot, zelo dobra izurjenost, izredno sodelovanje vseh pripadnikov oboroženih sil s prebivalstvom.⁵⁰

---

50 Mamula o vojaško-taktični vaji zapiše: » Glede na to, da se nismo bili sposobni soočiti z realnostjo situacije ki je nastajala (op. a..možnost izbruha notranjih nemirov), smo bili prisiljeni delati to in toliko, kolikor je družba in njene vodeče strukture ter vedenje visokih starešin lahko sprejelo. Odločili smo se odpreti problem širših izrednih razmer v državi s poudarkom na vojaški intervenciji od zunaj. Opredelili smo mogoče okoliščine na jugovzhodnem bojišču (JVB), kjer so nedavne izkušnje iz Kosova služile kot model, pomembne tudi za ostale dele države, v katerih bi se lahko zgodili podobni nacionalni ali socialni nemiri. V poveljniško-štabni vojaški vaji, imenovani »Enotnost '83.« smo vključili federalno državno in partijsko vodstvo, vodstva republik Srbije, Makedonije in Črne Gore in Pokrajine Kosova kot neposredne udeležence, vodstva ostalih republik kot posrednike in sodni aparat. Poveljstva in štabi JLA in teritorialne obrambe so delali po načrtu za takšno vojno možnost, Generalštab in Ministrstvo za obrambo skladno s svojimi vlogami v štabu Vrhovnega poveljstva. S pripravljenim elaboratom za vajo, osnovno situacijo in presekih po etapah vojne smo udeležence vpeljali v resne probleme. Napadalec je prešel državno mejo, napredoval v globino ozemlja z napadalnimi klini, zračnimi desanti in masovnimi udari zračnih sil pokril večji del jugovzhodnega bojišča, v nekaj rajonih pa so izbruhnili nacionalni nemiri. Nekateri so nas opozarjali, da ne bi odšli z vajo predaleč, predvsem pri lociranju rajonov nemirov in uporabe oboroženih sil pri likvidaciji žarišč. Samo republike in pokrajine so imele pravico podati ocene varnosti na svojem ozemlju. Vse ostalo je bila uzurpacija njihovih ustavnih pravic, v kolikor bi to počela JLA, je bila to neposredna nevarnost za ustavni red države. Le malo se jih je vznemirilo zaradi izgube kontrole nad delom ozemlja, problemi mobilizacije, manevrih sil in vojnih rezerv v nastalih razmerah. Odprlo se je tudi vprašanje, sicer dobro poznano v Generalštabu - preveč vojaških rezerv ljudi, hrane, goriva in drugih materialnih

O imenovanju novega poveljnika Teritorialne obrambe Slovenije je septembra 1983 objavljena le kratka notica. »Imenovan je bil z ukazom predsedstva SFRJ, dotedanjemu poveljniku je potekla dolžnost zaradi upokojitve.« (Delo: Radislav Klanjšček poveljnik TO Slovenije, 16. 9. 1983). Opazno je podarjena ustavna vloga predsedstva SFRJ kot vrhovnega poveljnika oboroženih sil, torej tudi teritorialne obrambe v Sloveniji, kljub temu da je bila podrejenost teritorialne obrambe predsedstvu bolj načelna kot dejanska. Predvideno je bilo, da silam na začasno zasedenem ozemlju poveljujejo štabi teritorialne obrambe podrejeni republikam, ter preko njih Predsedstvo - Vrhovno poveljstvo. Predsedstvo države je delovalo v svoji ustavni vlogi Vrhovnega poveljstva. V predsedstvu je obstajala tudi komisija za vodenje in poveljevanje, imenovana Vojaška komisija. To delovno telo je vodil predsednik predsedstva, v njej so bili še podpredsednik, član predsedstva in zvezni sekretar za ljudsko obrambo. Po pravilu je komisija predhodno zasedala in pripravljala mnenja, stališča in predloge za sestanke Predsedstva (Dizdarević, 1999).⁵¹

6.4.5. Leto 1984

Poročilo z seje predsedstva RK ZSMS na kateri je potekala razprava o teritorialni obrambi je nosilo naslov "*Hitreje po poti podružbljanja ljudske obrambe in varnosti*". Razpravo naj bi po mnenju avtorice članka Jožice Grgič sprožila mladinska organizacija iz JLA, ker je bila mnenja, da se ZSMS zavzema za krepitev teritorialne obrambe na škodo JLA. »Člani predsedstva so menili, da bi morali prerazporediti sile in materialna sredstva v prid TO, saj naj ne bi bila dovolj dobro opremljena, kar pa naj

---

dobrin v Vojvodini, Slavoniji in v nekaterih drugih delih države, ter premalo v Makedoniji, Črni Gori in južni Srbiji. Po opravljenih analizah vaje pred skupino najvišjega vodstva države in oboroženih sil smo sklenili, da je neizbežno nadaljnje razvijanje celotnega sistema SLO za delovanje v kompleksnih razmerah napada in notranjih nemirov. Mnogo težje je šlo pri spremembah, ki jih je bilo potrebno narediti v oboroženih silah, da bi se doseglo enotno vodenje in iz njega izključila republiška vodstva. Problem je zašel pregloboko v ustavni sistem države in bilo bi preambiciozno pričakovati, da bi na podlagi ene štabne vaje republiškim in zveznim oblastem ponudili nov sistem vodenja in poveljevanja v oboroženih silah.« (Mamula, 2000: 59-60).

⁵¹ O vseh pomembnih vprašanjih obrambe je po ustavi odločalo Predsedstvo države. Z ustavo je bilo potrjeno da ima Predsedstvo SFRJ Zvezni svet za obrambo. To je bil svetovalni organ širše sestave - člani so bili najodgovornejši državni in politični funkcionarji Federacije, republik in pokrajin, vojaški vrh ter nekatere pomembne politične in vojaške osebe. V tem organu se je razpravljalo o najpomembnejših konceptualnih in strateških vprašanjih obrambe. Ocenjevalo se je mednarodne vplive s stališča obrambe države; razvoj in organizacija in opremljanje oboroženih sil; splošno stanje v vojski; predlogi pomembnih zakonskih aktov o sistemu obrambe; stanje in razvoj vojaške industrije; večji načrti oboroževanja; kot je bila npr. proizvodnja tanka ter nadzvočnega letala in podobno (Dizdarević, 1999: 399).

bi bilo razumljivo glede na to, da dobiva znatno manjši delež sredstev (JLA- 6 % , TO- 0,3%). Menili so še, da bi morali to razmerje spremeniti, kajti TO je enakovreden del oboroženih sil.« (Delo, 10. 2. 1984, Grgič Jožica). Na podlagi vedno bolj javnih razlik v stališčih med Slovenijo in nekaterimi strukturami znotraj JLA o vlogi, pomenu in financiranju teritorialne obrambe je bralec postajal vse bolj seznanjen z objektivnimi informacijami in realnejšim stanjem.

Težav znotraj teritorialne obrambe se je dotaknil prispevek Gregorja Pucelja z naslovom *"Več komunistov med teritorialci"*, ki je obravnaval oceno razmer občinske teritorialne obrambe, podane na seji predsedstva MK ZKS Ljubljana. Pucelj je omenil nekatera odprta vprašanja, ki so jih obravnavali na seji: *»Zaskrbljujoče je, da se zaradi staranja in odhoda zdajšnjih poveljniških kadrov iz vrst teritorialne obrambe zmanjšuje število komunistov. Potrebno bi bilo izpeljati ustrezne postopke za sprejem v ZK med srednješolci.«* (Delo, 9. 4. 1984, Pucelj Gregor). *»Poleg slabega sodelovanja z mladinsko organizacijo, od koder prihaja v enote TO vse premalo mladincev prostovoljcev, prihaja tudi do prevelike odsotnosti z vaj teritorialne obrambe. Prihodnje naloge naj bi zato bil, povečati število komunistov in spodbujati mladince prostovoljce za vstop v teritorialno obrambo.«* Vse slabši odnosi med Slovenijo in centrom so se odražali tudi v upadanju števila komunistov v teritorialni obrambi, na kar je opozarjalo precejšnje število člankov.

"Brezkompromisen boj proti tistim, ki hočejo spodkopati enotnost in bratstvo naše skupnosti" je nosil naslov povzetek poročila o zasedanju komisije za SLO in DS. Povzeti so bili govori najpomembnejših delegatov zasedanja, katerih poudarki so bili: *»Podcenjevanje pomena SLO in DS je nevarno, skrb za obrambo je naloga vseh, mednarodne razmere se zaostrujejo, sistem SLO je sad samoupravljanja, zanemarjajo se kulturne komponente SLO.«* (Delo, 27. 6. 1984). V prvi polovici osemdesetih so se že dodobra razgalila ostra mednacionalna in medrepubliška nasprotja, povezana z gospodarsko krizo. Repe (2004: 184) je zapisal: *»Odnos slovenskih oblasti do federacije je bil tih in zagrizen, a v glavnem jalov boj z naraščajočo centralizacijo.«* Krizne razmere v državi so se tako odražale tudi v poudarjanju socialističnih "vrednot", zunanje nevarnosti, "bratstva, enakopravnosti in enotnosti" ter sistema vseljudske obrambe kot točk, okoli katerih naj bi se "ponovno" homogenizirali in poenotili.

Decembra 1984 je Branko Podobnik poročal o vsebini seje predsedstva SRS, na kateri so razpravljali o položaju in nadaljnjem razvoju obrambnih priprav v Sloveniji. Avtor je izpostavil temeljne točke razprave: v vseh elementih SLO in DS je doseženo

dovolj množičnosti, vsa prizadevanja naj bodo usmerjena v dvig kvalitete. »Kvaliteto je mogoče dvigniti s kvalitetnejšim usposabljanjem in z modernizacijo opreme.« (Delo: *Kvalitetno obrambno usposabljanje*, 26. 12. 1984, Branko Podobnik). Kot najpomembnejši varnostni element so izpostavili stabilen gospodarski in družbeni položaj ter kar najbolj racionalno porabo denarja, ki ga družba namenja za obrambne priprave. Članek pokaže, da si je Slovenija kljub težavnemu ekonomskemu položaju prizadevala dvigniti usposobljenost in opremljenost v enotah teritorialne obrambe in o tem tudi seznaniti javnost.

6.4.6. Leto 1985

Januarja 1985 je Marjan Kos poročal s seje pokrajinskega odbora TO za vzhodno Štajersko, kjer so obravnavali program dela pokrajinskega odbora, izvršnega sveta in pokrajinskega štaba teritorialne obrambe za leto 1985. V načrtih je najbolj izpostavil prizadevanje za večjo povezanost vseh aktivnosti teritorialne obrambe in odpravo nekaterih pomanjkljivosti, ki jih pa ni jasno definiral (Delo: *Obramba in zaščita del vsake dejavnosti*, 16. 1. 1985, Kos Marjan).

Posebej je zanimiva vsebina članka, v kateri je opisano urjenje prostovoljnih enot teritorialne obrambe iz soboške občine. Posebnost je bila, da so v obrambno usposabljanje vključili skupino gluhonemih in naglušnih prostovoljcev. Avtor Jože Pojbič je opisal posebnosti takega usposabljanja. Poudaril je, da je bilo udeležencem praktično delo precej bližje od teorije (Delo: *Teritorialci s prevajalko*, 16. 7. 1985, Jože Pojbič).

Decembra 1985 je Branko Soban zapisal: »Enota teritorialne obrambe Mira Perca-Maksa iz Ljubljane je najboljša enota teritorialne obrambe v Sloveniji in v Jugoslaviji« (Delo: *Enota Mira Perca-Maksa najboljša v Jugoslaviji*, 20. 12. 1985, Branko Soban). Avtor je v članku izpostavil nagrado kot priznanje za vso republiko. Poudaril je, da enoto vodijo izključno rezervni starešine, visoko kakovost usposabljanja, tesno povezanost s krajevnimi skupnostmi, medsebojno zaupanje itd. Teritorialna obramba je prikazana kot izurjena, slovenska in povezana z ljudmi.

V podobnem okviru teritorialno obrambo vidi v tudi Švajncer: »Kljub poskusom podreditve s strani JLA pa je teritorialna obramba še vedno ostajala izrazito slovenska, takšno so jo videli njeni pripadniki in tudi prebivalstvo. Kamor so med vajami prišli teritorialci s svojimi značilnimi kapami, so jih ljudje pozdravljali kot

slovensko vojsko. Večina pripadnikov je dosledno uporabljala slovenski jezik pri poveljevanju in vseh stikih. V odnosih z aktivnimi oficirji JLA se je vedno čutila rahla zadrega. Teritorialec je želel ohraniti svojo slovenščino, oficirju JLA je bila sprejemljiva samo srbsčina. Oficirji JLA in aktivni oficirji JLA, ki so bili razporejeni v TO, so hodili med teritorialce v lepih uniformah aktivnih oficirjev in so si samo ob redkih vajah na terenu oblekli običajne terenske uniforme, ki so bile edino kar so poznali vsi drugi pripadniki TO. V preprostih vojaških uniformah iz debelega sukna, »čojce«, kot se je imenovalo, so bili precej neugledni in vedno malo pomečkani. Tako so bili že po videzu manj vredni od oficirjev JLA, poleg tega pa večina oficirjev JLA podcenjujočega odnosa do teritorialcev niti ni preveč skrivala. Zlasti oficirji so v medsebojnih stikih to čutili in v njih je začel naraščati odpor do oficirjev JLA. K temu so pripomogli tudi oficirji JLA iz RŠTO, ko so prihajali k nižjim štabom in enotam. Pogosto so se obnašali primitivno in naduto.« (Švajncer, 1992: 205-206).

6.4.7. Leto 1986

Sprva tajne ali vsaj interne, a zelo ostre konceptualne razprave o obrambnem sistemu so v drugi polovici osemdesetih let postale javne. Na 13. kongresu ZKJ je bila npr. zapažena polemika med tedanjim predsednikom komisije CK ZKJ za SLO Francetom Popitom in admiralom Brankom Mamulo o narodni zaščiti. Po Mamulovem mnenju Narodna zaščita ni bila dovoljena, ni imela ustavnega statusa in ustrezne regulative v zakonu o ljudski obrambi (Repe, 2002: 228).

Junija 1986 je izšel članek z naslovom *"Odločna zavrnitev dvomov o ustreznosti naše zasnove splošne ljudske obrambe"*, ki je obravnaval vsebino 13. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije in razprave v komisiji za SLO in DS. Glavni poudarki v razpravi so se nanašali na: *»Zaostrene mednarodne razmere, poslabšan družbenogospodarski položaj v Jugoslaviji, kar naj bi vplivalo na obrambne sposobnosti, napade nacionalističnih in drugih sovražnih sil na JLA, na zahteve po ustanovitvi republiških vojsk, pobude o civilnem služenju vojaškega roka ...«* (Delo, 26. 6. 1986, Tanjug).

»Enota teritorialne obrambe Milan Majcen iz Novega mesta in Trebnjega je bila letos najboljša v Sloveniji in druga najboljša v državi.« (Delo: *Enota Milana Majcna prva v Sloveniji, druga v državi*, 18. 12. 1986, Branko Soban). V članku je bila podrobno opisna vojaška vaja, ki si jo je ogledala glavna inšpekcija ljudske obrambe iz

Beograda. »V treh dneh je bilo treba braniti pomožno smer napada "sovražnika", zasesti položaje, voditi protidesantni boj, oskrbeti enoto, naporen pa je bil skoraj 30 kilometrov dolg pohod ...« (Delo, 18.12.1986). Soban izpostavi odlične odnose z prebivalstvom in dobro oboroženost enote ter njihovo mladost: »... saj njihova povprečna starost ne presega 28 let.« Ocenjujem, da se je v drugi polovici osemdesetih let število članov, ki so se ukvarjali izključno z aktivnostmi slovenske teritorialne obrambe povečalo. Menim, da je bil ta pojav odraz vse večjega zavzemanja za decentralizacijo tako na političnem, gospodarskem kot na obrambnem področju. Bolj je bila izražena tudi republiška pripadnost oziroma "slovenskost" teritorialne obrambe.

Štab teritorialne obrambe mesta Maribor je decembra pripravil pogovor z novinarji. Avtor prispevka "*Pomembni uspehi v teritorialni obrambi*" Marjan Kos je poročal o aktivnostih teritorialne obrambe. Razložil jih je komandant teritorialne obrambe mesta Maribor Alojz Hrašovec. »Enote TO so v zadnjem letu dosegle pomembne uspehe pri usposabljanju svojih pripadnikov in štabov. Pripadniki TO so pomagali ljudem pri poljskih in drugih delih na terenu (...), enote TO so danes opremljene s sodobnim orožjem, kar so omogočili delovni ljudje in občani ...« (Delo, 16. 12. 1986, Marjan Kos). Avtor je izpostavil njihovo željo, da bi o njihovem delu tudi na RTV-ju in v tisku več poročali. Med drugim poudari, da se je: »... v zadnjih šestih letih v centru izobraževalo okoli 120 000 pripadnikov teritorialne obrambe, (...) v centru razpolagajo s sodobnimi sredstvi, kabineti in drugimi prostori, ki omogočajo kvalitetno izobraževanje in usposabljanje na področju SLO in DS.« (Delo, 16. 12. 1986). Kljub vse težjemu ekonomskemu stanju v Jugoslaviji in posledičnemu kopičenju težav na področju financiranja, se je pozitivna podoba teritorialne obrambe v "Delu" nadaljevala.

Ob dnevu JLA je bil objavljen pogovor z novinarji, ki ga je imel republiški sekretar za ljudsko obrambo Janko Kušar. Predstavil je naloge na področju SLO in DS v Sloveniji. »Razvoj je potrebno graditi predvsem na kvaliteti, na boljši usposobljenosti in izurjenosti, na učinkovitem in usklajenem obrambnosamozaščitnem delovanju vseh subjektov ...« (Delo: *Vaje bodo nenapovedane*, 26. 12. 1986, Branko Soban). »Bistvena novost bo, da bo večina vaj nenapovedanih, neznana bosta kraj in čas dogajanja.« Soban je zapisal, da so se v Sloveniji začele organizacijske in kadrovske priprave za prevzem nabornih in drugih zadev od Uprave vojaškega okrožja.

6.4.8. Leto 1987

V začetku leta 1987 je po skrbno načrtovani akciji in lobiranju Branku Mamuli po dveletnem delu uspelo predsedstvo SFRJ, predsedstva republik in pokrajin, vodstvo CK ZKJ, vojaški svet in svet za SLO prepričati v reorganizacijo, po kateri sta BiH in Slovenija izgubili poveljstva armad, Črna gora, ki sicer ni imela armade, pač pa samostojen korpus v Titogradu, pa je bila podrejena poveljstvu v Skopju.⁵² Namesto prejšnjih šestih armad so ob reorganizaciji nastala štiri bojevališča: severno in centralno s sedežem v Beogradu, ki je združilo prejšnjo 1. in 7. armado, s čimer je bosansko ozemlje prišlo pod Beograd, severozahodno bojevališče s sedežem v Zagrebu je združilo 5. in 9. armado, jugovzhodno bojevališče s sedežem v Skopju pa je zajemalo celotno Makedonijo, del južne Srbije, Kosovo in Črno goro. Po mnenju vojaških analitikov so bili razlogi za reorganizacijo politični, ne strokovni. To dokazuje tudi interna odločitev vojaškega vrha še v času razdelitve na armadna območja, da komandanti armad ne smejo biti iz tistih republik, ki so sestavni del vojaškega območja, na katero se nanaša njihova vojaška odgovornost, in tudi ne smejo biti iste nacionalnosti kot poveljniki TO na istem območju. Hkrati pa je bila za kompenzacijo konec leta 1987 tudi sprejeta odločitev o ukinitvi vojnih okrožij in odsekov, zadeve, povezane z mobilizacijo, pa so bile prenesene na družbenopolitične organizacije (Repe, 2002).

S seje komisije CK ZKS za SLO in DS, na kateri so ocenili moralno-politične razmere v enotah teritorialne obrambe, je bilo januarja 1987 objavljeno poročilo. *»Moralno politične razmere v enotah so eden bistvenih elementov pripravljenosti v teritorialni obrambi, prav zaradi tega ocena teh razmer ne bi smela biti zgolj normativno in uradniško obravnavanje medsebojnih odnosov, temveč objektivna in življenjska ocena, ki bo v pomoč ...«* (Delo: *Gre za stvarno, življenjsko oceno razmer*, 28. 1. 1987, Dejan Vodovnik). Člani komisije so menili, da je potrebno spremeniti navodilo o ocenjevanju moralnopolitičnih razmer, ker naj bi bila "pisana na kožo" rednim enotam JLA in se ne prilegajo specifičnostim v TO. V člankih je zaznati

⁵² 1. in 2. armada (beograjska in niška) sta zajemali večji del Srbije (ne pa njenega juga), vendar hkrati tudi obe avtonomni pokrajini, titograjski korpus Črna goro, 3. armada (s sedežem v Skopju) celotno Makedonijo in južno Srbijo, 5. armada (s sedežem v Zagrebu) Hrvaško in del Slovenije v smeri Trst – Reka, 7. armada (s sedežem v Sarajevu) Bosno in vzhodno Slavonijo, 9. armada (s sedežem v Ljubljani) preostalo ozemlje Slovenije. Svojo vojaško oblast je Slovenija dobila šele leta 1968, temeljila pa je na tradiciji 9. (slovenskega) korpusa iz časa druge svetovne vojne. Pomorska oblast je zajemala vse vode v vseh republikah. Letalstvo in zračna obramba sta bila prav tako združena pod enotnim poveljstvom ne glede na to, v kateri republici so bile enote (Repe, 2002: 228-229).

obrambo republiških pristojnosti in interesov v organiziranju in vodenju teritorialne obrambe nasproti zahtevam JLA.

"Dan z navezo izpod Pece" je poročilo iz zimskega usposabljanja teritorialne obrambe občine Ravne. Naravnano je bilo izrazito pozitivno: *»... usposabljanje je bilo zahtevno, a enota je preizkušnjo odlično opravila, (...) teritorialci iz planinske enote, so dobri prijatelji in si zaupajo, (...) prve ocene so spodbudne, k dobri oborožitvi, sposobnim vojakom sodi tudi dobra oprema ...«* (Delo, 4. 3. 1987). Avtor je poudaril pozitivne ocene poveljujočih v vaji, dobro izurjenost teritorialcev, in odličen sprejem med domačini. Članek je predstavil izrazito pozitivne elemente teritorialne obrambe.

Prispevek *"Koncept SLO ni militarizem"* je opisoval vsebino zasedanja Družbene organizacije in združenja občanov v sistemu SLO in DS. Na posvetovanju so poudarili vzgojno vlogo družbenih organizacij, predvsem pri vzgoji mladih: *»V duhu jugoslovanskega domoljubja, privrženosti socialističnemu samoupravljanju, bratstvu in enotnosti in enakopravnosti naših narodov in narodnosti.«* (Delo, 9. 4. 1987, Tanjug). Na zasedanju so ugotovili, da organizacije izpolnjujejo zakonsko obveznost na področju SLO in DS, vendar: *»... nihče pravzaprav ne ve, ali te akcijske načrte tudi izvajajo.«* Problem naj bi bil tudi, da ni bilo natančnih podatkov o številu organizacij in njihovih članov.

O problemih v delovanju komitejev za SLO in DS je pisal Đuro Kozar v članku z naslovom *"Kdaj sme komite za SLO zadevo »vzeti v svoje roke"*. Problem naj bi bil v tem, da so komiteji velikokrat prekoračili svoje pristojnosti. *»Komiteji za SLO in DS so bili ustanovljeni po 11. kongresu ZKJ leta 1978 v vseh TOZD-ih, delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, občinah, mestnih in regionalnih skupnostih, pokrajinah in republikah. Komiteji so imeli značilnosti politično-operativnih teles, katerih naloga je bila spremljati in ocenjevati aktualne politično-varnostne razmere ter povezovati, usklajevati in usmerjati aktivnosti vseh subjektov sistema SLO in DS v okolju.«* (Delo, 14. 4. 1987, Đuro Kozar). Kozar je opozoril, da se komiteji ukvarjajo z vprašanji iz pristojnosti drugih samoupravnih in poslovnih organov: *»... da določajo vrednost točke, dajejo mnenje o neoporečnosti pri nekaterih kadrovskih rešitvah, skratka mešajo štrene in se vanje zapletajo ...«* Članek je kritičen do obstoječe ureditve in organov. Glede na to, da je bila za komiteje odgovorna Zveza komunistov, je bila to do neke mere kritika njene vloge v sistemu SLO in DS.

Vsebina prispevka *"Z mitinga na dolg pohod"* je bila posvečena urjenju teritorialcev iz ljubljanske enote Franc Ravbar-Vitez. Poudarjeni sta dve vsebini, in

sicer: partizanski miting kot kulturno zabavni program, ki se je odvijal na prizorišču urjenja, in potek samega urjenja. Izpostavljeno je odlično sodelovanje lokalnega prebivalstva s teritorialci: »... med teritorialce se je zvečer pomešalo precej vaščanov iz bližnjega Zapotoka, (...) program je bil veder in zabaven, prava sprostitvev za teritorialce, ki so ves teden na vajah, (...) všeč je bil tudi vaščanom.« (Delo, 12. 6. 1987, Branko Soban). Soban je predstavil vsebino urjenja, razmere ter vzdušje na sami vaji: »... delovni dan teritorialcev je dokaj naporen, (...) vstati je treba že ob pol šestih, potem pa urjenje tja do večerje ...« Objavil je tudi nekatere pomanjkljivosti, ki mu jih posredujejo poveljniki vaje: »Nekateri niso najboljše pripravljene na telesne napore, druge zmagujeta vročina, tretje žulijo čevlji, toda ko vsak dobi svoje naloge (...), potem delo normalno steče, problemov skorajda ni več.« (Delo, 12 .6. 1987). Trend pri člankih, ki obravnavajo usposabljanje v Teritorialni obrambi je, da se poudarja zahtevnost, temeljitost urjenja, dobra izurjenost in odlični odnosi med udeleženci vaj in lokalnim prebivalstvom.

Vsestransko razvitost teritorialne obrambe v Sloveniji potrjuje članek, objavljen avgusta 1987, z naslovom "*Po pošto kar med poletom*", kjer je opisana vaja letalske eskadrilje teritorialne obrambe. Avtor Branko Soban podrobno opiše potek vaje, ki je potekala v Novem mestu. Še posebej izpostavi pobiranje pošte med letom, nočno letenje, pristajanje na improviziranem letališču itd. »Slovenski športni in tudi vojaški piloti, združeni v letalski eskadrilji TO Slovenije, so na tej vaji prikazali resnično mojstrstvo.« (Delo, 13. 8. 1987, Branko Soban). Menim, da se je zaradi reorganizacije oboroženih sil⁵³ v letu 1987, ki ji je Slovenija nasprotovala, in odkritih teženj armade, da si podredi teritorialno obrambo, tudi skozi časopisne vsebine dogajala obramba slovenskih stališč in interesov glede teritorialne obrambe.

"Nekatere enote dobile visoke ocene za svojo usposobljenost" je že naslov poudarjal izurjenost slovenske TO. »Enote teritorialne obrambe v Mariboru so letos za uspehe pri urjenju in usposabljanju štabov in pripadnikov prejele vrsto priznanj.« (Delo, 14. 12. 1987, Kos Marjan). Kos je izpostavil mnenje komandanta teritorialne obrambe Maribora podpolkovnika Alojza Hrašovca, ki je pohvalil bojno pripravljenost enot in moralnopolitično stanje: »... ki je visoko, ne glede na sedanje krizne razmere v družbi.« Poudarjena je bila sodobna oborožitev za protioklepno, protizračno,

---

53 »Mamula je dejal, da so bile armadne oblasti ukinjene zato, ker so bili njihovi sedeži v centrih republik in so bile zato podvržene pritiskom vodstev republik, da bi bili poveljniki armad iz teh republik. Mamula ni skrival, da jim je bilo v posebnem interesu, da ukinejo prav Ljubljansko armadno oblast.« (Dizdarević, 1999: 400).

protidesantno in protidiverzantsko vojskovanje. Ocenjujem, da je bilo konec osemdesetih let poudarjanje dobre usposobljenosti in opremljenosti TO v funkciji krepitve njene pozitivne podobe. V luči nadaljnje decentralizacije in povečevanja republiške samostojnosti na področju obrambe, je bila obravnavana kot neke vrste slovenska vojska.

6.4.9. Leto 1988

»Podružbljanje je beseda, ki je bila velikokrat zlorabljena. Državna uprava je vajeti popuščala samo na videz, v resnici pa so bile spremembe marsikje le neznatne. Podružbljanje SLO in DS je po prvih, dokaj odločnih korakih, zdaj očitno omagalo.« (Delo: *Deetatizacija je rahlo omagala*, 22. 1. 1988, Branko Soban). Prispevek Branka Sobana je opisal rezultate raziskave o pripravljenosti družbenopolitičnega sistema za SLO in DS. *»Raziskava je opozorila, da je tudi za to področje družbenega življenja značilna velika razlika med normativno-pravno opredelitvijo sistema in njegovim delovanjem v praksi. Družbena resničnost je skrita za institucionalnimi strukturami, za vizijami in idealiziranimi predstavami o stvarnosti.«* (Delo, 22. 1. 1988). Avtor je poudaril: *»... da se je znova izkazalo, da obilna institucionalizacija sistema sama po sebi še ne zagotavlja tudi njenega učinkovitega delovanja v praksi. Raziskava je pokazala, da so o zadevah s področja SLO in DS odločale le ožje skupine, ki so svoje delo zaradi dozdevno potrebne tajnosti, tako rekoč mistificirale in ga s tem še bolj oddaljile od ljudi.«* (Delo, 22. 1. 1988). Soban je poudaril, da se je tudi na področju obrambe izkazalo, da ni mogoče pričakovati, da bo vsa javnost enako intenzivno vključena v procese političnega odločanja. V članku Soban odkrito predstavi rezultate raziskave, ki je nakazala temeljne probleme sistema SLO in DS. Ker so bile razmere v družbi, gospodarstvu in politiki zaradi vse bolj očitne krize pod drobnogledom kritične javnosti, se je začelo bolj odkrito in kritično pisati tudi o sistemu SLO in DS. Menim, da pomeni leto 1988 dokončen prelom z nekritičnim in neobjektivnim poročanjem o obrambnem sistemu.

"Manjši toda učinkovitejši" je bil naslovljen članek, ki je obravnaval reformo teritorialne obrambe na zveznem nivoju. Predvsem je šlo za zmanjšanje števila pripadnikov za 13,7 odstotka, kar je odločilo predsedstvo SFRJ. Spremembe pa niso veljale za slovensko teritorialno obrambo, ker: *»... večino sprememb, ki jih predlagajo, smo v Sloveniji že opravili. Tako smo zdaj korak pred drugimi. Zdaj se v bistvu drugi*

zgledujejo po nas.« (Delo, 11. 3. 1988, Branko Soban). Soban je izpostavil, da so v slovenski teritorialni obrambi že leta 1985 uveljavili novo informacijsko in organizacijsko strukturo enot, zmanjšali število manevrskih enot in ustanovili več prostorskih (občinskih) enot. Zaznati je tendenco, da skuša avtor teritorialno obrambo Slovenije prikazati kot boljšo, drugačno in učinkovitejšo v primerjavi s stanjem v drugih republikah. Izpostavljene so predvsem njene kvalitete: *»V teritorialni obrambi Slovenije namenjajo posebno skrb kvalitetnemu urjenju, ki je med nalogami vselej na prvem mestu. Urjenje poteka po petletnih ciklikih, enkrat osnovno urjenje (štiri do deset dni), dvakrat do trikrat pa še dopolnilno urjenje (dva dni). Posebnost slovenske teritorialne obrambe so jurišni odredi, manjše, hitre, učinkovite in izvrstno oborožene enote, ki jih ne poznajo nikjer drugje. V svoji sestavi imajo tudi letalce in mornariške enote.*« (Delo, 11. 3. 1988). Očitno je jugoslovanski, socialistični in komunistični patriotizem konec osemdesetih zamenjala obramba slovenskih interesov in aktivno spodbujanje pozitivne podobe o TO pri javnosti. *»Ne glede na vse težave in zaplete, ki jih prinašajo zdajšnji krizni časi, so v Teritorialni obrambi Slovenije kos nalogam.*« (Delo, 11. 3. 1988).

»Ivan Hočevar, generalmajor letalstva, je novi poveljnik Teritorialne obrambe Slovenije.« (Delo: *Ivan Hočevar je novi poveljnik TO Slovenije*, 26. 9. 1988, Branko Soban). Članek je obravnaval imenovanje novega poveljnika teritorialne obrambe in slovesnost, na kateri je imel govor predsednik slovenskega predsedstva Janez Stanovnik. Soban je objavil pohvalo Stanovnika: *»V Sloveniji smo dosegli velik napredek v razvoju teritorialne obrambe (...), reorganizacija je bila uspešna. Kljub zmanjšanim gmotnim razmeram se je izboljšala tudi opremljenost in oborožitev teritorialne obrambe. V Sloveniji si bomo tudi v prihodnje prizadevali ustvariti take razmere, da se bo teritorialna obramba, skupaj z drugimi sestavinami SLO in DS razvijala v moderno in učinkovito teritorialno vojsko.*« (Delo, 26. 9. 1988, Branko Soban). Če se je v preteklem obdobju v "Delu" pisalo o teritorialni obrambi kot delu oboroženih sil Jugoslavije v bolj občem vsejugoslovanskem pomenu ter v povezavi z drugimi elementi sistema SLO in DS, se konec osemdesetih let članki koncentrirajo predvsem na Teritorialno obrambo Slovenije. Obravnavana je bila kot neke vrste ločen in samostojen sistem. Zaostreno stanje in odnosi med Slovenijo in centrom so se kazali skozi novo dojetje SLO in DS. Slovenija si je skozi boj proti centralizmu prizadevala za večje pristojnosti na področju obrambe. V preteklosti so vsebine, ki so bile polemične in celo konfliktno v veliki večini ostale za zaprtimi vrati sej in konferenc

vodilnih političnih struktur. V razmerah obče krize ob koncu osemdesetih pa je polemika na vseh nivojih postala javna, kar je veljalo tudi za obrambne zadeve.

Članek Branka Sobana je poročal o najboljši enoti teritorialne obrambe v Sloveniji: *»Enota teritorialne obrambe Janko Premrl-Vojko iz Nove Gorice si je letos prislužila dve laskavi priznanji, so namreč najboljši v Sloveniji in drugi v državi.«* (Delo: *Najboljša je goriška enota*, 21. 12. 1988, Soban Branko). Avtor je bralcu pojasnil zakaj je enota dobila nagrado in njene temeljne značilnosti: *»... najboljše ocene so dobili za vodenje in poveljevanje, moralnopolitično stanje ter zaledno oskrbo, (...) enota je v bistvu zelo mlada, vodijo jo rezervne starešine, struktura enote je zelo pisana - od strokovnjakov do delavcev, (...) sodelovanje s krajevnimi skupnostmi v goriški občini je na zelo visoko ravni.«* Ob kritiki JLA v medijih je podoba o slovenski teritorialni obrambi tudi konec osemdesetih ostala izrazito pozitivna. Prikazana je kot dobro usposobljena in opremljena republiška vojska.

Poročilo o uresničevanju obrambne zasnove, ki ga je obravnavala skupščina SR Slovenije je bilo zajeto v članku *"O obrambi brez dlake na jeziku"*. Temeljne ugotovitve poročila, so bile po avtorjevem mnenju: *»Obrambna pripravljenost v Sloveniji je dobra, temeljne zamisli se uresničujejo, kljub temu vseh zastavljenih programov ne bo mogoče izpeljati, zaradi omejene finančne možnosti družbe.«* (Delo, 29. 12. 1988, Branko Soban). Zanimivo je, da se ni omenjala obrambna pripravljenost države - Jugoslavije, ampak je bila izpostavljena Slovenija, kar kaže na vse ostrejšo ločnico na področju obrambne organiziranosti med Slovenijo in centrom. Ob reorganizaciji JLA in želji centra po večji centralizaciji obrambe se v vsebinah člankov pokaže prizadevanje Slovenije za ohranitev dosežene samostojnosti in odgovornosti na področju Teritorialne obrambe.

6.4.10. Leto 1989

Mnenje komisije za SLO in DS pri predsedstvu RK ZSMS je obravnaval članek januarja 1989. *»Delegati mladinske organizacije naj bi skupščinsko poročilo o razvojnem načrtu SLO zavrnilo, ker naj bi bilo preveč načelno, premalo konkretno in pomanjkljivo.«* (Delo: *Skupščinsko gradivo premalo konkretno in preveč načelno?*, 24. 1. 1989, Branko Soban). Avtor je predstavil bistvena stališča mladinske organizacije: poročilo naj ne bi obravnavalo kadrovske politike, naj ne bi vsebovalo konkretnih ocen itd. *»V zvezi s poročilom o uresničevanju razvoja TO izražajo bojazen, da odstopamo*

od začetnega koncepta TO. Zahtevajo pojasnilo, kaj v resnici pomenijo spremembe v reorganizaciji armade in izrazijo stališče, da čeprav je za razvoj TO zadolženo predsedstvo SR Slovenije, se zdi, kot da hoče armada oziroma njen generalštab več pristojnosti nad teritorialno obrambo.» (Delo, 24. 1. 1989). Soban je povzel temeljna mnenja komisije za SLO pri ZSMS in s tem javnosti odkrito predstavil različna stališča med Slovenijo in zvezo. Javnost je bila obveščena o namerah armade, da si želi zagotoviti nadzor in pristojnosti nad teritorialno obrambo.

Cilj, ki ga je želela izpeljati JLA, sedaj že pod Kadrijevičevim vodstvom, je bil celotno TO podrediti ZSLO, če bi se stvari iztekle optimalno, pa neposredno vodstvu JLA. Prvi korak k temu je bilo prizadevanje, da bi orožje TO spravili pod nadzor JLA. Že Mamulovi garnituri je uspelo zaustaviti zahteve, da naj TO dobi težko orožje in organizira divizije in korpuse, kar bi po mnenju vojaškega vrha pomenilo imeti dve vzporedni vojski (pri čemer je bila TO formalno celo številčnejša). Na uresničitev tega cilja se je vodstvo JLA pripravilo tako, da je ZSLO 7. marca 1989 izdelal nov dokument z naslovom Informacija o vsebini, vzrokih in ocenah napadov na zasnovo SLO in posebej na JLA. V njem je bilo zapisano, da je konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, v času t.i. maspoka na Hrvaškem, prišlo do zahtev po ukinitvi JLA ter ustanovitvi republiških armad in da te ideje ponovno oživljajo. Najceloviteje naj bi bila taka teza obdelana v Novi reviji. Skladne s tem naj bi bile tudi zahteve po depolitizaciji JLA, kar naj bi bilo zlasti izraženo v brošuri Boj za oblast, ki jo je izdala RK ZSMS v začetku leta 1989. V Sloveniji naj bi bilo tudi največ napadov na pripadnike JLA in vojaške objekte; varnostni organi in sodni sistem JLA naj bi bili še posebej izpostavljeni sistematičnim napadom, kar je prišlo do izraza v času procesa proti četverici. Vodstvo JLA pa ni čakalo na morebitne rezultate vladnih predlogov. Svet za SLO zveznega predsedstva je o napadih na JLA razpravljal na seji 21. in 22. aprila 1989. Na seji se je pokazalo, da gre pri dokumentu ZSLO zgolj za manever in da želi vrh v resnici pod to pretvezo samo spremeniti obrambni koncept. Na seji so namreč v obravnavo ponudili dokument Dosežki in smeri nadaljnjega razvoja koncepta SLO SFRJ. Obema zastavljenima ciljema (centralizaciji koncepta SLO s podreditvijo TO vrhu JLA in uvedbi nadzora nad orožjem republiških TO) so se na seji uprli nekateri generali JLA in poveljniki TO iz posameznih republik (Todor Atanasovski iz Makedonije, Mujo Mujkić iz BiH, Martin Špegelj iz Hrvaške, Branko Jerkić iz Slovenije), tako da je bila akcija začasno ustavljena. (Repe, 2002: 229-230)

Januarja 1989 je bil v "Delu" povzet govor pod naslovom *"Tudi na področju obrambe odpreti prostor za oblikovanje novih idej in predlogov"*, ki ga je imel član predsedstva SR Slovenije Lojze Briški na skupnem zasedanju treh zborov republiške skupščine. Briški je poudaril: *»... da so stabilne družbenopolitične in gospodarske razmere temelj obrambne in varnostne pripravljenosti družbe.«* V svojem govoru se je posvetil tudi razvoju teritorialne obrambe v preteklem obdobju in njeni reorganizaciji. Pojasnil je, da je bilo število njenih pripadnikov zmanjšano, da pa se je povečala njena prilagodljivost potrebam in možnostim v posameznih družbenopolitičnih skupnostih ter večja gibljivost in sposobnost enot za oboroženi boj. *»Teritorialna obramba šteje danes 73 000 mož, ki so dobro usposobljeni in imajo sodobno vojaško opremo.«* (Delo, 25. 1. 1989). Briški v svojem govoru izpostavi: *»SR Slovenija je odgovorna za skladen razvoj vseh delov sistema za razvijanje materialnih ter drugih možnosti za obrambo in zaščito na celotnem ozemlju republike. V Jugoslaviji so velike razlike v razvitosti, tradicijah in značilnostih posameznih okolji. Te razlike in posebnosti zahtevajo tudi različne rešitve pri obrambnem organiziranju. Posebno odločno vztrajamo pri spoštovanju ustavno določene vloge in položaja republike pri opravljanju samozaščitnih in obrambnih funkcij ter njihovi neposredni odgovornosti za stanje in razvoj sestavin SLO in DS.«* (Delo, 25. 1. 1989). Na podlagi pregledanih vsebin lahko ocenim, da časnik "Delo" zavzema proslovensko stališče in preko objavljenih vsebin podpira stališča slovenske politike do obrambnih vprašanj.

V aprilu 1989 je bil objavljen prispevek z naslovom *"Koroški teritorialci bodo letos pripravili več skupnih vaj"*, ki govori o aktivnostih koroških teritorialcev. Avtor je predstavil program usposabljanja za leto 1989 na Koroškem. Posebna pozornost naj bi bila namenjena urjenju posebnih enot. *»V usposabljanje niso vključili samo urjenja enot na terenu, temveč tudi izobraževanje starešin, pripadnikov posebnih enot, usposabljanje izvidnikov specialistov, urjenju protiletalske obrambe itd.«* (Delo, 11. 4. 1989, Ivan Praprotnik). Menim, da je slovenska teritorialna obramba v letu 1989 v "Delu" vse bolj dobivala podobo slovenske vojske.

"Kdaj konec državnega monopola?" se je v članku vprašal Branko Soban. Obravnaval je vsebino seje komisije CK ZKS za SLO in DS z naslovom: Aktualna vprašanja varnosti, zaščite in obrambe v procesu družbenih sprememb. Avtor je povzel glavne ideje: *»...reforma so nujne tudi na obrambnem področju, potreben je nov koncept, nova oblika organiziranosti na tem področju, osvobodjena paternalizma države.«* (Delo, 8. 6. 1989, Branko Soban). *»Kako doseči spremembe? Odgovor naj bi*

bil v odpravljanju monopola države in vojske nad obrambnimi zadevami, z uveljavljanjem načela skupščinske vladavine in z uveljavljanjem svobodne in avtonomne javnosti kot osnovnega mehanizma družbene kontrole nad delom organov s področja obrambe in zaščite.« (Delo, 8. 6. 1989). Menim, da pod terminom država avtor najverjetneje poimenuje sinonim za nedemokratičnost, centralizem, unificirani sistem. Soban je zapisal, da sprememb ne bo mogoče doseči brez večje demokratizacije in racionalizacije na obrambnem področju.

Povzetek govora Branka Mamule v komisiji za SLO in DS je bil objavljen pod naslovom *"Poskusi izpodbijanja vloge JLA so nevarni"*. Večina vsebine je bila posvečena razmeram v državi, konceptu SLO in DS, predvsem pa obrambi JLA pred medijskimi napadi. Mamula se je v govoru dotaknil tudi teritorialne obrambe. Opozoril je na nerazumevanje njene vloge v sistemu SLO: *»Konceptija SLO in DS je taka, kakršno je formuliral Tito, naša trajna opredelitev, to pomeni, da se bomo zelo odločno zavzemali za ohranitev vseh njenih družbenih postulatov. Premise, na katerih mora temeljiti naša obramba, so vsekakor temeljne vrednote naše revolucije, naše socialistične samoupravne graditve, bratstvo, enotnost in enakopravnost, družbenopolitični in družbenoekonomski sistem socialističnega samoupravljanja.«* (Delo, 26. 6. 1989, Tanjug). Te vsebine kažejo, da zveza, predvsem pa armada ni imela jasne predstave o spremembah, ki so se tisti čas zgodile v družbi (pojav nacionalizmov, procesi demokratizacije v Sloveniji, permanenten konflikt med centralisti in federalisti, katastrofalno ekonomsko stanje v državi itd.) Ni se bila pripravljena ali pa sposobna soočiti z realnimi razmerami ter zato ni bila dovzetna za kakršne koli spremembe in enakopraven dialog na obrambnem področju.

7. SKLEPI IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Cilj mojega raziskovanja je bil prikazati podobo teritorialne obrambe v časniku "Delo" v obdobju od njenega formiranja leta 1968 do konca osemdesetih let. Po pregledu vira sem ugotovil, da je bilo poročanje o obrambnih vsebinah v časniku "Delo" relativno pogosto. Izpostavil bi, da je bilo število člankov, ki so se omejevali izključno na teritorialno obrambo Slovenije, majhno v primerjavi s številom člankov, ki so obravnavali druge dele oboroženih sil. Vsebine o teritorialni obrambi so se namreč največkrat neločljivo prepletale z drugimi širšimi temami obrambnega področja, najpogosteje z doktrino obrambe, sistemom splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ideologijo, notranjo politiko itd.

Pri člankih, ki so se nanašali na teritorialno obrambo je mogoče izpostaviti več prevladujočih tematik. Najpogostejše so bile objave stališč in mnenj, po obliki kot povzetki raznih sej, kongresov, posvetovanj vodilnih političnih organizacij obrambnega sistema in njihovih akterjev. Običajno so bili to povzeti govori, najpogosteje brez posega avtorja članka v vsebino. Nanašali so se na aktivnosti političnih institucij na področju sistema SLO. Prevladovalo je podajanje teoretičnih in doktrinarnih vsebin.

Druge prevladujoče vsebine so bile t.i. poročila s terena, pri tem mislim na opis aktivnosti pripadnikov sistema SLO in teritorialne obrambe, kot so bile vojaške vaje, manevri, tabori in podobno. Po obliki je šlo za dogodkovne vsebine, obogatene s komentarjem avtorja prispevka. Ti opisi so bili slikoviti, bralcu so bili na zanimiv način prikazani vzdušje, dogajanje in rezultati usposabljanj. Teritorialec je bil prikazan kot discipliniran, vesten, motiviran, dobro izurjen in opremljen posameznik. Enota teritorialne obrambe je bila predstavljena kot trdna, močna in pripravljena, da v vsakem trenutku prevzame svoje naloge. Menim, da je bila večina t.i. člankov "s terena" napisana idealistično. Z njimi se je širila pozitivna predstava o liku slovenskega teritorialca, o privlačnosti in zanimivosti vojaških usposabljanj in o odličnem sodelovanju lokalnega prebivalstva z enotami teritorialne obrambe. Ni pa bilo zaznati informacij o problemih kot npr. glede odziva na vpoklic, nesodelovanja, konfliktov, kršenja discipline, predpisov, zakonov in pravil delovanja. Večina kritičnih člankov je obravnavala probleme z doktrinarnega, ideološkega in teoretičnega aspekta, najpogosteje so bile izpostavljene težave pri prenosu teorije v praktično izvedbo.

Opaziti je vpetost in povezanost medija s političnim sistemom in pomanjkanje kritične distance do obravnavanih tem. Kot primer naj navedem, da je bilo v vsebini člankov veliko govora o vključitvi slehernega posameznika v obrambni sistem, vendar s strani medija ni bilo zaznati dvomov in vprašanj, kako naj bi uspešno deloval tako kompleksen obrambni sistem, predvsem pri obstoječih populacijskih razlikah v kulturi, izobrazbi, interesih, sposobnostih itd. Zaznati je razliko v vsebini poročanja glede na vir, ki ga je uporabljal pisec članka. Avtorji, ki so se dotaknili konkretnih tem na področju teritorialne obrambe in se niso sklicevali na trditve političnega ali vojaškega vrha, so bralca soočili z realnejšim stanjem in po mojem mnenju objektivneje poročali o obravnavani tematiki.

Konec šestdesetih let in v začetku sedemdesetih v "Delu" skorajda ni zaslediti člankov, ki bi obravnavali izključno Teritorialno obrambo Slovenije. Vsebine so bile namreč neločljivo povezane z doktrino in konceptom SLO. Menim, da so skušale oblastne strukture preko medija seznaniti posameznika z doktrinarnimi izhodišči obrambnega sistema in idealizirano prikazati njegovo vpetost v politični sistem "samoupravnega socializma". Poudarjala se je pravilnost usmeritve in superiornost obrambne zasnove v primerjavi z drugačnimi ureditvami. Menim, da je bila ena od pomembnih nalog medija v začetni fazi formiranja teritorialne obrambe pomoč državi pri mobiliziranju in nagovarjanju ljudi k podpori in za vključitev v ta "vseljudski" obrambni koncept. Posebej se je poudarjala enotnost, odločnost in pomen slehernega posameznika - "občana in delovnega človeka". Nagovarjala se je celotna populacija. Sleherni posameznik je bil prikazan kot akter, oblikovalec in vodja. Skozi poročanje o TO se je kazalo prizadevanje političnih institucij po prenosu teoretičnih izhodišč obrambnega koncepta v prakso. V drugi polovici sedemdesetih let se je povečalo število člankov, ki so poudarjali politično zavest, vlogo komunistov in drugih družbenopolitičnih organizacij pri njenem utrjevanju v teritorialni obrambi, kar kaže na prepričanje oblasti, da ideološko-politične vsebine niso bile dovolj globoko zasidrane med ljudmi. Po mojem mnenju so se oblastne strukture dobro zavedale vloge medija kot oblikovalca in utrjevalca mnenj, stališč in prepričanj.

Pri poudarjanju pomena sistema SLO in DS in teritorialne obrambe kot nujnega, so oblasti izpostavljale dva glavna argumenta: nevarnost, ki preti od zunaj (nestabilne mednarodne okoliščine, hladna vojna, inspiracije in pretenzije sosednjih držav, interesi tako kapitalističnega zahoda, kot komunističnega vzhoda po obvladovanju in kontroli

sveta), ter notranjo nevarnost, ki je bila povezana s ogrožanjem pridobitev revolucije in ureditev samoupravnega socializma.

O teritorialni obrambi se je pisalo tudi v vlogi zadovoljitve teženj republik po večji neodvisnosti na vojaškem področju in v funkciji pomiritve odnosov med narodi Jugoslavije. Skozi njeno podobo so se kazali konflikti med Slovenijo in federacijo, ki so potekali predvsem glede financiranja in pristojnosti. V začetku sedemdesetih let so se vedno bolj izpostavljali doseženi uspehi v organiziranju, opremljanju in urjenju enot teritorialne obrambe Slovenije. Istočasno je pri poročanju opaziti odsotnost objektivne in kritične ocene stanja. Prisotni so bili elementi propagande in skrivanja težav pred bralci. Pri sicer redkem izrazu kritike je značilno, da problem ni bil jasno definiran, akterji niso bili jasno imenovani. Težave so se generalizirale in "zavijale v celofan" zapletenega socialističnega izrazoslovja. Ocenjujem, da je od sredine sedemdesetih let dalje Teritorialna obramba Slovenije v "Delu" dobivala vse bolj pozitivno podobo, kazati pa so se začele vse večje razlike med slovenskimi in zveznimi pogledi na njeno mesto in vlogo v obrambnem sistemu.

Ob smrti Tita, ki je predstavljal močan povezovalni dejavnik znotraj Jugoslavije, se je tedanje politično vodstvo trudilo, da bi kohezivnost, ki jo je tvorila Titova oseba, nadomestili z večjim vplivom zveze komunistov, zato je postajalo članstvo v ZK in njena vloga v teritorialni obrambi vse bolj poudarjena. Iz vsebine člankov je zaznati, da je bilo njihovo število v enotah teritorialne obrambe manjše od pričakovanj in želja oblasti, zato se je poudarjalo intenzivno družbenopolitično usposabljanje ter utrjevanje bratstva, enotnosti, solidarnosti in discipline.

Zaradi težav, s katerimi se je srečevala Jugoslavija na političnem in ekonomskem področju, se je začelo o vlogi teritorialne obrambe poudarjeno pisati v notranjepolitični funkciji. Do prve polovice osemdesetih let je v mediju zaznati interes in namen politike, da se preko podobe teritorialne obrambe ideje samoupravnega socializma prenesejo v javnost. Predvsem v tistih delih, ki so prinašali korist politični eliti in zagotavljali trdnost, varnost in trajnost ureditve.

V drugi polovici osemdesetih se je začelo vse pogosteje uporabljati naziv: Teritorialna obramba Slovenije. Število prispevkov, ki so se nanašali izključno na slovenski del sistema SLO in DS ter še posebej na teritorialno obrambo se je povečalo. Prispevki so se koncentrirali predvsem na Teritorialno obrambo Slovenije, vse bolj je postajala obravnavana kot samostojen obrambni sistem. Bralec je postajal vedno bolj seznanjen z objektivnimi informacijami. Na podlagi vse večjih razlik v stališčih med

Slovenijo in zveznimi oblastmi glede vloge, pomena in financiranja teritorialne obrambe so kritike postale javne. V letu 1988 so se pojavili članki, ki so pomenili dokončni prelom z ideološkimi vsebinami. Začela se je kritičnejša in objektivnejša presoja zasnove SLO in DS. Zanimivo je, da Teritorialna obramba Slovenije ni bila deležna kritik kot ostali deli obrambnega sistema (predvsem JLA, obveščevalne službe). Jugoslovanski, socialistični in komunistični "patriotizem" je konec osemdesetih let zamenjal slovenski. Obramba slovenskih interesov in idej je spodbujala pozitivno podobo teritorialne obrambe pri javnosti.

Na koncu vseh faz procesa raziskovanja, po podrobnem pretresu primarnega vira in njegovi primerjavi s sekundarno literaturo ter končani analizi in interpretaciji podatkov potrjujem postavljeno hipotezo, da sta tip socialistične in nedemokratske politične ureditve bistveno vplivala na vsebino člankov in s tem na pozitivno podobo Teritorialne obrambe Slovenije v časniku "Delo". Prav tako potrjujem hipotezi, da so se družbeno-ekonomske razlike in konflikti med Slovenijo in federacijo odražali v podobi Teritorialne obrambe Slovenije v časniku "Delo" in da je zasnova časnika "Delo" kot glasila SZDL in nesvoboda medijev vplivala na neobjektivno poročanje o Teritorialni obrambi Slovenije.

SEZNAM KRATIC

CK ZKJ	<i>Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije</i>
JLA	<i>Jugoslovanska ljudska armada</i>
MK	<i>Mestni komite</i>
NOV in PO	<i>Narodno osvobodilna vojska in Pokrajinski odredi</i>
RK	<i>Republiški komite</i>
SIS	<i>Samoupravna interesna skupnost</i>
SFRJ	<i>Socialistična federativna republika Jugoslavija</i>
SRS	<i>Socialistična republika Slovenija</i>
SZDL	<i>Socialistična zveza delovnega ljudstva</i>
SLO in DS	<i>Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita</i>
TO	<i>Teritorialna obramba</i>
TOZD	<i>Temeljna organizacija združenega dela</i>
ZRVS	<i>Zveza rezervnih vojaških starešin</i>
ZSMS	<i>Zveza socialistične mladine Slovenije</i>
ZZB NOV	<i>Zveza združenj borcev Narodno osvobodilne vojne</i>

PRIMARNI VIR

Časnik "Delo": Glasilo Socialistične zveze delovnega ljudstva (od leta 1969 do 1989).

SEZNAM LITERATURE

---

1. Bebler, Anton (2002): »O vojaškopoličnih vidikih osamosvojitve Slovenije«. V: Marjan Malešič (ur.): Nacionalna in mednarodna varnost. Iz obramboslovnih raziskav III. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 100-113.
2. Begović, Ante (1986): »Razvoj zasnove in sistema splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite«. V: 40 let SFRJ (1945-1985). Zavod za organizacijo poslovanja i obrazovanje kadrova, Beograd.
3. Benko, Vladimir (2000): Zgodovina mednarodnih odnosov. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
4. Bilandžić, Dušan (1985): Istorija SFRJ. Školska knjiga, Zagreb.
5. Bubanj, Viktor (1973): Doktrina pobjede. Narodna armija, Beograd.
6. Dizdarević, Raif (1999): Od smrti Tita do smrti Jugoslavije. Svjedočenja. OKO, Sarajevo.
7. (1993) Enciklopedija Slovenije. Mladinska knjiga, Ljubljana.
8. Gorše, Mojca (2000): Časnik "Delo" v prostoru in času. UL. FDV, Ljubljana.
9. Grafenauer, Bogo (1980): Struktura in tehnika zgodovinske vede. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
10. Hribernik-Svarun, Rudolf (1995): Spomini: klic svobode. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
11. Kadijević, Veljko (1993): Moje viđenje raspada. Vojska bez države. Politika, Beograd.
12. Kolšek, Konrad (2001): Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991. Obzorja, Maribor.

13. Kodrin, Stanko (1989): Obramboslovje, sistem družbene samozaščite in obrambe SFRJ. Tiskarna TF (tehnične fakultete), Maribor.
14. Kos, Janko (1996): Duhovna zgodovina Slovencev. Slovenska matica, Ljubljana.
15. Košir, Manca (1996): Vzgoja za medije. DZS, Ljubljana.
16. Kveder-Tomaž, Dušan (1975): O osvobodilni vojni. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
17. Mamula, Branko (2000): Slučaj Jugoslavija. CID, Podgorica.
18. Meier, Viktor (1996): Zakaj je razpadla Jugoslavija. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
19. Munda, Mirko (2001): Beograjska spletki. Večer, Maribor.
20. Pirjevec, Jože (1995): Jugoslavija 1918-1992: nastanek, razvoj in razpad Karadjordjevićeve in Titove Jugoslavije. Založba Lipa, Koper.
21. Polak-Stjenka, Bojan (1999): «Zgodovinski razlogi za ustanovitev TO in njen razvoj na prehodu iz šestdesetih v sedemdeseta leta.» V: Vojstvo, 5, str. 19-22. MORS, Ljubljana.
22. Prunk, Janko (1998): Kratka zgodovina Slovenije. Založba Grad, Ljubljana.
23. Dušan Pujić, Miraš Stožinić, (ur.) (1988): Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita SFRJ II: učbenik za višje šole in fakultete SFRJ. Zavod za udžbenika i nastavna sredstva, Beograd.
24. Radaković, T. Ilija (2003): Besmiselna YU-ratovanja 1990-1995. Društvo za istinu o antifašističkoj narodnoosvobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945, Beograd.
25. Rapoša Kazimir (ur.) (1981): Stoletje svetovnih vojn. Cankarjeva založba, Ljubljana.
26. Repe, Božo (1992): »Liberalizem« v Sloveniji, Borec. RO ZZB NOV, Ljubljana.
27. Repe, Božo (2002): Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije. Modrijan, Ljubljana.
28. Repe, Božo (2004): »Slovenija od medvojne federalne enote preko povojne jugoslovanske republike do samostojne države«. V: Ivan Kordiš (ur.): Od držav na Slovenskem do slovenske države. Pokrajinski muzej Kočevje, Kočevje.

29. Slapar, Janez (1999): »Izkušnje razvoja teritorialne obrambe in priprave na osamosvojitve ter vojna za samostojno Slovenijo.« V: Vojstvo, 5, str. 65-77. MORS, Ljubljana.
30. (1999) Slovenci skozi čas. Mihelač, Ljubljana.
31. Splichal, Slavko (1990): Analiza besedil: Statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah. Jugoslovansko sociološko združenje, Ljubljana.
32. Špegelj, Martin (2001): Sjećanja vojnika. Znanje, Zagreb.
33. Švajncer, Janez J. (1992): Vojna in vojaška zgodovina Slovencev. Prešernova družba, Ljubljana.
34. Marko Vidic (ur.) (1999): Ilustrirana zgodovina Slovencev. Mladinska knjiga, Ljubljana.
35. (1973) Vojna enciklopedija. Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd.
36. Vreg, France (1980): Javno mnenje in samoupravna demokracija. Založba obzorja Maribor, Maribor.
37. France Vreg (ur.) (1987): Družbenopolitični sistem – obramba in varnost. Komunist, Ljubljana.
38. Vreg, France (1990): Demokratično komuniciranje. Založba obzorja Maribor, Maribor.
39. Živković, Miljenko (1985): Teritorialna obrana Jugoslavije: najširi oblik organiziranja radnih ljudi i građana za oružanu borbu. Vojnoizdavački zavod, Beograd.

PRILOGA:

SEZNAM UPORABLJENIH ČLANKOV

(Urejeni kronološko)

1. Jeras, France: *Vseljudska obramba*, Delo, 6.9.1968.
2. *Vseljudska obramba in redno samoupravljanje*, Delo, 11.9.1968.
3. *Novi zakon o narodni obrambi*, Delo, 18.9.1968.
4. Ilić, Zdravko: *Pravica do obrambe*, Delo, 20.9.1968.
5. *Določbe o vseljudski obrambi*, Delo, 24.9.1968.
6. *ZIS bo pripravil besedilo zakona o narodni obrambi*, Delo, 25.9.1968.
7. Javornik Aleksander, Jerak France, Avšec Iztok: *Revolucionarni pomen narodnega odpora*, Delo, 27.9.1968.
8. *Vseljudska obramba ali militarizacija*, Delo, 22.11.1968.
9. *Slovenski predlogi upoštevani*, Delo, 4.12.1968.
10. *Pomembne obrambne naloge*, Delo, 22.1.1969.
11. *Ljudska obramba dolžnost nas vseh*, Delo, 11.2.1969.
12. *Simpozij o ljudski obrambi*, Delo, 13.5.1970.
13. *Uresničevanje ideje o oboroženem ljudstvu*, Delo, 15.6.1970.
14. *Dosežen očiten napredek*, Delo, 22.10.1970.
15. *Splošni ljudski odpor – ali je v ustavnih pravilih popolnoma uveljavljen*, Delo, 22.5.1971.
16. *Vseljudska obramba je že del zavesti delovnih ljudi*, Delo, 3.6.1971.
17. *Kaj mora upoštevati naša vojna doktrina*, Delo, 21.8.1971.
18. Isajević, Niko: *Veliki manevri*, Delo, 1.10.1971.
19. Škodnik, A.: *Na veliki obrambni preizkušnji*, Delo, 4.10.1971.
20. Vidic, Ivan: *Enote so pripravljene*, Delo, 4.10.1971.
21. Kos, Marjan: *Uničili diverzante*, Delo, 6.10.1971.
22. Vidic, I.: *Veličastni finale*, Delo, 7.10.1971.
23. *Enotnost – eden izmed glavnih sadov zdaj končanih manevrov*, Delo, 8.10.1971.
24. *Breme obrambe na vsa ramena*, Delo, 16.2.1972.
25. *Sposobni, da se obranimo sami*, Delo, 20.4.1972.

26. *SLO ne more postati občinska vojska*, Delo, 2.6.1972.
27. *Obveznost do družbe*, Delo, 28.2.1974.
28. Dolničar, Boris: *Oreh, ki ga ni mogoče streti*, Delo, 29.6.1974.
29. Kozinc, Željko: *Na obrambni črti*, Delo, 4.10.1974.
30. Goričar, Barbara: *Fantje pod snegom*, Delo, 6.10.1974.
31. Kozinc, Željko: *Odpor vseh prebivalcev do konca strl tujo oblast*, Delo, 6.10.1974.
32. *Cilj vaje dosežen*, Delo, 6.10.1974.
33. Dolničar, Boris: *Človekova zavest je hrbtenica vseljidskega odpora*, Delo, 21.12.1974.
34. *Obrambo tudi v statute občin*, Delo, 24.1.1975.
35. Dolničar, Boris: *Dosegli smo pomembne uspehe*, Delo, 31.1.1975.
36. Dolničar, Boris: *Krajevne skupnosti srž obrambnih priprav*, Delo, 20.5.1975.
37. *Izročilo – nauk za obrambne naloge*, Delo, 27.5.1975.
38. Stres, Franci: *Novo v ljudski obrambi*, Delo, 30.9.1975.
39. *Možnost agresije je manjša, če je ljudska obramba čvrsta*, Delo, 9.10.1975.
40. Dolničar, Boris: *Nova spoznanja*, Delo, 25.10.1975.
41. Stres, Franci: *Skrb za obrambo*, Delo, 1.12.1975.
42. *Nujno sodelovanje*, Delo, 2.12.1975.
43. Venturini, Vasja: *SLO je pognal korenine*, Delo, 18.12. 1975.
44. Briški, Lojze: *Moč varnosti in obrambe je v ljudskih množicah*, Delo, 4.3.1976.
45. Stres, Franci: *Celovita obramba*, Delo, 26.3.1976.
46. Kos, Marjan: *Vaje jutrišnjih branilcev*, Delo, 16.6.1976.
47. Lenič, Boris: *Vnema in vedrina*, Delo, 14.9.1976.
48. Kos, Marjan: *Mika jih znanje o orožju*, Delo, 5.10.1976.
49. *Slabo poslovanje zmanjšuje obrambno pripravljenost*, Delo, 23.6.1976.
50. Lenič, Boris: *General blato v akciji*, Delo, 20.9.1976.
51. Odar, Janez: *Kako izrabiti prednosti okolja*, Delo, 19.11.1976.
52. Dolničar, Boris: *Aktualnih bodic je vsak dan več*, Delo, 18.12.1976.
53. *Oprimo se na lastne sile*, Delo, 26.1.1977.
54. *Dovolj imamo splošnih stališč*, Delo, 23.3.1977.
55. Lakota, Božidar: *Vedno več mladih*, Delo, 1.4.1977.
56. Dolničar, Boris: *Zahteven program*, Delo, 18.5.1977.
57. Dolničar, Boris: *Iz domovinske dolžnosti*, Delo, 26.5.1977.

58. Lakota, Božidar: *Tesno sodelovanje*, Delo, 30.5.1977.
59. B. Jerkič komandant teritorialcev, Delo, 3.11.1977.
60. *Povezanost vseh sestavin SLO*, Delo, 20.12.1977.
61. *Na svojih mestih*, Delo, 25.1.1978.
62. *Skladnejše obrambne priprave*, Delo, 24.2.1978.
63. *Pomen vseljudske obrambe*, Delo, 14.5.1978.
64. Dolničar, Boris: *Zapostavljene pobude*, Delo, 23.6.1978.
65. Stres, Franci: *Mraz in žulji ne motijo*, Delo, 15.5.1978.
66. *Družbena samozaščita – najučinkovitejša oblika obrambe samoupravnega sistema*, Delo, 23.6.1978.
67. Stres, Franci: *Še je preveč vrzeli*, Delo, 29.6.1978.
68. Dolničar, Boris: *Velika izurjenost je porok obrambne moči*, Delo, 19.12.1978.
69. Soban, Branko: *Žive obrambne priprave*, Delo, 25.12.1978.
70. Šepetavc, Željko: *Občan naj se aktivno vključi v obrambo*, Delo, 28.6.1979.
71. *Zakon o SLO bo dopolnjen z izkušnjami*, Delo, 22.11.1979.
72. Vidic, Ivan: *Pripravljene pričakujemo mir*, Delo, 20.12.1979.
73. *Nove možnosti organiziranja za obrambo in samozaščito*, Delo, 20.12.1979.
74. *Naša notranje politična enotnost je neomajen steber naše varnosti*, Delo, 20.12.1979.
75. *Priprave žensk na SLO med šolanjem*, Delo, 18.5.1980.
76. *Vedno večja budnost in pripravljenost*, Delo, 20.6.1980.
77. Roš, Katja: *Ko so prišli možje v zelenem, je bilo v Lojah še bolj zeleno*, Delo, 28.6.1980.
78. Kos, Marjan: *Načrtno razvijati SLO*, Delo, 1.7.1980.
79. *Široko družbeno gibanje vseh občanov v obrambi*, Delo, 3.7.1980.
80. *Nenehno preverjanje*, Delo, 10.7.1980.
81. Kos, Marjan: *Tabor mladih prostovoljcev*, Delo, 30.9.1980.
82. *Trden zaščitni sistem*, Delo, 9.10.1980.
83. *Usposabljanje z delom in ob delu*, Delo, 29.1.1981.
84. *V narodno zaščito čim širši krog občanov*, Delo, 21.5.1981.
85. *V zakonu o obrambi bo precej novosti*, Delo, 15.10.1981.
86. *Samozaščitno ravnanje ponekod zaostaja*, Delo, 28.10.1981.
87. *Bolj kritično ocenjevati politično-varnostne razmere*, Delo, 25.3.1982.
88. *Vsi mladi bi morali biti vključeni v SLO*, Delo, 19.3.1982.

89. *Družba se najuspešneje brani z dobrim razvojem*, Delo, 27.6.1982.
90. *Samozaščitno ravnanje del vsakdanjosti*, Delo, 12.11.1982.
91. *Težišče dela v krajevnih skupnostih*, Delo, 21.6.1983.
92. *Radislav Klanšček poveljnik TO Slovenije*, Delo, 16.9.1983.
93. Grgič, Jožica: *Hitreje po poti podružbljanja ljudske obrambe in varnosti*, Delo, 10.2.1984.
94. Pucelj, Gregor: *Več komunistov med teritorialci*, Delo, 9.4.1984.
95. *Brezkompromisen boj proti tistim, ki hočejo spodkopati enotnost in bratstvo naše skupnosti*, Delo, 27.6.1984.
96. Podobnik, Branko: *Kvalitetno obrambno usposabljanje*, Delo, 26.12.1984.
97. Kos, Marjan: *Obramba in zaščita del vsake dejavnosti*, Delo, 16.1.1985.
98. Pojbič, Jože: *Teritorialci s prevajalko*, Delo, 16.7.1985.
99. Soban, Branko: *Enota Mirana Perca – Maksa najboljša v Jugoslaviji*, Delo, 20.12.1985.
100. *Odločna zavrnitev dvomov o ustreznosti naše zasnove splošne ljudske obrambe*, Delo, 26.6.1986.
101. Soban, Branko: *Enota teritorialne obrambe Milan Majcen iz Novega mesta in Trebnjega je bila letos najboljša v Sloveniji in druga najboljša v državi*, Delo, 18.12.1986.
102. Kos, Marjan: *Pomembni uspehi v teritorialni obrambi*, Delo, 16.12.1986.
103. Soban, Branko: *Vaje bodo nenapovedane*, Delo, 26.12.1986.
104. Vodovnik, Dejan: *Gre za stvarno, življenjsko oceno razmer*, Delo, 28.1.1987.
105. *Dan z navezo izpod Pece*, Delo, 4.3.1987.
106. *Koncept SLO ni militarizem*, Delo, 9.4.1987.
107. Kozar, Đuro: *Kdaj sme komite za SLO vzeti v svoje roke*, Delo, 14.4.1987.
108. Soban, Branko: *Z mitinga na dolg pohod*, Delo, 12.6.1987.
109. Soban, Branko: *Po pošto kar med poletom*, Delo, 13.8.1987.
110. Kos, Marjan: *Nekatere enote dobile visoke ocene za svojo usposobljenost*, Delo, 14.12.1987.
111. Soban, Branko: *Deetatizacija je rahlo omagala*, Delo, 22.1.1988.
112. Soban, Branko: *Manjši toda učinkovitejši*, Delo, 11.3.1988.
113. Soban, Branko: *Ivan Hočevar je novi poveljnik TO Slovenije*, Delo, 26.9.1988.
114. Soban, Branko: *Najboljša je goriška enota*, Delo, 21.12.1988.

115. Soban, Branko: *O obrambi brez dlake na jeziku*, Delo, 29.12.1988.
116. Soban, Branko: *Skupščinsko gradivo premalo konkretno in preveč načelno*, Delo, 24.1.1989.
117. *Tudi na področju obrambe odpreti prostor za oblikovanje novih idej in predlogov*, Delo, 25.1.1989.
118. Praprotnik, Ivan: *Koroški teritorialci bodo letos pripravili več skupnih vaj*, Delo, 11.4.1989.
119. Soban, Branko: *Kdaj konec državnega monopola*, Delo, 8.6.1989.
120. *Poizkusi spodbijanja vloge JLA so nevarni*, Delo, 26.6.1989.